

GA zo door!

Verslag feitenonderzoek professionele ervaringen
Gezinsadvocaat-procedure

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A.

Colofon

Opdrachtgever

Raad voor de rechtspraak

Postbus 90613

2509 LP Den Haag

Onderzoekers

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A.

Uitgever

Xerox | OSAGE, Utrecht

Vormgeving

Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk

Xerox | OSAGE, Utrecht

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Triqs. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld (Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A., Gezinsadvocaat: GA zo door! Verslag feitenonderzoek professionele ervaringen Gezinsadvocaat-procedure; Triqs bv: Zwolle, 2023). Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, evenals opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Triqs bv.

De RIGA-studie naar de impact van de Gezinsadvocaat op de betrokken professionals, en naar de rechters en de rechtbank in het bijzonder, werd mogelijk door een financiële bijdrage van de Raad voor de rechtspraak vanuit het innovatiebudget.

Triqs bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden. Op alle procesdocumenten en applicatie (GaRaGe) berust copyright en intellectueel eigendom van de oorspronkelijke ontwikkelaars (Triqs bv/ Bonsel G.J./ Stichting Forensische Mediation).

Dit onderzoek heeft gebruik gemaakt van het MIDI-model om te bepalen welke determinanten het daadwerkelijk gebruik van een in te voeren of ingevoerde innovatie beïnvloeden.

Wanneer u dit model gebruikt, dient u te verwijzen naar het artikel Towards a measurement instrument for determinants of innovations over de totstandkoming van het MIDI met deze vermelding: MAH Fleuren; TGWM Paulussen; P Van Dommelen; S Van Buuren, International Journal for Quality in Health Care , 26 (5), 2014: 501-510; doi: 10.1093/intqhc/mzu060

Het gebruik van de door Triqs bv specifiek ontwikkelde MIDI-vragenlijst voor de RIGA-studie is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van Triqs bv.

ISBN 978-90-903-7555-7

Een hardcover of een digitale download van dit rapport is te bestellen bij Triqs, zie www.triqs.nl.

GA zo door!

Verslag feitenonderzoek professionele ervaringen
Gezinsadvocaat-procedure

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A.

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
1 Inleiding	8
1.1 Gezinsadvocaat: de evaluatie van de eerste GA-pilot in West-Brabant 2021-2022	8
1.2 De evaluatieresultaten behaald bij alle scheidingszaken van de GA-pilot	9
1.3 Goede evaluatieresultaten niet genoeg voor invoering GA - missende componenten	10
1.4 RIGA-studie: beviel de GA-werkwijze de professionals -is de werkwijze implementeerbaar?	13
2 GA-pilot Hart van Brabant 2021-2022: ervaringsbron	16
2.1 Formele aspecten	16
2.2 Voorbereiding GA-pilot	16
2.3 Onderzoek en registratie tijdens de GA-pilot	17
2.4 Tijd, plaats GA-Pilot	18
2.5 GA-werkwijze in de praktijk	18
2.6 De cliënten in de proefimplementatie	20
2.7 De professionals in de proefimplementatie	20
2.8 Terugblik op periode na afronding evaluatieonderzoek	20
3 Methoden van onderzoek; de MIDI-methodiek	21
3.1 De MIDI methodiek - opzet	21
3.2 Stap 1: keuze professionele stakeholders en MIDI-vragenlijst-configuratie	25
3.3 Stap 2: MIDI-vragenlijst afnemen en verwerken	29
3.4 Interview stakeholdersrepresentatie voor interpretatie en weging MIDI-resultaten en antwoorden op open vragen	30
4 Resultaten	32
4.1 Implementatie succes cf. MIDI-scores	32
4.2 Eenstemmigheid MIDI-scores	41
4.3 Open vragen, rapportage per MIDI thema	43
4.4 Slotinterviews met stakeholdersrepresentatie over MIDI-resultaten en open vragen, en over oplossingsrichting knelpunten	46
Thema 1 Duidelijkheid en volledigheid van de GA-werkwijze	47
Thema 2 betekenis voor het eigen professionele functioneren	50
Thema 3 plaatsbepaling van de GA-werkwijze in de eigen organisatie en daarbuiten	51

	Gewicht van de 4 terreinen in de overall-beoordeling van het implementatie succes cf. de MIDI	57
	Checklist van veronderstelde effecten van de GA-werkwijze op de rechter, zoals geformuleerd als hypothese in de onderzoeksaanvraag	58
4.5	Non-respons	59
5	Eindoordeel en discussie	60
5.1	Onderzoeksvraag 1: is het onderzoek volgens plan uitgevoerd en wat is de kwaliteit?	60
5.2	Onderzoeksvraag 2: wat zijn de belangrijkste professionele ervaringen met de GA-werkwijze?	62
5.3	Onderzoeksvraag 3: is de GA-werkwijze implementeerbaar?	67
5.4	Onderzoeksvraag 4: zijn er externe stakeholders met beslissende invloed?	71
5.5	Aanvullend discussiepunt bij de rechters	72
6	Conclusies en aanbevelingen	73
7	Korte biografie, literatuur	84
	Bijlagen	85
	Bijlage A: GA vragenlijst	85
	Bijlage B: Open antwoorden RIGA	114
	Bijlage C: Informatiepakket interviews	138

Voorwoord

Op 29 juni 2020 besliste de Raad voor Rechtsbijstand positief op het verzoek van de Stichting Forensische Mediation om een nieuwe manier van scheidingsadvocatuur – de Gezinsadvocaat (GA) – in een heuse veldproef te testen op haar merites. De regio waaruit casus werden betrokken: Hart van Brabant, Tilburg en omliggende gemeentes. De betrokken rechtbank: rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda. Het onderzoeksbureau Triqs in Zwolle werd geschikt en bereid gevonden om de werkwijze van de GA te onderzoeken en te evalueren. De eerste intake voor deze GA-pilot vond begin juni 2021 plaats. De intake-periode eindigde eind juli 2022. De onderzoeksgegevens omvatten de periode juni 2021 tot en met november 2022.

De Gezinsadvocaat is een concept, een nieuwe benaderingswijze met achterliggende argumentatie. Voor elke casus vormt een advocaat een duo met een gedragswetenschapper (samen: GA), en volgt een bepaalde, beschreven werkwijze. In de GA-pilot waren dat steeds andere duo's op basis van vooral beschikbaarheid. De GA duo's begeleiden ouders en kinderen in een (complexe) scheiding op weg naar - zo mogelijk - een convenant en bijbehorend ouderschapsplan.

De nieuwe benaderingswijze rust op een psychologische benadering (getraind door participerende professionals) gericht op voortdurend de-escaleren en creëren van onderhandelingsbereidheid en begrip bij de strijdende ouders. Daarnaast rust het op een vast stappenplan. Essentiële onderdelen hiervan zijn een triage bij aanvang (is de casus complex en geschikt, bijv. beide ouders in de regio), en vervolgens het maken van een uitgebreide risicotaxatie en een daarop gebaseerd plan van aanpak. De benadering is alert op deelgeschillen die een bottleneck vormen; daarbij wordt een beroep op de rechtbank gedaan middels een zogenaamd formulier. De rechtbank heeft hiertoe een afzonderlijk procesreglement opgesteld. De rechter behandelt het (deel)geschil binnen enkele weken en de zaak kan daarna weer verder bij de GA; op weg naar convenant en ouderschapsplan. De GA doet dat niet alleen; een goede werkwijze met de toegangsloketten van de betrokken gemeentes is wezenlijk. De nieuwe benadering kent ook interne werkprocedures om de multidisciplinaire werkwijze te ondersteunen. Er ontstaat zo een effectieve werkwijze tussen zorg en recht.

In het najaar van 2021 werd duidelijk dat er behoefte was aan een uitbreiding van de onderzoeksopdracht aan Triqs: niet alleen de werkwijze van de GA en de effecten daarvan zouden in kaart moeten worden gebracht (het feitelijk effect op casus-niveau), het was ook nodig de ervaringen van rechters in dit specifieke werk, in relatie ook tot die van gezinsadvocaten en betrokken gedragswetenschappers, op systematische wijze te verzamelen, en daaruit conclusies te trekken over de haalbaarheid en de eventuele barrières voor verdere uitrol, mocht blijken dat de casus-resultaten gunstig waren.

De door de Raad voor Rechtsbijstand toegekende subsidie kon in die aanvulling niet voorzien. De betrokken rechtbank heeft een beroep gedaan op het innovatiebudget. De regiegroep Innovatie heeft de aanvraag beoordeeld en toegewezen op of omstreeks 17 januari 2022.

Triqs heeft het lopende feitenonderzoek aangevuld met een methode die zich bij uitstek leent om ervaringsdeskundige professionals als informatiebron in te zetten. De aandacht was dus niet op de impact op ouders en het kind gericht, maar op de impact op professionals en organisaties, de rechters voorop. Die aanvulling leende zich uitstekend voor inzet in de periode nadat het evaluatieve onderzoek door Triqs was afgerond: op 9 februari 2023 werd het evaluatieonderzoek naar 'de Gezinsadvocaat' afgerond met het aanbieden van het rapport 'Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig' aan de opdrachtgever, de Raad voor de Rechtsbijstand en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Die bevatte een krachtig pleidooi voor de GA, afgaande op uitstekende resultaten in termen van afgesloten convenanten, en gunstige ouder- en kindeffecten.

De hier voorliggende RIGA-studie levert de complementaire informatie op. Ze werd voorbereid in 2022, en richting de professionals uitgevoerd vanaf januari 2023 tot heden. De basis wordt gevormd door de ervaringen van vrijwel *alle* professionals die aan de GA-pilot hebben meegedaan. Inclusief hun ervaring met vele casus die pas in de periode na afsluiting van de casus-studie werden afgerond. Meestal door een convenant, maar af en toe ook een rechterlijke interventie. De volledige en grondige medewerking van de professionele deelnemers geeft dit rapport ons inziens bijzondere waarde.

Een woord van dank is hier op zijn plaats: aan de mensen van team Familie en Jeugd van de rechtbank Breda, die zich loyaal hebben ingezet voor het welslagen van dit project; aan bestuur en teamvoorzitter: vanaf het begin was er een positieve grondhouding aanwezig, die de weg naar realisatie opende; aan de Raad voor de rechtspraak voor de financiële ondersteuning; aan het LOVF rechtbanken en hoven voor de getoonde betrokkenheid waar nodig.

We sluiten af met de wens dat u als lezer net zo geniet van de verslaglegging, als dat de betrokkenen genoten van de uitvoering van dit project.

Namens de projectleiding binnen de rechtspraak,

Jos van Oijen en Cees van Leuven
Juli 2023

Inleiding

1.1 Gezinsadvocaat: de evaluatie van de eerste GA-pilot in West-Brabant 2021-2022

Op 9 februari 2023 werd evaluatieonderzoek naar 'de Gezinsadvocaat' afgerond met het aanbieden van het rapport in boekvorm 'Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig' aan de opdrachtgever, de Raad voor de Rechtsbijstand en het ministerie van Justitie en Veiligheid¹. Omdat dit rapport de opstap vormde voor de hier gerapporteerde RIGA-studie, wordt dat eerst in verkorte vorm weergegeven.

In 'Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig' worden op systematische wijze de ervaringen gerapporteerd met een nieuwe werkwijze bij complexe scheidingen. Die werkwijze wordt kortweg aangeduid met 'Gezinsadvocaat'. Eigenlijk is dat een enigszins misleidende term: in plaats van 2 elkaar bestrijdende advocaten, als afspiegeling van 2 elkaar bevechtende ouders in een complexe scheiding met kinderen, zijn er één advocaat en één gedragswetenschapper (beiden in de werkwijze gespecialiseerd) die via een bepaalde methodiek proberen een strijd tussen ouders (ten koste van de kinderen) voor de rechtbank te voorkomen. Ook de rechtbank (rechter) speelt - binnen de grenzen van het procesrecht - een ondersteunende rol bij de GA-werkwijze.

Onderdeel van de methodiek is het planmatig verminderen van de escalatie tussen ouders, en het systematisch betrekken van het kindbelang in de onderhandelingen. Het duo gedragswetenschapper en gezinsadvocaat heeft zich daartoe specifieke gespreks- en onderhandelings technieken eigen gemaakt. Die stellen de ouders psychologisch beter in staat, de andere ouder als 'noodzakelijke' onderhandelingspartner te zien, met wie, omwille van de kinderen maar ook omwille van het *eigenbelang*, een aantal kernafspraken moet worden gemaakt.

Hoewel dat in de ontwikkeling van de methodiek geen rol speelde, wordt gebruik gemaakt van het fundamentele wetenschappelijke inzicht, in de economische speltheorie (sedert 1950 stevig gefundeerd), dat - bij partijen met strijdende belangen rond zaken die alle partijen willen hebben, dan wel willen vermijden - *ieders eigen belang* het best gediend is bij gedeeltelijke samenwerking. Het autonoom, of zelfs conflictmatig, opstellen van een partij is dus nadelig voor diens resultaat; het leidt soms - toevallig - tot hetzelfde eindresultaat, maar dan in ieder geval tegen een hogere prijs.

¹ Bonsel G.J., Öztürk S.A., Boogaarts B., Weynschenk A., Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig, verslag feitenonderzoek gezinsadvocaat-procedure. Triqs: februari 2023.

1.2 De evaluatieresultaten behaald bij alle scheidingszaken van de GA-pilot

In het rapport, aangeduid als ‘feitenonderzoek gezinsadvocaat procedure’, is onomstotelijk vast komen te staan dat voor de onderzochte casus - een aaneengesloten reeks in de regio West-Brabant - de beoogde de-escalatie optrad, en dat in vrijwel alle gevallen een zeker geachte vechtscheiding voor de rechtbank is voorkomen. Voor de gedetailleerde resultaten verwijzen we naar dit rapport (m.n. hoofdstuk 8 en 9) en de zelfstandige samenvatting².

De uitkomsten in de praktijk van de GA-pilot bevestigden de theoretische veronderstellingen. Er werden in de bestudeerde zaken niet alleen meer compromissen gesloten (afspraken ‘halverwege’), maar ook konden afspraken tussen ouders worden gemaakt die dan weer voor de één, dan weer voor de ander een nadeel vormden; sommige conflictpunten verdwenen zelfs. Dit alles resulteerde vrijwel altijd in een convenant in plaats van een zitting bij de rechter. Het GAGW-koppel hield - met de rechter - een oog op het kindbelang.

Het feitenonderzoek leverde op dat op de beoogde *procesgang* zowel formeel (invullen van de aangegeven rollen met de beschreven interacties) als inhoudelijk (de-escaleren, effectief onderhandelen, flankerende zorg instellen) vooruitgang werd gerealiseerd; het feitenonderzoek leverde daarnaast op - aangetoond met meerdere methoden - dat *hierdoor* voor de kinderen en ook voor de ouders betere, soms veel betere *uitkomsten* werden gerealiseerd. Er was geen interventie van de kindbescherming nodig (onder toezichtstelling, uithuisplaatsing), er was geen ouderverstoting/ contactverlies, er waren geen Veilig Thuis of politie interventies nodig, terwijl zoiets in een 2-advocatenprocedure in een fors aantal gevallen dit wel zou hebben plaatsgevonden.

Dit resultaat kwam niet vanzelf tot stand: gespreksvoering was zeer intensief, met regelmatig situaties waarin 1 van de ouders wilde afhaken (wat daadwerkelijk ook bij 15-20% gebeurde). Het vroeg ook veel van de GAGW-koppels als 1 van de ouders, of beide, het spreekwoordelijke bloed onder de nagels van de ander of het GAGW-koppel zelf vandaan haalde. En, ook na het bereiken van het convenant, is het niet zo dat alles in orde was: er wacht nog een tijd (met nazorg) waarin met de nieuwe realiteit moet worden gewerkt, met vallen en opstaan.

2 Bonsel G.J., Öztürk S.A., Boogaarts B., Weynschenk A., Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig, verslag feitenonderzoek gezinsadvocaat-procedure. Triqs: februari 2023.

Hoewel het geen formeel onderdeel van de opdracht was, is ook een relatief eenvoudige maatschappelijke kosten-batenanalyse uitgevoerd, op grond van uitsluitend de waargenomen feiten in de pilot (inclusief afhakers en failures) en openbare feiten rond kosten van bijv. voogdij en uithuisplaatsing. Per casus heeft de GA-werkwijze in de pilot groot financieel voordeel opgeleverd (ca. €17.000); voor de gemeente (allerlei voorzieningen in het sociaaljuridisch en kinddomein), voor het ministerie van Justitie en Veiligheid (met name rechtbankkosten en de inzet van allerlei experts rond complexe scheidingsprocedures), en voor de ouders.

De tijd moet leren of dit resultaat ook op lange tijd beklijft, maar zelfs als dat - zeer pessimistisch - voor de helft van de casus zou gelden, is sprake van een *enorm succesvolle interventie* in dit veld, zonder precedent (er zijn ook tal van andere experimenten uitgevoerd). Bij de presentatie van het eindrapport spraken zowel de uitvoerders van het experiment o.l.v. mr. Cees van Leuven, als de onderzoekers van het experiment o.l.v. prof. dr. Gouke Bonsel uit dat ook zij verbaasd waren over het vrijwel unanieme gunstige effect en de omvang ervan. Er waren immers allerlei maatregelen genomen om 'overschatting' van het resultaat te verhinderen, en ook waren alle losse eindjes in beeld gebracht.

Tot zover een impressie van de resultaten van GA-pilot op casus-niveau, vanuit het perspectief van de samenleving en de ouders. Dat was ook de onderzoeksopdracht. De casusregistratie (incl. aanvullende vragen) maakte evenwel mogelijk enkele zaken vanuit professioneel perspectief te adresseren (praktische knelpunten en tijdbesteding), en er is een quick and dirty rondvraag gedaan naar de ervaringen van professioneel betrokkenen rond de sociaaljuridische zorg voor complexe scheidingen (par 8.4.2 pp 154-157 en par 8.4.4 pp 163-172 van het verslag), maar er is geen systematische professionele en organisatieanalyse gemaakt.

1.3 Goede evaluatieresultaten niet genoeg voor invoering GA - missende componenten

Zoals het ministerie tijdens de presentatie opmerkte is de evidentie uit het feiten-onderzoek (dus) nog niet genoeg om tot onmiddellijke landelijke introductie van de GA-werkwijze over te gaan.

(1) De werkwijze moet ook in allerlei opzichten haalbaar zijn voor de professionele stakeholders, hun organisaties en het 'weefsel' van stakeholders waartoe ook het ministerie behoort. Dit professionele stakeholderonderzoek was buiten het evaluatie-onderzoek gelaten vanwege de opdracht en het toch al beperkte onderzoeksbudget.

(2) Er ontbreekt een gedetailleerder kostenanalyse, en daarbinnen vooral voor het ministerie van Justitie en Veiligheid een financiële analyse van de gevolgen van de GA voor zgn. toevoegingen; dat zijn zaken, waarbij 1 of beide ouders financiële bijstand krijgt - wettelijk gegarandeerd - voor het voeren van een rechtszaak bij (in dit geval) een complexe scheiding. Rechterlijke betrokkenheid is namelijk verplicht bij een zaak met minderjarige kinderen.

Over (1) gaat deze RIGA-studie, daarover straks meer.

Op (2) toevoegingen gaan we hier kort in. Er is in het feitenonderzoek vastgesteld dat het onderwerp 'toevoegingen' eigenlijk niet direct iets met de GA te maken heeft; wel is het zo dat de juridische experimenten - zoals de GA-pilot - ondergebracht zijn bij het departementsonderdeel dat de 'toevoegingen' onder zijn hoede heeft en niet zozeer de inrichting van familierecht c.q. de aanpak van complexe scheidingen of de inrichting van juridische interventies zoals voogdij en uithuisplaatsing.

Er is wat betreft toevoegingen al enige tijd een spanningsveld tussen enerzijds de beroepsgroep van (familierecht) advocaten en anderzijds het ministerie van JenV. Er geldt voor toevoegingen voor een scheidingszaak een genormeerd, begrensd honorarium. Of je dit honorarium nu als inkomen per reëel uur uitdrukt of als werktijd gegeven een uurtarief (waarbij zeg 125-150 euro redelijk is) - gemiddeld wordt (zo goed als zeker) een veel hoger aantal uren gewerkt dan wordt vergoed, of wordt voor een veel lager dan redelijk uurloon gewerkt (de snelle zaken compenseren niet de bewerkelijke zaken). De facto kan niet méér worden gedeclareerd dan die norm (de route om in zeer uitzonderlijke gevallen een geringe uitbreiding te vragen kost op zich ook weer veel tijd, en biedt weinig soelaas omdat de onderfinanciering bij veel toevoegingszaken speelt). In veel toevoegingssituaties bij scheidingen moet de advocaat kiezen tussen onvoldoende belangenbehartiging of vrijwilligerswerk.

Er staat 'zo goed als zeker' omdat er geen enkele financiële documentatie is van advocatenzorg, d.w.z. informatie waarin staat welk werk in hoeveel tijd is gedaan en voor welk tarief is gewerkt op casusniveau. In de medische zorg is dat (nog veel gedetailleerder) als informatie beschikbaar, zonder dat privacyregels overtreden worden, zodat bij vergoedingen/inkomensconflicten beide partijen over min of meer dezelfde informatie beschikken. Hier dus niet. Dat er niettemin 'zo goed als zeker' staat is in de eerste plaats omdat informeel - zo konden we als onderzoeker vaststellen - iedere stakeholder dit inmiddels als een gegeven beschouwt.

Maar ook het feitenonderzoek gaf hieraan steun: er zijn per casus nauwkeurige tijdbestedingen bekend en die komen gemiddeld op aanzienlijk hogere uren uit dan zelfs de opgepluste toevoegingsnorm, terwijl anderzijds alle betrokken GA-advocaten (van pro deo achtige tot meer commerciële signatuur) stellen dat de werkwijze van de GA substantiële tijdswinst oplevert. Dan ligt de besteding bij een 2-advocaten-procedure dus gemiddeld nog meer boven die toevoegingsnorm.

Er wordt met de gedachte gespeeld om toevoegingen in verband met scheiding af te schaffen, maar daarmee komt een scheiding in onduidelijk juridisch vaarwater terecht, ontstaat er rechtsongelijkheid, verschuift werk naar de rechtbank ter zitting en verschuiven kosten naar niet-juridische trajecten.

De discussie is nog volop gaande. Wat de toevoegingskwestie extra op scherp stelt, is dat er hogere werkdruk is op casusniveau door 3 fenomenen.

1. Het maken van een goed arrangement voor scheidenden met een laag inkomen en vooral hun kinderen, in een situatie dat woningnood hoog is en verarming van deze bevolkingsgroep toeneemt (zie SCP-rapportages), is een steeds moeilijker puzzel, waarbij de stress voor de betrokkenen groot is wat op zich een sleutelfactor is voor het ontstaan of voortduren van de escalatie. De relatieve verarming haalt het eventuele wisselgeld in een scheidend gezin weg.
2. Voor een efficiënte afwikkeling van een scheidingszaak tijdens de procesgang zijn allerlei flankerende professionals (adviseurs kinderbescherming, psychologische behandelaars, financiële experts) noodzakelijk, waarvan de inzet - buiten de macht van rechtbank en advocatuur - soms zeer lang (maanden) op zich laat wachten. Er ontstaan allerlei secundaire processen (uitstel/vertraging werkt in een complexe scheiding nooit helend, maar altijd conflictvergroterend), waarvoor van de advocaten (situatie zonder GA) extra tijd gevraagd wordt, terwijl het dan feitelijk niet meer om primaire belangenbehartiging van de cliënt gaat maar om ondersteuning van het overheidsapparaat.
3. Er komen relatief meer complexe doelgroepen bij: Nederlanders met een recent migratieverleden en statushouders, ingewikkelde samengestelde gezinnen. Zeker als men koersen wil op convenanten, is talige communicatie wezenlijk, maar er ontbreekt een voorziening voor tolken (voor de advocaat), en er is geen aanvullende training in andersoortige culturen (zoals thans in de medische basisopleiding).

Samenvattend: de advocaat heeft bij een toevoeging steeds meer te doen, los van de werkwijze.

Wij menen dat in deze discussie over advocaten-inkomen en borgende rol voor de overheid, de GA-werkwijze geen rol speelt, wat niet afdoet aan het belang van de vraag of met name de kwetsbare scheidenden wel voldoende rechtsbescherming krijgen/houden.

De GA-werkwijze heeft vermoedelijk niet tot gevolg dat er minder scheidingen worden aangevraagd; de GA heeft wel tot gevolg dat een casus minder tijd kost als we de tijd van alle professionele partijen samennemen. Dat zou een bijdrage kunnen zijn aan de discussie rond toevoegingen, maar is uiteraard geen reden, zie boven, de toevoegingsnorm te verlagen.

Het vervolg gaat alleen over de RIGA-studie, een onderzoek naar de implementatiekansen van de GA vanuit het perspectief van professionals en hun organisaties en achterbannen. Vanwege de studiesponsor en de doelstelling van het subsidieprogramma Maatschappelijke Effectiviteit van de Rechtspraak is er daarbij extra aandacht voor de rechter c.q. rechtbank.

1.4 RIGA-studie: beviel de GA-werkwijze de professionals - is de werkwijze implementeerbaar?

Op initiatief van mr. Cees van Leuven is een aanvullend subsidievoorstel op 20 oktober 2021 ingediend bij de Raad voor de rechtspraak voor een aanvullende bijdrage uit het innovatiebudget beschikbaar gesteld door de regiegroep Innovatie, aanvullend op de evaluatiesubsidie van de pilot. Deze subsidie is toegekend en heeft een belangrijke verdieping mogelijk gemaakt van de GA-evaluatie.

Het oorspronkelijk geformuleerde doel in de subsidieaanvraag was 'inzicht verkrijgen van het effect op het werk van rechters en rechtbanken in complexe scheidingszaken, indien de Gezinsadvocaat-werkwijze tot de mogelijkheden zou gaan behoren'.

In opzet was de reikwijdte beperkt tot de rechters en de rechtbank. In overleg met de rechters in de GA-pilot, maar ook met de andere betrokken professionele groepen is, toen de RIGA-studie (RIGA=Rechterlijke Impact van de GezinsAdvocaat) uiteindelijk van start ging (zomer 2022), de vraagstelling verbreed tot een impactvraag voor de 3 kernprofessionals (GA, GW en rechter) en hun organisaties. Die uitbreiding sluit ook aan bij wetenschappelijke methoden voor deze onderzoeksvraag.

Het betrekken van ook de impact op andere professionals was achteraf gezien onvermijdelijk, omdat - anders dan verwacht - de rechtbank in de GA-pilot vrijwel geen zaken meer kreeg: vrijwel alle hopeloos geachte zaken, eindigden uiteindelijk in een convenant. Dan moet boven tafel komen of dat niet bereikt is door verschuiving van het werk naar anderen, in plaats van vermindering. Als het succes voor de rechtbank ten koste was gegaan van de andere 2 professionele beroepsgroepen, had een studie naar alleen de impact op de rechter ons onvoldoende houvast gegeven over de haalbaarheid - want rechters werken niet in een vacuüm. Met de kennis van nu kan gezegd worden dat het parallel onderzoeken van de impact op de 3 beroepsgroepen zelfs van grote meerwaarde is geweest, omdat het deels zaken boven water haalde die specifiek voor 1 stakeholder belangrijk zijn, maar ook zaken boven water haalde waar de interactie essentieel is. Wel hebben de onderzoekers vanwege de subsidiegever bij de rechters sommige onderzoeksvragen uitvergroot, met name via detaillering van de vraag naar de impact op verschillende fasen en elementen van het rechtbankwerk. Hiermee is geprobeerd ook recht te doen aan de primaire doelstelling van het programma 'Maatschappelijke Effectiviteit van de Rechtspraak' - de GA-werkwijze is bij uitstek een innovatie die die maatschappelijke effectiviteit in het vizier heeft, met als bonus grote kostenbesparing in het natraject.

De onderzoekers hebben voor het beoordelen van de impact op de stakeholders en - in het verlengde daarvan - voor het inschatten van de implementatiemogelijkheden van de GA-werkwijze in Nederland, gekozen voor een veeleisende, maar onafhankelijke en onpartijdige onderzoeksmethode namelijk de MIDI-methodiek. De MIDI-methodiek is door de overheid en alle belangrijke onderzoeksgroepen die acteren op het veld van empirisch evaluatieonderzoek naar complexe c.q. professionele interventies ontwikkeld, met een sleutelrol voor TNO. De onderzoeksmaterialen zijn beschikbaar en gebruikt. Deze methodiek is door de GA-onderzoekers onverkort toegepast op de GA-pilot. De methodiek wordt verder in hoofdstuk 4 met enig detail uitgelegd, ook omdat voor zover de onderzoekers weten, deze nog nooit in deze sector gebruikt is.

De MIDI-aanpak veronderstelt dat een innovatie in een reële praktijk context is toegepast, voor een zodanige duur en met een zodanige omvang dat er een indicatie kan ontstaan over hoe de professionele en organisatorische (!) impact zou zijn als de innovatie 'business as usual' zou zijn. De GA-pilot voldeed voldoende aan de eisen, al is de omvang wat aan de kleine kant, en ook al was op het punt van financiering sprake van een artificiële situatie (geen kosten voor de scheidenden; voor een deel van de scheidenden betekende dat een grote kostenbesparing voor de rechtshulp). In het juridische domein is het mogelijk de grootste proefimplementatie ooit omdat

achtereenvolgende complexe scheidingszaken consequent een GA-traject werd aangeboden. De MIDI is eigenlijk een complete 'scan' van de door de professionals geobserveerde effecten, en neemt daarbij van niets aan dat het wel in orde is of goed komt. Het is een checklist, met als groot voordeel dat wishful thinking, strategisch zwijgen en onderzoekershobby's geen kans hebben.

De MIDI-aanpak is principieel in de keuze van deelname door uitsluitend ervaringsdeskundige professionals als informatiebron te gebruiken. In ons geval de uitvoerenden van de GA-werkwijze (niet de projectleiding!). En, de rapportage insteek is dat de MIDI de gerapporteerde feiten vertaald in a. een overall score (van implementatiekansen) en b. een concrete lijst van gebleken kwetsbare punten met suggestie van aanpak.

Afgezien van de goede staat van dienst van de methode, is de MIDI hier aantrekkelijk omdat de feitelijke insteek goed past bij de insteek van het afgesloten feitenonderzoek naar GA-pilot. Gezamenlijk brengen deze 2 rapporten, met de gebruikte methoden ons inziens alle direct waarneembare maatschappelijke effecten in beeld. De zelfgekozen beperking is natuurlijk wel dat de randvoorwaarden van de pilot ook de randvoorwaarden van de ervaring van de professionals zijn (en van de cliënten, die kwamen bijv. uit 1 regio, Midden-Brabant).

Voordat we met de RIGA-studie zelf beginnen, geven we hier eerst een korte beschrijving van de GA-pilot waarbinnen de ervaringen van de RIGA-studie zijn opgedaan.

GA-pilot Hart van Brabant 2021-2022: ervaringsbron

Dit hoofdstuk is een bewerking van paragraaf 3.6 uit het evaluatierapport. Het beschrijft de gang van zaken in de GA-pilot, waar de ondervraagde professionals in de RIGA-studie hun ervaring vandaan haalden.

2.1 Formele aspecten

De Stichting Forensische Mediation was de formeel verantwoordelijke voor de GA-Pilot en heeft op basis van een onderzoeksplan een subsidieaanvraag ingediend bij de Raad voor de Rechtsbijstand (2020). Er werd een studie goedgekeurd voor 100 casus (1/3 groen, 1/3 oranje, 1/3 rood; deze stoplichtcodering wordt gebruikt om het complexiteitsniveau aan te duiden). Uiteindelijk zijn er 46 gezinnen aangemeld van wie er ruim 30 een intake kregen door GA en GW en zodoende aan de GA-werkwijze zijn blootgesteld. In het stoplicht-jargon van scheidingszorg was de complexiteitsgraad 'rood'. Van de 15 gezinnen die afvielen tijdens de aanmelding en 6 gezinnen die afvielen tijdens intake is verder niet bekend hoe deze scheidingen zijn afgelopen, al is aannemelijk dat het in al die gevallen tot een rechtszaak is gekomen. Het gerapporteerde evaluatieonderzoek gaat primair over de 31 casus met een formele intake, maar voor zover mogelijk is ook de aanmelding in beeld gebracht. De hier gerapporteerde RIGA-studie heeft betrekking op dezelfde groep casus, inclusief aanmeldingen.

2.2 Voorbereiding GA-pilot

Eerst zijn, na goedkeuring van de subsidieaanvraag door de pilot-leiding alle procedures uitgewerkt en modeldocumenten opgesteld (in een handleiding vastgelegd), zijn competentieprofielen opgesteld voor de GA en GW-functionarissen in de GA-Pilot. Familierechtadvocaten en gedragswetenschappers, werkzaam in de regio Hart van Brabant konden zich aanmelden en na een online-assessment is er een selectie gemaakt. Vervolgens hebben de geselecteerde GA's en GW's een training gehad (waar overigens ook de familierechters in participeerden). In de pilot waren ca. 10 van beide disciplines actief, met een reservelijst. Deze voorbereidingen leidden tot verdere standaardisatie van de GA-werkwijze en aanpassingen van het handboek. Dit handboek is tegelijk ook een professionele leidraad.

Naast deze casus-gerichte voorbereiding, was er organisatie-gerichte voorbereiding. Door de pilot-leiding zijn tal van netwerkgesprekken gevoerd met (kandidaat) gemeenten, de regionale rechtbank, de advocatuur (de deken), en tal van andere professioneel betrokkenen. Deels om de ruimte te krijgen voor de proefimplementatie, deels om de werving van professionals en cliënten te realiseren, en bovenal

om betrokkenheid te verkrijgen, omdat bij een goed gevolg al deze actoren nodig zijn om een duurzaam systeem te krijgen. De rechtbank stelde dat een op de GA-werkwijze gericht 'proces-reglement', een essentieel vereiste is om de juridische waarborg te krijgen voor de iets andere werkwijze.

Een belangrijk onderdeel van de pilot was het project-secretariaat, dat voor het borgen van de GA-werkwijze, het toewijzen van casus en GA/GW medewerkers en de dataverzameling onmisbaar was. Ook anderszins was het coördinerend, bijv. voor vergaderingen en interne en externe representaties.

Al deze ervaringen voor de GA-pilot zijn uiteraard ook van belang geweest voor de RIGA-studie, als 'voorproefje' voor de uitdagingen waar men voor komt te staan bij landelijke verspreiding.

2.3 Onderzoek en registratie tijdens de GA-pilot

Kort voor de feitelijke start van de GA-pilot (voorjaar 2021) werd de onderzoeksgroep van Triqs bv (drs. Arthur Weynschenk, prof. em. dr. Gouke Bonsel) benaderd. Triqs heeft een onderzoeksvoorstel opgesteld gericht op feitenonderzoek. Voor de RIGA-studie is het belangrijkste onderdeel daarvan de inrichting van een registratie. Feitelijk is een volledige multidisciplinaire scheidingsregistratie ontwikkeld voor de professionals toen bleek dat van uniforme registratie door geen van de professionele stakeholders sprake was, laat staan van een multidisciplinaire casusregistratie. De ontwikkeling daarvan heeft veel aandacht gevraagd. Om de professionals ter wille te zijn kon registratie op 2 manieren plaatsvinden, op papier en digitaal.

Deze low-cost digitale casusregistratie, is volledig AVG-proof, en laat toe dat er verschillende categorieën gebruikers zijn (die info aanleveren, aanpassen en/of lezen) met elk een geïndividualiseerd toegangsprofiel. De registratie is dus zowel voor de uitvoering van de zorg en dienstverlening als voor het onderzoek geschikt. Het systeem kan, net als de GA-werkwijze zelf, direct worden geïmplementeerd als regionaal of landelijk registratiesysteem. Informatie uit het systeem is ook input geweest voor de RIGA-studie.

2.4 Tijd, plaats GA-Pilot

De GA-werkwijze is, na uitvoerige voorbereiding in de praktijk getest in de regio Midden-Brabant.

Op één punt week de procedure af: er waren door de ouders geen advocaatkosten verschuldigd (ongeacht of het toevoegingen waren), vooral om praktische redenen: de ouders konden bezwaarlijk belast worden met meerkosten t.o.v. de standaardsituatie, die het gevolg waren van de GA-pilot of het onderzoek.

Gedefinieerd aan de hand van het aanmeldingsmoment van een gezin, vond de GA-pilot plaats in een afgebakende periode (vanaf 1 juli 2021 tot en met 1 juli 2022). Voor de goede orde: hoewel de inclusie dus reeds geruime tijd is afgesloten, worden de zaken die nog niet zijn afgerond (ca. de helft) nog afgewikkeld. Juridisch gezien gaat het om zaken die bij de Rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda, werden belegd. Gemeenten en GGD van het Hart van Brabant waren direct betrokken.

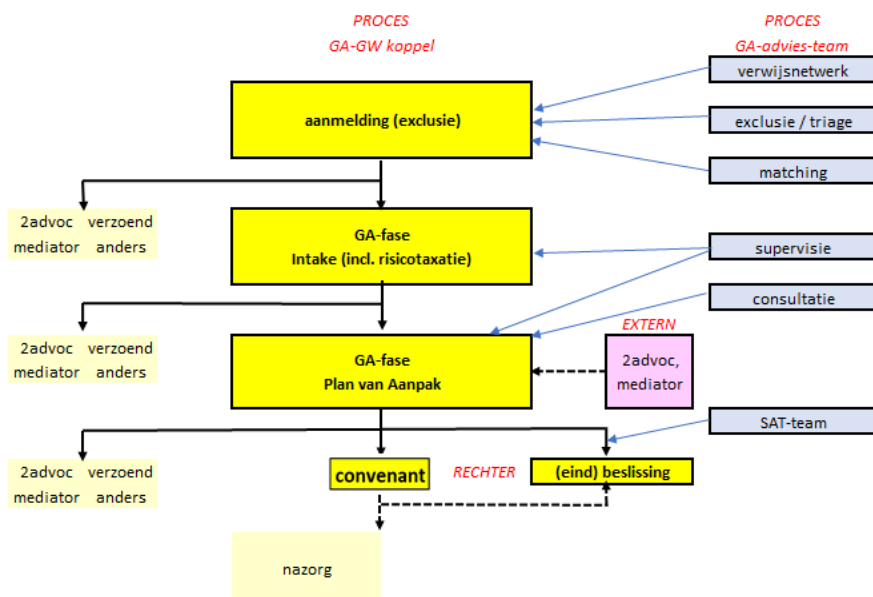
2.5 GA-werkwijze in de praktijk

De GA-werkwijze kan het best schematisch worden beschreven als een proces van opeenvolgende fasen. Op de volgende bladzijde staat figuur 2.1 die het proces in schema toont.

De eerste fase van de GA-werkwijze hield *aanmelding* in, inclusief het invullen van een vragenformulier om de geschiktheid voor de GA-werkwijze te bepalen. Men zou dit kunnen beschouwen als triage. Aanmelding verliep langs 2 lijnen, ten eerste via gemeenten (gemeenteloketten) met wie werd samengewerkt. Ten tweede via 'vrije' aanmelding, vooral na doorverwijzing van regionale advocaten die van de GA-pilot op de hoogte waren, en de betreffende casus hiervoor geschikt achtten. Voor de RIGA-studie is vooral de eerste lijn van belang.

Na de triage, maar nog steeds binnen de aanmelding, werden de ouders door de GA-organisatie gematcht met een koppel van GA en GW, aanvankelijk op basis van inhoudelijke overwegingen maar al snel op basis van (snelle) beschikbaarheid. De scheidenden dienden een begeleidingsovereenkomst ('behandelcontract') en een toestemmingsverklaring te tekenen voor het noodzakelijk delen van informatie tussen GA en GW. Voor de RIGA-studie is van belang hoe dat bij verdere opschaling vorm moet krijgen.

Figuur 2.1: GA-werkwijze zoals uitgevoerd in GA-Pilot

Hierna startte de eigenlijke GA-fase. Het GAGW-koppel deed hierin als eerste stap een intake inclusief de uitgebreide risicotaxatie, op basis waarvan een plan van aanpak werd gemaakt. Dat werd bij de eerste gelegenheid in het supervisieoverleg besproken, en na eventuele aanpassing, uitgevoerd. De gesprekken waren hoofdzakelijk tussen GA, GW en de scheidenden samen, daarnaast was er een kind-gesprek door meestal de GW alleen. Het aantal gesprekken varieerde, maar kon tot meer dan 15 sessies oplopen.

De GA en GW ontvingen begeleiding tijdens de pilot. Daarnaast was er ook een mogelijkheid tot consultatie. Het eerste is een novum in de scheidingszorg, en van belang voor de RIGA-studie. Afronding van de juridische fase volgde in de vorm van een (deel)rechtscheidingsconvenant of een (deel)rechterlijke beslissing.

Na de afronding volgde de *follow-up fase (nazorg)*. Deze was ten tijde van de GA-pilot nog niet geprotocolleerd en vond plaats afhankelijk van tijd en opportuniteit. Dat komt in de RIGA-studie nog uitvoerig terug.

2.6 De cliënten in de proefimplementatie

De scheidenden wisten bij aanvang (aanmelding) dat de GA-pilot een proef was, inclusief een verplichte extra procedure (risicotaxatie). Ze konden beiden in principe ieder moment uit de proef stappen. Ze waren erover geïnformeerd dat vanaf de intake ook onafhankelijk onderzoek plaatsvond naar de GA-werkwijze. Er is door de onderzoekers zoveel mogelijk gewerkt volgens de regels van medisch patiënten onderzoek. Ouders werden voor enquêtering eerst benaderd voor toestemming. Ook in de vragenlijst werd het vrijwillig karakter duidelijk gemaakt. Kinderen zijn *niet* benaderd voor onderzoeksdeelname omdat naar het oordeel van de onderzoekers daarvoor een vorm van externe ethische toetsing nodig is, waarvan de realisatie te veel tijd zou vragen. (In principe waren de vragenlijsten daarvoor wel beschikbaar).

2.7 De professionals in de proefimplementatie

De professionals waren wel voorbereid op hun uitvoerende taak binnen de GA-werkwijze. Verder kreeg de uitvoering vorm door de herhaaldelijke gemeenschappelijke besprekingen van casus, en de gesprekken met de projectleiding. De GA-uitvoerenden waren duidelijk niet voorbereid op hun rol in het onderzoek, met name voor vastlegging van gegevens. Zij hadden te maken met het invullen van vragenlijsten op 3 zgn. peilmomenten: bij intake, na afronding van de GA-fase, en na goedkeuring van het convenant c.q. na afloop van de rechtszaak als het zover was gekomen. Daarbij is nog een gespreksleidraad geschreven om een aanmelding en de intake ook qua informatievastlegging goed vorm te geven.

2.8 Terugblik op periode na afronding evaluatieonderzoek

Op 9 februari 2023 werden de evaluatieresultaten getoond aan de opdrachtgever. Op dat moment was ruim de helft van de gestarte casus van de GA-pilot afgerond. Het evaluatierapport (en de samenvatting daarvan) werden goed ontvangen. De goede resultaten waren vanaf januari 2023 in kleine kring bekend en de aanleiding voor voorbereidingen voor verdere uitbreiding van de GA-werkwijze in Brabant. De openbaarmaking van de resultaten heeft dat proces versterkt en uitgebreid. Vanuit verschillende gemeenten, ook buiten Brabant is er interesse om de werkwijze te incorporeren in het sociaaljuridisch domein, als het moet door het dragen van (een deel) van de GA en GW kosten. Het is dus opportuun dat de RIGA-studie nu duidelijkheid geeft over de barrières en waar ze zijn te verwachten.

Methoden van onderzoek; de MIDI-methodiek

3.1 De MIDI methodiek - opzet

De MIDI-methodiek is voor de overheid ontwikkeld door de Nederlandse organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO). Deze beoogt het implementatiesucces te meten van een nieuwe interventie/aanpak waarbij professionals en technologie betrokken zijn. Het is een in opzet universele methodiek, die weliswaar gedetailleerd is, maar moet worden aangepast aan het onderwerp. We bespreken hieronder de ingrediënten van de methode.

Proefimplementatie als primaire informatiebron

De MIDI-methodiek veronderstelt dat een kandidaat interventie gedurende een zinvolle periode op proef 'voor 't echie' wordt toegepast, onder zo normaal mogelijke omstandigheden. Hierbij is randomiseren (toewijzen welke cliënt meedoet via loting) niet noodzakelijk, maar het is wel belangrijk dat de beoogde cliëntdoelgroep meedoet; tijdens de toepassing wordt er zomin mogelijk veranderd; als dat wel noodzakelijk zou zijn, dan is de interventie nog in ontwikkeling en daardoor niet geschikt voor implementatie(onderzoek).

De ervaringen van uitvoerende professionals vormen de feitelijke basis, geen hear-say of speculatie

De empirische (feitelijke) basis voor een oordeel over implementatiesucces wordt gevormd door de individuele ervaringen van professionals met de proef-toepassing, die vertrouwelijk worden gemeten met een semi-kwantitatieve vragenlijst; professionals (stakeholders) zijn ingedeeld in groepen – elke stakeholder vertegenwoordigt een perspectief. Een stakeholder kan belangrijk zijn in positieve (bevorderend van belang) of in negatieve zin (hinderend van belang). De stakeholderkeuze is een belangrijke beginstap in de MIDI-methode; die keuze wordt ook door praktische aspecten (tijd, geld) bepaald.

Structurering van de beoordeling langs 4 inhoudelijke thema's

De MIDI-methode onderscheidt 4 overkoepelende thema's (wij kiezen soms voor de term 'terreinen') waarlangs implementatie(succes) feitelijk beoordeeld kan en moet worden. Die worden altijd en volledig nagelopen. Zo worden blinde vlekken voorkomen, en ontstaat een realistisch beeld gemaakt van slaag- en faalfactoren. Het is een soort 'scan'. De praktijk van het gebruik van de MIDI heeft geleerd dat er niet veel gemist wordt. Het is geen gedetailleerde financiële scan (daarvoor zijn andere methoden): er wordt echter wel vastgesteld of financiële dynamiek van belang is bij succes/falen van de implementatie.

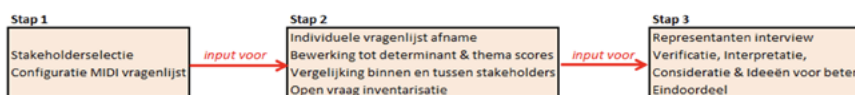
Elk thema wordt gerepresenteerd door concrete determinanten/factoren, totaal 29 factoren

Onder de 4 thema's hangen in totaal 29 afzonderlijke determinanten (wij kiezen soms voor de term factoren of implementatiefactoren). Bij het ene thema zijn meer determinanten aanwezig dan bij het andere. Die determinanten zijn de echte bouwstenen van de MIDI-methode. Elk van de determinanten laat zich kwantificeren in mate van implementatiesucces, zoals geobserveerd door de bevroegde professional. De MIDI-handleiding biedt 29 modelvragen die men bij toepassing van MIDI moet 'configureren' op de specifieke onderzoekssituatie (zie hierna).

Empirisch proces met 3 stappen

De MIDI-methode komt in 3 stappen tot een eindoordeel, zie figuur 3.1.

Figuur 3.1: MIDI-methodiek in 3 stappen

In stap 1 worden door te ondervragen de belangrijkste stakeholders bepaald en wordt de modelvragenlijst geconfigureerd. Dat configureren betekent een aanpassing in 2 richtingen: a. op onderwerp (hier: de GA-werkwijze), b. op de specifieke taken en rollen van de te bevragen stakeholders (hier: GA, GW en Rechter), het gaat immers om hun directe ervaring.

Vaak houdt configureren in dat de modelvraag (vaak nogal abstract geformuleerd) in enkele concrete deelvragen wordt onderverdeeld. Vraag 1 van de 29 vragen van de modelvragenlijst gaat over de 'duidelijkheid van de innovatie'. De toelichting maakt duidelijk dat dat in ons geval gaat om het hele pakket van de GA-werkwijze. Die vraag is door de onderzoekers in 10 subvragen onderverdeeld, die deels dezelfde zijn voor GA, GW en Rechter, maar soms ook verschillen. Belangrijk is dat de vraagformulering strikt neutraal is, en niet veronderstelt dat de innovatie goed of juist twijfelachtig is.

Steeds suggereert de MIDI-modelvragenlijst beantwoording met (dezelfde) 5-punts schaal, waarbij de score 5 het optimum weergeeft, en score 1 de minst gewenste situatie. Hiermee kunnen semi-kwantitatieve scores worden berekend, per determinant/factor, per thema en zelfs voor het hele instrument.

In de meest ideale vraag is de *gemiddelde score* op een vraag dus 5.0, bij een totale mislukking is het 1.0. Dit geldt ook voor de opgetelde scores tot determinant of thema (waar nodig kan een enkele vraag met niet 5 maar bijv. 3 of 6 antwoorden herschaald worden tot een 1-5 schaal).

De MIDI veronderstelt dat het totaaloordeel over implementatiesucces (per stakeholder) wordt gerepresenteerd door de gemiddelde score van die stakeholders op elk van die 29 determinanten. Die laten zich eventueel nog verder groeperen tot de 4 thema's.

Niet alleen is belangrijk dat de scores goed zijn in ieder van die 4 thema's, ook is belangrijk wat de variatie is *binnen* stakeholders en *tussen* stakeholders.

Als 1 stakeholdergroep (bijv. de GA) systematisch lagere of hogere scores geeft op 1 of alle thema's, is het duidelijk dat deze groep de innovatie niet op 1 thema of in z'n geheel ziet zitten.

Vaker zie je echter dat 1 stakeholdergroep *bepaalde* determinanten anders beantwoordt dan een andere stakeholdergroep. Dit type variatie *tussen* stakeholdergroepen kan aansporen tot specifieke implementatiemaatregelen gericht op een kennelijk pijnpunt voor 1 stakeholdergroep.

Ten slotte is belangrijk dat duidelijk is hoeveel consensus/variatie er bestaat *binnen* een stakeholdergroep. Enige dissensus is natuurlijk; als vragen die ook in de gewone situatie variatie kennen eenvormig binnen een stakeholdergroep worden beantwoord, moet men erop bedacht zijn, of men niet alleen met believers van doen heeft.

Het toevoegen van open vragen, zoals door ons toegepast, is geen onderdeel van de MIDI-methode maar vergroot (indien er gebruik van gemaakt wordt) de mogelijkheden om ook iets te leren over het waarom van hoge of lage scores, de interpretatie.

In stap 2 wordt de vragenlijst individueel afgenomen onder zoveel mogelijk professionals met ervaring in de proefimplementatie. Deze afname moet goed worden voorbereid, enerzijds om strategische en gecoördineerde antwoorden te voorkomen, en anderzijds om de context van beantwoording duidelijk te maken. De antwoorden moeten de situatie reflecteren hoe die was, en niet hoe die zou kunnen of moeten zijn. De ervaring leert dat men bij professionals niet erg bang hoeft te zijn van beïnvloeding door autoriteitsprocessen of sociale druk. Maar men moet wel beducht zijn op - vaak onbewust - sturend antwoordgedrag. De rapportage van de antwoorden (determinantscores, themascores, totale scores; per respondentgroep en overall; het bestaan van afwijkende respondenten) behoort ook nog bij deze stap.

In ons geval behoorde hier ook een eenvoudige samenvatting, per thema van de open vragen toe.

Dit hele proces - vragenlijst afnemen, antwoorden rapporteren - is anoniem. In het meest ideale geval doen alle professionals mee (professionals die niet meedoen vertegenwoordigen vrijwel altijd een specifiek standpunt).

In stap 3 vindt vervolgens een gericht interview plaats met stakeholder vertegenwoordigers, in 1 sessie. Wij vatten het doel hiervan met het acroniem VICI samen: Verifiëren (van de grote lijn van de vragenlijstuitkomsten van hun stakeholdergroep), Interpreteren (snappen van de antwoordpatronen en de variatie; idem van de open opmerkingen), Consideratie (het wegen van de positieve en negatieve bevindingen in relatie tot consensus/dissensus tussen groepen), Identificatie van verbeteringen. Op deze basis kan een eindoordeel worden gegeven, binnen de beperkingen van de proefimplementatie.

Hierna worden de 3 stappen beschreven zoals deze binnen de RIGA-studie zijn uitgevoerd.

3.2 Stap 1: keuze professionele stakeholders en MIDI-vragenlijst-configuratie

Stakeholderkeuze

Bij een complexe scheiding zijn veel partijen betrokken.

Uiteindelijk zijn voor de RIGA-studie in overleg met de GA-pilotleiding 3 stakeholdergroepen geselecteerd in de context van de GA-pilot. Niet alleen de rechters - dat was een gegeven vanwege de subsidie - dit zijn de professionals die het meest direct met de juridische procedure van de echtscheiding te maken hadden, en niet zozeer professionals in de voorwaardenscheppende sfeer of in het natraject. Van belang is dat de subsidiegever in eerste aanleg alleen de rechter/rechtbank op het oog had; door de selectie van GA, GW en Rechter is de focus (de haalbaarheid van) op de juridische procedure gebleven.

Andere partijen - bijv. Raad voor de Kinderbescherming, verwijzers binnen de gemeente - zijn ook in de pilot in één of ander vorm betrokken geweest maar in meer afgeleide zin. Met meer tijd en geld (ook voor de deelnemende professionals) was misschien een ruimere keuze gemaakt, met name wat betreft de gemeente. Waarbij wordt opgemerkt dat de gemeente niet 1 stakeholder is, maar - in feite door de decentralisatie - staat zij voor een aantal onderscheiden actoren, die van belang zijn bij zowel de instroom, de uitstroom, als de flankerende zorg tijdens de GA-procedure.

MIDI-vragenlijst – configuratie

De vertaling van de 29 MIDI-modelvragen naar een vragenlijst voor de RIGA-studie is een formeel proces. We hebben er i.v.m. de leesbaarheid voor gekozen hier niet alleen het proces maar ook het resultaat weer te geven (en niet in hoofdstuk 5): zie figuur 3.2.

De determinanten (factoren) worden in figuur 3.2 aangeduid zoals in de MIDI-modelvragenlijst en zijn soms wat abstract zonder toelichting; in de bijlagen is een complete vragenlijst opgenomen (van de GA) die duidelijker maakt wat onder de verschillende determinanten wordt verstaan.

Figuur 3.2: Representatie 29 MIDI-determinanten in de RIGA-studie

THEMA / Determinant	Rechter	GA	GW	#Vragen(GA)
THEMA 1 - GA-WERKWIJZE				
1. Procedurele helderheid	x	x	x	10
2. Juistheid, onderbouwing	x	x	x	5
3. Compleetheid	x	x	x	1
4. Complexiteit	x	x	x	2
5. Congruentie huidige werkwijze	x	x	x	2
6. Zichtbaarheid uitkomsten cliënt en professional	x	x	x	1
7. Ingeschatte relevantie cliënt	x	x	x	1
THEMA 2 - PROFESSIONELE IMPACT				
8. Persoonlijk voordeel / nadeel	x	x		4
9. Uitkomstverwachting	x	x		2
10. Taakopvatting	x	x	x	6
11. Ingeschatte tevredenheid cliënt	x	x	x	2
12. Medewerking cliënt	x	x	x	1
13. Sociale steun	x	x	x	1
14. Descriptieve norm	x	x	x	1
15. Subjectieve norm	x	x	x	2
16. Eigen-effectiviteitsverwachting	x	x	x	5
17. Kennis	x	x	x	1
18. Geïnformeerd zijn	x	x	x	1
THEMA 3 - ORGANISATIE IMPACT				
19. Formele bekrachtiging management	x	x	x	4
20. Vervanging bij personeelsverloop	x	x	x	1
21. Capaciteit / bezettingsgraad	x	x	x	1
22. Financiële middelen	x	x	x	2
23. Tijdbesteding	x	x	x	1
24. Beschikbaarheid materialen en voorzieningen	x	x	x	1
25. Coördinator	x	x	x	2
26. Turbulentie en interferentie in de organisatie	x	x	x	1
27. Beschikbaarheid van informatie over gebruik innovatie	x	x	x	2
28. Feedback aan gebruiker	x	x	x	2
THEMA 4 - MAATSCHAPPELIJKE IMPACT				
29. Wet- en regelgeving	x	x	x	5
			totaal	70

Eerst werd door de onderzoekers voor ieder van de 29 determinanten/factoren bepaald of deze relevant was. Voor de GW vielen 2 factoren af (nr. 8. en nr. 9.) omdat er een vergelijking wordt gemaakt met de wijze waarop deze professionele normaliter te werk gaat, terwijl de GW normaal gesproken niet een rol heeft samen met een advocaat in het (bege)leiden van het scheidingsproces.

Vervolgens werd vastgesteld dat sommige determinanten niet goed met 1 vraag konden worden gedekt. Dat werd vooral veroorzaakt door het feit dat de GA-werkwijze een groot aantal verschillende stappen kent, die *gezamenlijk* verantwoordelijk zijn voor het - gebleken - goede resultaat (zie met name paragraaf 6.7 [p69 en verder] van het evaluatieonderzoek). Ook moesten sommige vragen worden gesplitst naar professie wanneer de rol van de ene professional niet dezelfde was als de andere (met name GAGW versus Rechter).

Een en ander had als gevolg dat het aantal vragen toenam van 29 naar 70 (voor de GA). De uitbreiding zat voornamelijk in de eerste 2 thema's.

Tenslotte werden de vragen context-geschied gemaakt. 'Contextgeschied' wil zeggen: passend bij de gezinsadvocaat interventie, en daarnaast zo nodig enigszins aangepast aan de precieze rol die de professional speelt. We geven hier een voorbeeld van.

Model vraag: Zijn in uw organisatie formeel afspraken vastgelegd door het management over het gebruik van deze innovatie (in beleidsplannen, werkplannen en dergelijke)?

MIDI-vraag voor de GA: Zijn er in uw advocatenkantoor formeel afspraken vastgesteld door het management over de inzet van familie-advocaten voor een GA-werkwijze?

MIDI- vraag voor de rechter: Zijn er in uw rechtbank formeel afspraken vastgesteld over de inzet van (bepaalde) rechters bij een GA-werkwijze?

In een laatste stap zijn open vragen toegevoegd bij iedere determinant, om ruimte te bieden aan aanvullende opmerkingen.

Nadat langs deze weg een concept vragenlijst voor ieder van de stakeholders was opgesteld is deze voorgelegd aan de betreffende discipline in de GA-pilotleiding en met dezen besproken. Dit leidde tot aanpassing en verbetering van de vragenlijsten; figuur 5.2 en de bijlage tonen het eindresultaat.

De professionals die hebben geadviseerd over de vragenlijst waren andere personen dan de personen die in de RIGA-studie als respondent hebben opgetreden.

Antwoordopties en scoring

Standaard hebben de MIDI-vragen 5 opties, met een oplopende ('ordinaire') schaal die zich leent voor het berekenen van semi-kwantitatieve scores (zie figuur 3.3).

Figuur 3.3: Voorbeeld van het configureren van MIDI-vraag

Determinant 1.GA.1

Het is mij duidelijk voor welke scheidende paren de GA in ieder geval bedoeld is

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

Het zal duidelijk zijn dat het laatste antwoord het meest gunstige is vanuit het oogpunt van implementatie.

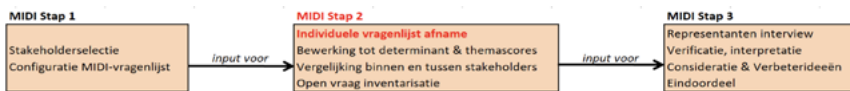
In een enkel geval hadden vragen van een determinant niet 5 maar een ander aantal opties (det25&det26: 2; det19: 3; det18: 4, det22&det24: 6; det14: 7)

Bij berekeningen tot somscores werden deze antwoorden herschaald tot een 5 puntschaal. Drie vragen werden niet in de scoring van determinanten betrokken. In totaal 3 ondersteunende vragen naar het belang dat een professional toekende aan de mening van haar/zijn collegae en/of buitenstaanders (det14&det15). Twee van de determinanten zijn gehercodeerd, zodat een hoge score bij iedere determinant dezelfde betekenis heeft, namelijk positief (det4&det26).

3.3 Stap 2: MIDI-vragenlijst afnemen en verwerken

Digitale vragenlijst

Ook op verzoek van de professionals is de vragenlijst digitaal afgenomen, via hetzelfde beveiligde digitale loket (GaRaGe-portaal) waarmee de GA-pilot is uitgevoerd.

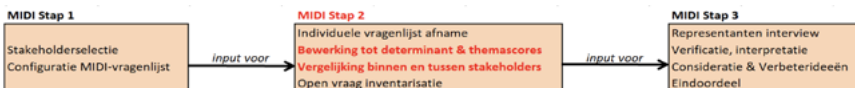

Benadering respondenten

De verzending van de enquête-uitnodiging werd door een gedetailleerd mailbericht voorbereid, en ook ondersteund in mondelinge contacten van de pilot-leiding en het pilot-secretariaat met de professionals. Deze laatsten benadrukten in hun individuele contacten met uitvoerende professionals (er liepen nog een groot aantal zaken) hoe belangrijk het was dat iedere professional meedeelde - ongeacht de aard van haar/zijn ervaring. Hier bleek, net als in het evaluatieonderzoek, dat de betrokken juridische beroepsgroepen niet gewend zijn om onderdeel van een formeel (enquête) onderzoek te zijn. Wel hielp het dat het GA-eindrapport bij alle betrokken professionals vertrouwen had gegeven in de kracht en objectiviteit van dergelijke methoden. Bij de benadering is benadrukt dat het ging om de eigen ervaring. Uiteindelijk zijn de respondenten niet betaald om deel te nemen aan het onderzoek.

Er was gezien het krappe timeframe voor een beperkte non-respons strategie gekozen, gelukkig (zie later) was de respons zeer goed.

Kwantitatieve antwoordverwerking

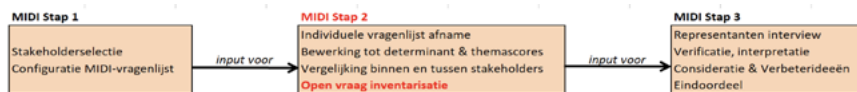
De antwoorden werden in een Excel-omgeving bewerkt, de data bevatten geen enkele verwijzing naar persoonlijke informatie van de respondent, anders dan de aanduiding GA, GW of Rechter.

Data cleaning was niet nodig, er waren geen missings. De scoring en zo nodig hercodering werd conform plan uitgevoerd.

Open vragen werden per determinant, en daarbinnen per stakeholdergroep verzameld. Niet-informatieve goedkeurende of afkeurende opmerkingen (die in feite het gegeven antwoord dupliceren) werden verwijderd, als ook een enkele opmerking over de inhoud van de vraag zelf. Met aandacht voor het vermijden van identificerende informatie is de open-vraag informatie als bijlage opgenomen.

Vervolgens werden per stakeholder tabellen gemaakt: per vraag, per determinant (via optellen van vragen als het er meer dan 1 was), per thema. Er werd onderzocht of opvallende antwoordpatronen waren wijzend op niet-valide antwoordgedrag (bijv. alleen maar een 1 invullen), en er is onderzocht of bepaalde respondenten afwaken van hun groep. De samenhang tussen de antwoorden van de 3 stakeholders werd met grafische middelen weergegeven.

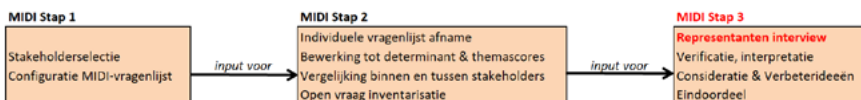
Kwalitatieve antwoordverwerking

Afzonderlijk is naar de open vragen gekeken, en per determinant is een selectie gemaakt voor de rapportage, mede op geleide van de kwantitatieve antwoorden.

3.4 Interview stakeholdersrepresentatie voor interpretatie en weging MIDI-resultaten en antwoorden op open vragen

Opzet interview

Het slotinterview met een representatie van de stakeholders beoogde een *bediscussieerd commentaar op de resultaten, mogelijk voorzien van aanvullende suggesties voor knelpunten aanpak*.

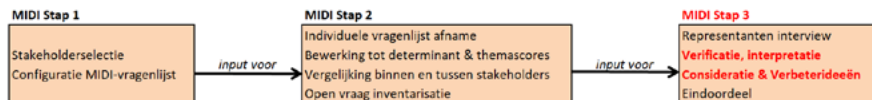
De opzet was, om zodra de deadline van de respons verstreken was, een eerste analyse van de antwoorden te maken, zowel kwantitatief als kwalitatief.

De cijfermatige antwoorden zouden worden samengevat - per stakeholder, voorzien

van een beschrijvende interpretatie, en de open vragen antwoorden werden betrokken - per determinant - op de antwoorden. Deze aanpak ging ervan uit dat er naast overeenkomsten toch ook wel verschillen zouden zijn tussen de professionele stakeholdergroepen, en ook dat van de open vragen weinig gebruik zou worden gemaakt (door de lengte en de detaillering van de enquête). Naar aanleiding van de *opvallende* antwoorden zouden vervolgens per thema een aantal vragen worden geformuleerd (voor het interview), deels ter verificatie en interpretatie van de antwoorden, maar ook om eventuele afwijkende bevindingen te wegen op relevantie. Ten slotte zou - waar aan de orde - gevraagd worden naar suggesties en aanbevelingen, primair namens de stakeholdergroep die men representeerde.

Dit alles zou in een *voorbereidingsdocument* worden toegestuurd aan de stakeholders die gezamenlijk geïnterviewd zouden worden, om dit interview zo formeel en efficiënt mogelijk te doen verlopen. Deze opzet is gevolgd, en in de bijlage wordt het document getoond (voor allen gelijk). Het interview had een geplande duur van ca. 1,5 uur, en daags voor het interview werden uitsluitend de vragen nogmaals toegestuurd voorzien van een korte procedurebeschrijving van het interview.

Interview

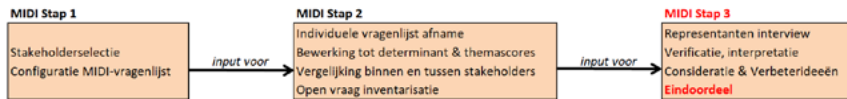

Voor het *interview* werd minimaal een vertegenwoordiger uit elke stakeholdergroep beoogd, dus: een rechter, een gezinsadvocaat, een gedragswetenschapper. Het interview werd opgenomen en genotuleerd, en anoniem verwerkt. Dit onderzoeksmateriaal is niet openbaar omdat anonimisering met behoud van inhoud zo goed als onmogelijk is.

De interviewuitkomsten zijn als volgt gebruikt: de verifiërende informatie is in de Resultaten terug te vinden (hoofdstuk 4), de overige informatie in de Discussie (hoofdstuk 5).

Deze planmatige benadering probeerde een zo evenwichtig, transparant en objectiveerbaar mogelijke evaluatie mogelijk te maken.

Eindoordeel

De eindbeoordeling moet de volgende vragen beantwoorden:

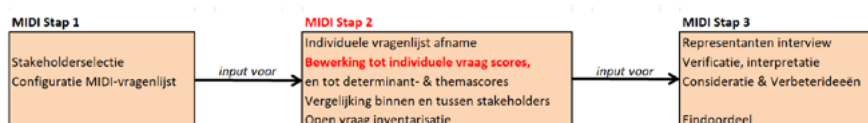
- Is het onderzoek volgens plan uitgevoerd en is de kwaliteit voldoende om er conclusies aan te verbinden?
- Uitgaande van voldoende kwaliteit: wat zijn de belangrijkste professionele ervaringen met de GA-werkwijze, met speciale aandacht voor de gevolgen voor rechter/rechtbank?
- Is de GA-procedure vanuit huidige kennis en ervaringen implementeerbaar; dat kan dus ook een gedeeltelijke of voorwaardelijke implementatie zijn; wat zijn eventueel knelpunten en wat geven professionals aan voor oplossingsrichtingen? Zijn er hierbij afzonderlijke zaken voor de rechter/rechtbank?
- Wat zijn de belangrijkste barrières en wat de belangrijkste begunstigende factoren; in het bijzonder: zijn er buiten de onderzochte stakeholders, partijen die van beslissende invloed zijn voor implementatie?

Om tot het eindoordeel te komen worden de resultaten van de RIGA-studie soms aangevuld met bevindingen uit de eerder verschenen GA-evaluatiestudie.

Resultaten

Bij iedere paragraaf wordt in het MIDI-stappenschema met rood aangeduid welk onderdeel besproken wordt.

4.1 Implementatie succes cf. MIDI-scores

In figuur 4.1 op bladzijde 35 staat de *individuele kwantitatieve* respons van de GA, GW en Rechters op de MIDI-vragenlijst. Dit is de meest gedetailleerde rapportage. We lichten eerst de eerste regel van figuur 6.1 toe. De hoofddeling van figuur 6.1 is in drie delen, namelijk de drie afzonderlijke stakeholders.

Uiterst links staan de data van de GA (roze kop), gevolgd door de GW en rechts de RE. Hieronder worden de subkoppen van de GA getoond en toegelicht. De GW en RE zijn eender.

GA										
T	D	Vraag	n	Gem	Std	Q1	Q2	Q3	Min	Max

De grijze regel wordt van links naar rechts toegelicht.

'T' wijst op het thema van de MIDI-vragenlijst. Er zijn 4 thema's in totaal. Dit zijn dezelfde 4 voor iedere stakeholder.

'D' is het nummer van de determinant. Dit zijn er 29 in totaal.

De GW heeft er 2 minder, namelijk 27, omdat er 2 niet van toepassing waren.

'Vraag' is een verkorte versie van de vraagstellingen voor de tabelpresentatie.

Zoals toegelicht in hoofdstuk 6 is niet iedere vraag identiek per stakeholder (al is 95% gelijk). Ook is niet iedere vraag gesteld aan iedere stakeholder.

'n' is het aantal antwoorden per vraag, per categorie stakeholder. Bijvoorbeeld: er zijn 10 antwoorden gegeven, door 10 verschillende GA's, op de eerste GA vraag.

'Gem' staat voor de gemiddelde score per vraag van alle respondenten per stakeholdergroep.

'Std' staat voor de standaarddeviatie (standaardafwijking) per vraag van alle respondenten per stakeholdergroep. Dit is een maat voor de variatie van antwoorden tussen de respondenten.

'Q1' wijst naar de score die de bovengrens vormt van de laagste kwart van de antwoorden.

'Q2' wijst naar de score op de helft van de antwoorden, dat heet ook wel *mediaan*.

'Q3' wijst naar de score die de ondergrens vormt van de hoogste kwart van de antwoorden. Dus 75% van de gegeven antwoorden ligt daaronder.

'Min' is het laagst gegeven antwoord op een vraag.

'Max' is het hoogst gegeven antwoord op een vraag.

Dit alles geeft een beeld.

Figuur 4.1 Individuele respons: kwantitatief

GA										GW										RE										
D. Vraag		n	Gems.	Std.	Q1	Q2	Q3	Min	Max	D. Vraag		n	Gems.	Std.	Q1	Q2	Q3	Min	Max	D. Vraag		n	Gems.	Std.	Q1	Q2	Q3	Min	Max	
1a.	Duidelijk voor wie GA bedoeld is	10	4,50	1	4	5	5	2	5	1	Duidelijk voor wie GA bedoeld is	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	1	Duidelijk voor wie GA bedoeld is	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	1
2a.	Duidelijk wat verschil is tussen GA en Zafu	10	4,50	1	4	5	5	2	5	2	Duidelijk wat verschil is tussen GA en Zafu	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	2	Duidelijk wat verschil is tussen GA en Zafu	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	2
3a.	Duidelijk wat verschil is voor rechter	10	4,50	1	4	5	5	2	5	3	Duidelijk wat verschil is voor rechter	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	3	Duidelijk wat verschil is voor rechter	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	3
4a.	Duidelijk wat verschil is voor advocaat	10	4,50	1	4	5	5	2	5	4	Duidelijk wat verschil is voor advocaat	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	4	Duidelijk wat verschil is voor advocaat	11	4,00	0,4	4	5	5	2	5	4
5a.	Duidelijk wat rol van GA	10	4,60	0,5	4	5	5	2	5	5	Duidelijk wat rol van GA	11	4,60	0,5	4	5	5	2	5	5	Duidelijk wat rol van GA	11	4,60	0,5	4	5	5	2	5	5
6a.	Duidelijk wat rol van rechter	10	4,30	0,5	4	4	5	2	4	6	Duidelijk wat rol van rechter	11	4,30	0,5	4	4	5	2	4	6	Duidelijk wat rol van rechter	11	4,30	0,5	4	4	5	2	4	6
7a.	Duidelijk wat procedure AM is	10	2,60	1	2	3	4	2	4	7	Duidelijk wat procedure AM is	11	3,36	1,3	4	4	5	2	5	7	Duidelijk wat procedure AM is	11	3,36	1,3	4	4	5	2	5	7
8a.	Duidelijk wat procedure AM is	10	3,60	0,8	4	4	5	2	4	8	Duidelijk wat procedure AM is	11	3,73	1,2	4	4	5	2	5	8	Duidelijk wat procedure AM is	11	3,73	1,2	4	4	5	2	5	8
9a.	Duidelijk wanneer GA wordt bepaald	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	9	Duidelijk wanneer GA wordt bepaald	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	9	Duidelijk wanneer GA wordt bepaald	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	9
10a.	Duidelijk wanneer GA wordt bepaald	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	10	Duidelijk wanneer GA wordt bepaald	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	10	Duidelijk wanneer GA wordt bepaald	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	10
11a.	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	11	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	11	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	11
12a.	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	12	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	12	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	12
13a.	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	13	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	13	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	13
14a.	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	14	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	14	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	14
15a.	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	10	3,40	0,8	4	4	5	2	4	15	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	15	Duidelijk hoe GA wordt gebruikt	11	3,58	1,3	4	4	5	2	5	15
1. GA is toegankelijk voor alle partijen																														
2. GA is toegankelijk voor alle partijen																														
3. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
4. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
5. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
6. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
7. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
8. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
9. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
10. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
11. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
12. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
13. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
14. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
15. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
16. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
17. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
18. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
19. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
20. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
21. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
22. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
23. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
24. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
25. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
26. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
27. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
28. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
29. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
30. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
31. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
32. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
33. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
34. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
35. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
36. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
37. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
38. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
39. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
40. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
41. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
42. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
43. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
44. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
45. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
46. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
47. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
48. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
49. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
50. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
51. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
52. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
53. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
54. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
55. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
56. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
57. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
58. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
59. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
60. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
61. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
62. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
63. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
64. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
65. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
66. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
67. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
68. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
69. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
70. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
71. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
72. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
73. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
74. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
75. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
76. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
77. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
78. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
79. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
80. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
81. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
82. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
83. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
84. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
85. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
86. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
87. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
88. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
89. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
90. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
91. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
92. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
93. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
94. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
95. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
96. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
97. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
98. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
99. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
100. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
101. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
102. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
103. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
104. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
105. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
106. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
107. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
108. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
109. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
110. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
111. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
112. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
113. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
114. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
115. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
116. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
117. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
118. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
119. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
120. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
121. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
122. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
123. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
124. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
125. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
126. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
127. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
128. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
129. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
130. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
131. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
132. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
133. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
134. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
135. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
136. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
137. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
138. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
139. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
140. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
141. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
142. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
143. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
144. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
145. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
146. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
147. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
148. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
149. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
150. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
151. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
152. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
153. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
154. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
155. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
156. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
157. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
158. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
159. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
160. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
161. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
162. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
163. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
164. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
165. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
166. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
167. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
168. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
169. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
170. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
171. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
172. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
173. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
174. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
175. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
176. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
177. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
178. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
179. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
180. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
181. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
182. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
183. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
184. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
185. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
186. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
187. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
188. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
189. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
190. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
191. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
192. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
193. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
194. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
195. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
196. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
197. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
198. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
199. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
200. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
201. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
202. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
203. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
204. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
205. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
206. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
207. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
208. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
209. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
210. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
211. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
212. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
213. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
214. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
215. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
216. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
217. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
218. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
219. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
220. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
221. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
222. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
223. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
224. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
225. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
226. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
227. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
228. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
229. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
230. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
231. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
232. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
233. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
234. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
235. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
236. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
237. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
238. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
239. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
240. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
241. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
242. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
243. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
244. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
245. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
246. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
247. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
248. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
249. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
250. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
251. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
252. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
253. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
254. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
255. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
256. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
257. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
258. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
259. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
260. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
261. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
262. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
263. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
264. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
265. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
266. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
267. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
268. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
269. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
270. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
271. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
272. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
273. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
274. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
275. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
276. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
277. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
278. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
279. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
280. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
281. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
282. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
283. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
284. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
285. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
286. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
287. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
288. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
289. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
290. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
291. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
292. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
293. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
294. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
295. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
296. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
297. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
298. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
299. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
300. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
301. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
302. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
303. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
304. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
305. Het ETR is geb. op feitelijke juistheid																														
306. Het ETR is geb. op feitel																														

36

Uit figuur 6.1 blijkt dat de rechters GA's en GW's het *onderling per vraag* over het algemeen eens zijn, en ook als groep met elkaar. De rechters zijn het *onderling* ook eens, maar zijn als groep vaak net wat positiever dan de GA's en GW's.

We bespreken hier vooral thema 3 omdat daar de grootste verschillen te vinden zijn. Er is te zien in figuur 3.1 dat de GA's en GW's duidelijk van mening zijn dat er geen formele bekrachtiging (**det. 19**) is van de GA-werkwijze vanuit hun organisatie. De rechters denken hier duidelijk anders over en scoren opvallend hoger dan de GA's en GW's. In het interview bleek dat dit een goede reden had: de rechtbank stond achter de familierechters die aan de pilot meededen.

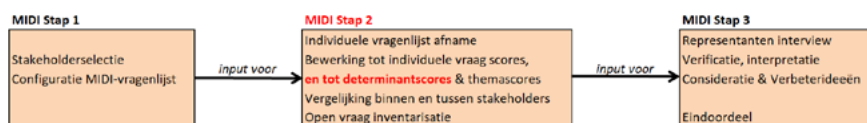
De meningen over de vervanging bij personeel bij uitval (**det. 20**) zijn ook verschillend tussen rechters (scoren duidelijk hoger) en de GW's. De score van de GA's zit er tussenin. Ook als het gaat om gekwalificeerde professionals die de GA-werkwijze kunnen hanteren (**det. 21**), zijn de rechters meer van mening dat er voldoende capaciteit is. De GA's en GW's zijn hier minder positief over.

Opvallend is dat de rechters negatief zijn over de financiële middelen om de GA-werkwijze te hanteren (**det. 22**). De GA's en GW's zijn ook niet positief over financiële middelen, maar scoren wel hoger dan de rechters.

De antwoorden over de consequenties van de GA-werkwijze voor de tijdbesteding (**det. 23**) zijn neutraal. Het is opvallend dat de rechter meer van mening is dat er onvoldoende materiaal aanwezig is om te werken volgens de GA-werkwijze (**det. 24**) dan de GA's en GW's. Hun werkwijze is ook niet uitgewerkt in de handleiding van de GA, wat ook weer niet verbaast omdat de rechter onafhankelijk functioneert van de werkwijze van advocaten. Het blijkt dat de rechters op dit moment een duidelijker coördinatiepunt (**det. 25**) ervaren dan de GA's en GW's als het gaat om deze nieuwe manier van werken. De GA's en GW's hebben over het algemeen geen last van organisatorische interferenties (**det. 26**) die de GA-werkwijze in de weg kunnen staan. De rechters lijken hier deels wel hinder van te hebben. De drie stakeholdergroepen denken vrijwel hetzelfde over de beschikbaarheid van informatie over het hanteren van de GA-werkwijze (**det. 27**). Ze scoren alle drie bijna neutraal. Dit kan ook betekenen dat ze er geen mening over hebben. De meningen zijn verdeeld wanneer het gaat om de terugkoppeling van het succes van de GA-werkwijze (**det. 28**). De rechters scoren hier het laagst en de GA's het hoogst. Dit betekent dat er voor de rechters niet veel (geen) terugkoppeling plaatsvindt over de afloop van het proces. De onderzoekers weten uit de GA-evaluatiestudie, dat de werkwijze van de rechtbank het proces echt afsluit na de uitspraak; wat ervan komt is niet des rechters tenzij er

weer een zaak van komt. De GW's scoren verschillend van de GA's en rechters als het gaat om de politieke inbedding, de vraag of de nieuwe werkwijze aansluit bij bestaande wetten en regels (**det. 29**). Dit verschil komt verderop nog uitgebreid aan de orde.

Respons per implementatiefactor (determinant), voor professionals afzonderlijk

Figuur 4.2 MIDI-vragenlijst – respons per determinant voor GA, GW en RE

Determinant	# vr	GA	GW	RE
1. Procedurele helderheid	10	3,9	3,6	4,5
2. Juistheid, onderbouwing	5	4,0	3,6	4,6
3. Compleetheid	1	3,3	3,6	3,5
4. Complexiteit	2	4,0	4,0	4,8
5. Congruentie huidige werkwijze	2	4,3	4,4	3,0
6. Zichtbaarheid uitkomsten cliënt en professional	1	4,0	3,7	5,0
7. Ingeschatte relevantie cliënt	1	4,2	4,5	5,0
8. Persoonlijk voordeel / nadeel	4	4,1 nvt		5,0
9. Uitkomstverwachting	2	4,3 nvt		4,8
10. Taakopvatting	6	4,0	4,1	4,4
11. Ingeschatte tevredenheid cliënt	2	3,7	3,9	4,5
12. Medewerking cliënt	1	3,6	3,7	4,0
13. Sociale steun	1	3,9	3,5	5,0
14. Descriptieve norm (acceptatie intern)	1	3,1	3,2	3,8
15. Subjectieve norm (acceptatie extern)	2	3,2	3,4	3,0
16. Eigen-effectiviteitsverwachting	5	3,3	3,7	3,5
17. Kennis	1	4,3	4,4	5,0
18. Geïnformeerd zijn	1	5,0	4,8	5,0

Determinant	# vr	GA	GW	RE
19. Formele bekrachtiging management	4	2,0	2,5	5,0
20. Vervanging bij personeelsverloop	1	3,2	2,0	4,0
21. Capaciteit / bezettingsgraad	1	3,2	3,1	4,0
22. Financiële middelen	2	2,7	2,5	1,4
23. Tijdbesteding	1	3,4	3,0	3,0
24. Beschikbaarheid materialen en voorzieningen	1	3,2	3,0	2,2
25. Coördinator	2	1,4	2,3	4,0
26. Turbulentie en interferentie in de organisatie	1	5,0	4,6	5,0
27. Beschikbaarheid van informatie over gebruik innov.	2	3,7	3,5	3,5
28. Feedback aan gebruiker	2	3,7	3,0	2,8
29. Wet- en regelgeving	5	3,1	3,8	3,2

Legenda Score Van Tot

zeer onvoldoende 1,0 2,0

onvoldoende 2,0 2,5

redelijk 2,5 3,0

goed 3,0 3,5

zeer goed 3,5 4,0

uitmuntend 4,0 5,0

In figuur 3.2 staan de scores per determinant voor de GA, GW en RE afzonderlijk.

We bespreken weer de eerste regel.

In de eerste kolom 'Determinant' staat de titel van de determinant. De eerste is de procedurele helderheid, dat is ons geval eigenlijk de inhoud van wat in de handleiding staat en wat in allerlei formele afspraken is vastgelegd. Het zijn er 29 in totaal.

In de tweede kolom '#vr' staat het aantal vragen per determinant. Zo is te zien dat de eerste determinant 10 vragen bevat. We hebben het aantal voor de GA weergegeven, soms is het voor GW of rechter iets minder.

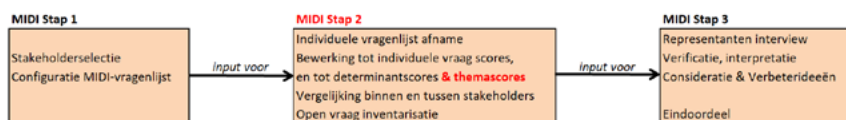
Daarna volgen de gemiddelde kwantitatieve scores van de gezinsadvocaten (GA), de gedragswetenschappers (GW) en de rechters (RE). In de legenda rechtsonder staat hoe de scores geduid kunnen worden, het gaat om een *score-range* die wordt ondersteund door een kleur. Rood is de minst positieve, sterk onvoldoende range, paars de meest positieve, uitmuntende range. Omdat de scores per vraag van 1 tot 5 lopen is ondergrens 1,0 en de bovengrens 5,0. Figuur 3.2 is in 2 helften afgebeeld, naast elkaar.

In de linkerhelft staan thema 1 (determinant 1-7) en thema 2 (determinant 8-18); er is te zien dat alle gemiddelde antwoorden per stakeholdergroep goed (groen), zeer goed (donkergroen) of uitmuntend (paars) zijn. Ook is te zien dat de meerderheid van de RE antwoorden paars is, veel vaker dan bij de GA's en GW's.

In de rechterhelft staan thema 2 (determinant 19-28) en thema 4 (determinant 29); hier zijn in thema 3 soms duidelijke verschillen, wat we ook zagen bij figuur 3.1. Zo ervaart de GA onvoldoende formele bekrachtiging vanuit het management (**det. 19**), terwijl de RE hier juist uitmuntend op scoort. De GW scoort op deze determinant redelijk, maar dichterbij onvoldoende dan bij goed. Ook over vervanging bij personeelsverloop verschillen de ervaringen (**det. 20**). Hier scoort de GW onvoldoende terwijl de GA en RE goed of uitmuntend scoren.

Als het gaat om de financiële middelen scoort de RE zeer onvoldoende (**det. 22**). Dit is het enige onderwerp waar een zeer onvoldoende wordt gescoord. De RE zijn van mening dat er op dit moment onvoldoende financiële middelen zijn om te werken volgens de GA-werkwijze, waarbij het gaat om middelen voor de GA en de GW. De GA en GW scoren hier matig, vermoedelijk omdat de vraag over de eigen ervaring in de GA-pilot ging. Hoewel het een minder groot verschil is, zijn de meningen ook verdeeld als het gaat om de beschikbaarheid van materialen en voorzieningen om de GA-werkwijze te hanteren (**det. 23**). Het verschil in dit onderdeel kan te maken hebben met het belang bij ander soort materiaal en voorzieningen van de drie stakeholders. Verder is opvallend dat de RE duidelijk hoger scoort op de aanwezigheid van een coördinatiepunt met de verantwoordelijkheid voor het hanteren van de GA-werkwijze (**det. 25**). De RE heeft een uitmuntende score, maar de GA en GW scoort onvoldoende.

Resultaten per thema en totaal, voor professionals afzonderlijk

Figuur 4.3 MIDI-vragenlijst – themascore voor GA, GW en RE

Thema	GA								GW								RE							
	Gem	Std	Q1	Q2	Q3	Min	Max	n	Gem	Std	Q1	Q2	Q3	Min	Max	n	Gem	Std	Q1	Q2	Q3	Min	Max	n
Thema 1	3,9	0,7	3,8	4,1	4,4	2,7	4,8	10	3,93	0,6	3	4	4	2,8	4,77	11	4,33	0,7	4	4	5	3,9	4,81	2
Thema 2	3,9	0,4	3,6	4,0	4,2	3,2	4,5	10	3,91	0,4	4	4	4	3,3	4,5	11	4,38	0	4	4	4	4,4	4,38	2
Thema 3	3,2	0,6	3,2	3,4	3,6	2,2	3,9	10	2,97	0,4	3	3	3	2	3,46	11	3,29	0	3	3	3	3,3	3,31	2
Thema 4	3,1	0,6	2,9	3,1	3,5	2,2	4,0	10	3,75	0,6	4	4	4	2,5	4,5	11	3,17	0,2	3	3	3	3	3,33	2
SOM	3,55	0,6	3,4	3,6	3,9	2,6	4,3	10	3,64	0,5	3,3	3,7	4,0	2,7	4,3	11	3,79	0,2	3,7	3,8	3,9	3,6	4,0	2

Figuur 3.3 toont de resultaten van de MIDI-vragenlijst per thema en totaal, voor de GA, GW en RE afzonderlijk.

Figuur 3.3 laat zien dat de RE, op thema 4 na, overall hoger scoort dan de GA en GW. De GA en GW verschillen verder niet veel van elkaar. Kijkend naar de standaardafwijking (Std) is te zien dat de rechters het ook onderling meer eens zijn met elkaar dan de GA's en GW's. De totaalscore is berekend door het gemiddelde per thema even zwaar te wegen (elk 25%).

In het afsluitende interview zijn de stakeholders gevraagd hoe belangrijk ze zelf deze 4 thema's vonden, en welk gewicht zij eraan zouden toekennen. De GA en GW vonden dat thema 2 en 3 zwaarder moesten wegen, namelijk elk 35%. Dit betekent dat thema 1 en 4 een weging kregen van 15%. De rechter vond dat thema 2 en 4 elk 35% moest wegen. Thema 1 en 3 kregen een weging van 15%.

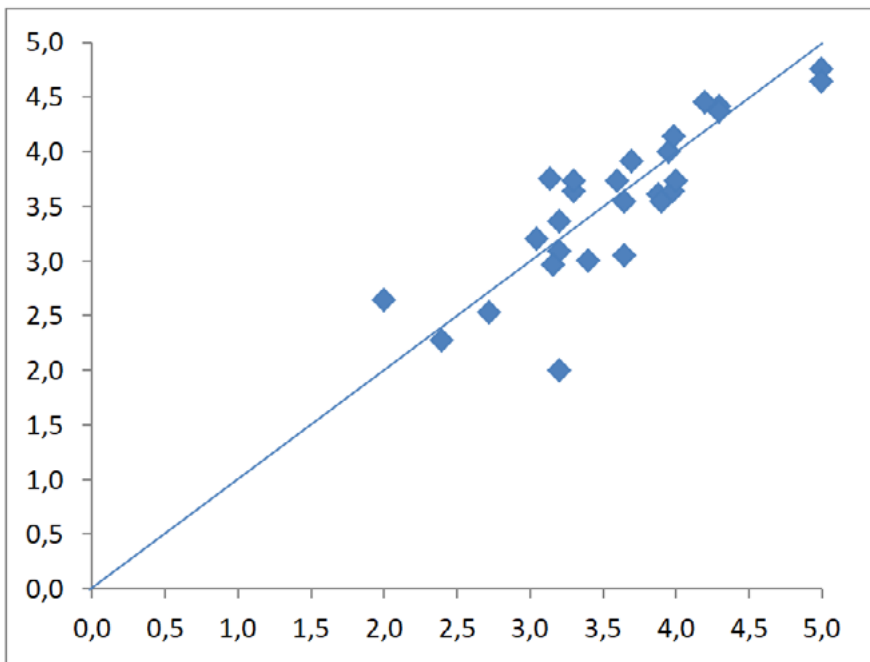
De weging beïnvloedt de mate waarin stakeholders het met elkaar eens zijn. Wanneer de thema's even zwaar wegen, is er geen opvallend verschil tussen de drie stakeholders. Wanneer de weging volgens de GAGW telt, dan is de som voor de GA 3,41, de GW 3,45 en de rechter 3,81. Zo is een kleiner verschil te zien tussen de scores van de GA en GW onderling en wijkt de RE af. Wanneer de weging volgens de RE telt, heeft de GA een som van 3,48, de GW 3,67 en de RE 3,78. Zo verschillen de scores van de GA en RE. De score van GW zit dichterbij de RE. Bij de verschillende

wegingsvoorkeur van de GAGW en RE is een invloed te zien op de mate van overeenstemming. Maar overall blijft er redelijk grote consensus.

4.2 Eenstemmigheid MIDI-scores

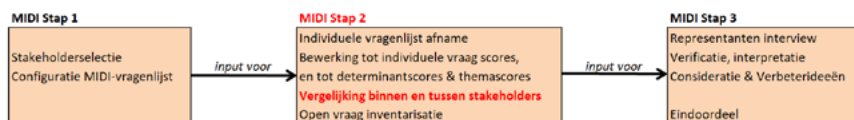
Eenstemmigheid binnen professionalgroep

Figuur 4.4 Overeenstemming antwoorden GA en GW

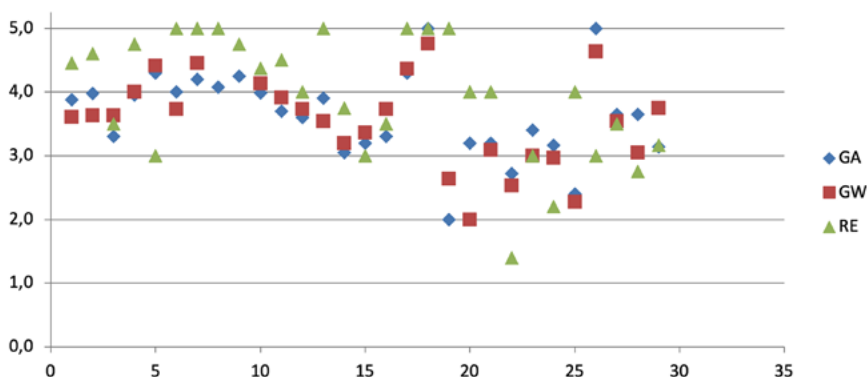

In figuur 4.4 is voor GA en GW onderzocht of zij systematisch van elkaar verschillen bij hoge of juist lage scores. De x-as geeft de antwoorden weer van de GA en de y-as geeft de antwoorden weer van de GW. Er blijkt geen sprake van systematisch verschillende antwoorden. Dit wijst, met de andere informatie, erop dat de antwoorden individueel op correcte manier worden gegeven, waarbij de GA en de GW op eenzelfde manier de schaal interpreteren.

Eenstemmigheid tussen professionalgroepen

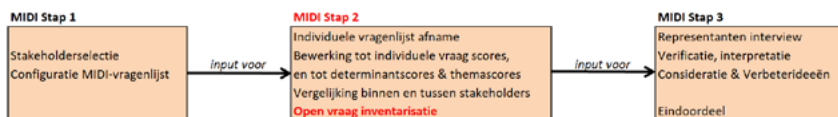
Figuur 4.5 Overeenstemming antwoorden tussen de professionalgroepen

In figuur 4.5 wordt voor iedere afzonderlijke determinantscore de samenhang tussen de 3 stakeholders groepen getoond. De informatie is ook uit figuur 4.2 af te leiden maar hier grafisch duidelijk weergegeven. Op de x-as staat het nummer van de determinanten. Op de y-as staan de gemiddelde scores per stakeholdergroep. De blauwe ruiten zijn de antwoorden van de GA, de rode vierkanten zijn de antwoorden van de GW, de groene driehoeken zijn de antwoorden van de RE.

De GA en GW scoren vrijwel gelijk, de RE scoort beter (hoger in het figuur). Bij de vragen in thema 3 zijn er discrepanties, die corresponderen met het feit dat de organisatorische gevolgen voor de verschillende stakeholdersgroepen soms verschillend wordt ingeschat. Zie ook figuur 4.2, en hierna paragraaf 4.3 en 4.4.

4.3 Open vragen, rapportage per MIDI thema

Hierna worden de belangrijkste opmerkingen gegroepeerd per thema, en daarbinnen per stakeholder. De originele antwoorden staan in bijlage B. De selectie is die van de onderzoekers, waarbij geprobeerd is een representatief beeld te maken van de antwoorden, inclusief de geuite twijfels. Veel open antwoorden bleken, bij inspectie van de gegevens, vooral een onderstreping van de mening die in de meerkeuzevraag werd gegeven. Maar vaak werd nadere toelichting hierop gegeven. De respons was compleet en zeer omvangrijk, wijzend op betrokkenheid. We kunnen stellen dat we de mening geven van de gehele groep professionals die aan de GA-pilot meedeelde. De inhoud van paragraaf 4.3 vormde, met de cijfers uit paragraaf 4.2, de voorbereidende informatie die de 3 stakeholders vertegenwoordigers kregen in het slotinterview (zie Bijlage C en paragraaf 4.4).

Thema 1 Duidelijkheid en volledigheid van de GA-werkwijze

Het was bij de antwoorden duidelijk, dat de deelnemende professionals niet betrokken waren bij de ontwikkeling van de GA, en doorgaans aangenaam verrast waren over de overtuigende goede resultaten in de evaluatiestudie, ondanks wat losse eindjes.

GA: Het is voor sommige GA's onduidelijk wie (individueel) of wat (welke organisatie/partij) een casus kan aanmelden met name in de toekomst. Zelfaanmelding? Via de zgn. Jeugdbeschermings-tafel? De selectiestap bij aanmelding (triage) is niet duidelijk. Als er voor de cliënt beperkingen zijn qua regio van afkomst (vanwege procesregels), moet dat duidelijk zijn.

Ook wordt gesignaleerd dat binnen de pilot de stap is gezet naar GAGW-koppels die niet alleen regievoeren (zoals aanvankelijk beoogd) maar ook een stuk inhoudelijk zorg-werk en juridisch werk doen. In de communicatie moet helder zijn dat de huidige GA-werkwijze NIET alleen regie is. Maar ook waar ongeveer de grenzen liggen in de werkwijze. Er wordt (meer) uniformering gewenst en transparante communicatie als er aanpassingen/veranderingen zijn van de werkwijze (incl. handleiding).

GW: Korte risicotaxatie (aan begin) gewenst, korter dan nu de intake RTI. Stopregels voor de GA-benadering niet duidelijk (wanneer/hoe diskwalificeert een casus). De vrijwilligheid van pilot-deelname botste met noodzaak/wens een cliëntpaar niet te laten escaperen.

Onvoldoende duidelijkheid rond supervisie/intervisie; dit was supervisie (focus ligt op optimale besluitvorming in een casus, en niet op functioneren professional). Sommigen wensden meer scherpte in onderscheiden rol van GA en GW; anderen lijken

te accepteren dat dit enigszins fluïde is. Wel ligt er een vraag of/hoe 1 van de koppelpartners voortijdig kan stoppen (vanwege niet meer nodig).

Verskillende opmerkingen komen neer op de wens op betere initiële triage om de inzet van GA in ieder geval te krijgen bij de casus waar deze zeker rendeeft. Een kleurencode alleen is niet genoeg. Suggestie gedaan om de GA-aanpak te overwegen bij herbeoordeling OTS. Maar dan wel met een stok achter de deur.

RE: In de ervaring van de rechter is de GW inzet bij de GA-werkwijze veel effectiever dan huidige inzet GW's in de beginfase van complexe scheiding. Dat leidt tot veel grotere effectiviteit (snelheid, en daarmee afwezig zijn van nadelen van delay) van het proces en lagere werkbelasting. Rechters hebben - tenzij ze zelf (kunnen) verwijzen naar GA - geen zicht op de aanmelding en de 'volumeregulatie'.

Thema 2 betekenis van de GA-werkwijze/procedure voor het eigen professionele functioneren

GA: Nazorg moet plek krijgen binnen rol van de advocaat (eigenlijk thema 1). Administratie en coördinatie vragen tijd; zijn onlosmakelijk onderdeel van protocollaire zorg, maar moeten wel betaald worden. Casusregistratie maar ook facturering kan beter.

Uniformering & standaardisatie zijn een sellingpoint van meervoudig partijdige advocaat. GA is geen concurrentievervalsing, het belang van oplossen van complexe zaken staat centraal (stelt dus inhoudsdoel voorop, en niet alleen het procesdoel); probleem: deel advocatuur vindt overlegmodel bij scheiding - vanwege financiële consequenties - ongewenst. Ander, fundamenteel probleem: advocaat hanteert net als rechter alleen procesdoelen met als geloof/premissie dat dan de beste uitkomst vanzelf resulteert. [N.B: de rechters stellen dat zij wel degelijk ook inhoudelijk doelen stellen vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid Gouke Bonsel].

GW: Er is spanningsveld plafondbudget en casus-uitkomstdoelen. Er is zorg over te grote toestroom (lang niet altijd GW nodig). Overweeg HBO-inzet. Training vragenlijsten, en kwaliteitsinteractie vragenlijsten. Continuïteitsvragen voor de GW-component spelen vaak geen rol voor de GW-als-zzp'er, maar wel voor de planner van GAGW-koppels.

RE: Cruciaal voordeel in het werkproces van rechters is dat de informatieverzameling niet tijdens het rechtbankproces plaatsvindt, met allerlei procedure-elementen die snel vertragen, vooral in een conflictsetting, maar een slag eerder plaatsvindt met de

GA in een de-escalatiesetting. Hierdoor komt rechter ook beter aan rechtspreken toe. De GA-aanpak past bij een dynamische opvatting over de rol van de rechter, ook in de rol van problemsolver. Verder biedt het de rechter meer ruimte voor kind-aandacht, ook in samenwerking met de andere professionals. De rechter ervaart het werken als een stuk effectiever, met meer aandacht voor inhoud omdat het procesgevecht minder op de voorgrond staat.

Thema 3 Plaatsbepaling van de GA-werkwijze in de eigen organisatie en daarbuiten

GA: Er is in het algemeen een dunne GA-bezetting; men vraagt zich af waarom financieel zo moeilijk wordt gedaan (bijv. voor betalen vanuit toevoeging) als zoveel bespaard wordt. De vergoeding voor administratie is te laag. Financiële transparantie ontbrak volgens enkelen in de pilot, en ook de handboek info is niet makkelijk toegankelijk. Ook in toekomst is coördinatie hard nodig, niet alleen voor experiment: is nu onduidelijk wie dat gaat doen. Wens: centrale website met alles.

GW: Terugkerend: de GW is doorgaans een zzp'er; dat ligt voor therapeutisch werkende GW's anders. Er is sprake van gelijke verantwoordelijkheid, dus is gelijke beloning gewenst (cf. GA). Er moet volgens een GW wel enige rem zijn op de 'luxe' van GAGW (nu kosteloos); dus altijd stukje cofinanciering (draagkracht). Te veel liefdadigheid, juist omdat het succesvol is! Het kost meer tijd dan het budget in tijd(geld). Standaardisatie van formulieren zou gewenst zijn (ook buiten de GA). Meer materiaal (dan handleiding). Onduidelijkheid over de proeftuin-wensen/eisen wat betreft online info. Door de zzp-basis van de meeste GW's, is er weinig coördinatie van inzet. Eigenlijk is voor GW soort aanhaak-organisatie gewenst. Afgrenzing naar Jeugdbescherming acht een hunner gewenst.

RE: Het huidige tijdbudget is vaak te krap; als de rechtbankdirectie zich zuiver procesmatig opstelt en intern georiënteerd is (dus geen kosten- of leedbesparing elders meenemend), en ook niet op inhoudsdoelen wenst te worden afgerekend, dan is GA moeilijk te verkopen aan de rechtbank. Dat verandert als - door het succes voor cliënt en rechtbank (zaken worden ook echt afgesloten) - de rechtbankdirectie het maatschappelijk succes meeneemt en het effectief werken van de rechtbank als zodanig, meer arbeidssatisfactie oplevert.

Cruciaal is verder het inspelen – met de GA-registratie - op digitalisering van het proces die dan wel plaats moet kunnen bieden aan de inhoudelijke filosofie van de GA-werkwijze.

Thema 4 Betekenis van wet- en regelgeving voor de GA-werkwijze c.q. voor het eigen professionele functioneren

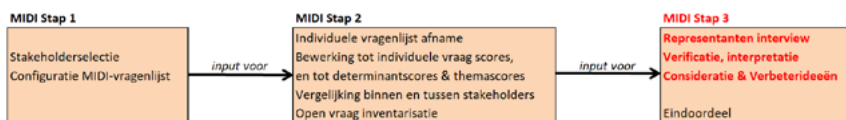
GA: De procedure moet geborgd worden, ook als de gemeente een grotere rol krijgt; hier ligt een borgende taak voor het ministerie zowel voor de aanpak als voor de financiering. Strategisch nietsdoen leidt ertoe dat de werkwijze in de la verdwijnt. Een belangrijke kwestie, ook principieel is het actief formuleren binnen de gedragsregels voor advocaten dat - in deze context - de GA-werkwijze met haar meervoudige partijdigheid niet strijdig is met onafhankelijkheid van de advocaat.

GW: Geen aanvullende opmerkingen.

RE: De procedure 'GA-werkwijze' en m.n. de kwalificatie 'GA' vraagt bescherming vooral nu evaluatie op effect zo gunstig is; enerzijds tegen beunhazen (uitvoering door niet gekwalificeerden), maar ook tegen het half uitvoeren van de procedure. Dit bevordert ook goede, gemarkeerde plaatsbepaling in het rechtbankproces.

4.4 Slotinterviews met stakeholdersrepresentatie over MIDI-resultaten en open vragen, en over oplossingsrichting knelpunten

Door agenda-problematiek is in afwijking van het MIDI-protocol de rechterlijke representant afzonderlijk gesproken (na de GAGW-representanten), waarbij ook de informatie en opvattingen van de GAGW zijn ingebracht. In een enkel geval bracht de interviewer bij het gesprek met de GAGW een bij hem bekende relevante opinie van de rechters ter sprake. Er zijn 14 vragen gesteld, verspreid over 3 thema's; thema 4 over wettelijke kaders aanpassing werd al bij thema 1, vraag 1 en thema 2, vraag 10 besproken, en komt niet apart aan bod. De 14 vragen zijn zo letterlijk mogelijk gesteld, maar niet altijd zijn alle deelvragen geadresseerd. Vraag 13 werd als laatste vraag gesteld.

Thema 1 Duidelijkheid en volledigheid van de GA-werkwijze

1. Welke onderdelen van de GA-werkwijze moeten nog beter/doorontwikkeld worden? Vanuit open vragen van de enquête kunnen we noemen nazorg, financiering, korte triage bij aanmelding, stopregels.

GAGW: De nazorg moet inderdaad verder ontwikkeld worden, dit is gaande. Ook is korte triage aan het begin gewenst zeker als aanmelding met de gemeente samen wordt gedaan. Je moet de goede groep in ieder geval bij de GA hebben (zeker als het gesubsidieerd wordt). Financieringsvormen zijn ook van belang. Maar een onderbelicht onderdeel in de GA-werkwijze is de omgang met anderstaligen. Hoewel dat ook speelt bij de 2-advocatenaanpak, is bij de GA-werkwijze wezenlijk dat men in het gesprek meer on speaking terms komt, waarbij de voertaal en taalvaardigheid erg belangrijk is. Als het gaat om migranten of statushouders die geen Engels of Nederlands spreken wordt GAGW-begeleiding erg moeilijk; tolken zijn dan vereist – en daarvoor is geen protocol aanwezig en is geen financiering beschikbaar (alleen bij de rechtbank). Bij toevoegingen – en dat is hier vrijwel altijd het geval – is het de keuze om ontoereikende zorg te bieden of grote eigen tijdsinvesteringen te doen; de tijdsinvestering is meer dan het dubbele. Daar komt soms bij het verschil in culturele achtergrond in relatie tot familierecht. Wat de GAGW tot nu toe opviel was dat dit minder prominent is bij de begeleiding, dan bij het ontstaan van een zaak. Uiteindelijk is de-escaleren een universeel psychologisch proces. Je zou de inzet van expertise en tolken moeten benaderen vanuit de rechten van het kind, maar dat is nu bij GA en GW-financiering voor deze doelgroep niet leidend; het hangt momenteel erg af van de insteek van de professional en – voor GA's – de (financiële) ruimte die het kantoor biedt.

RE: Vanuit juridisch perspectief (burgerlijk procesrecht) is de GA-werkwijze in het algemeen en de hantering van de deelbeslissing nog niet doorontwikkeld. Op dit moment berust de rechtspraak bij GA-casus (dat zijn met name deelbeslissingen en af en toe een eindbeslissing) op een subartikel van het burgerlijk procesrecht dat mogelijk maakt voor een rechtbank via een aanvulling op het procesreglement alle acties en posities binnen de GA-procedure binnen een wettelijk kader uit te voeren. Maar zo'n procesreglement aanpassing - door 1 van de rechters van de rechtbank Breda opgesteld - is een soort geitenpaadje (met dien verstande dat een geitenpaadje als uitdrukking wordt gebruikt in situaties waarin een weg wordt gevonden om iets te doen dat tegen de bedoeling ingaat van de regels; hier ontbreekt die connotatie, de GA is niet tegen de bedoeling van de wet gericht). Omdat de GA-procedure, i.h.b. de deelbeslissing repercussies heeft voor de werkwijze en garanties van de rechtbank, is het onvoldoende om op de langere

termijn terug te moeten grijpen naar een aangepast procesreglement, ook al is dat binnen het wettelijke kader. Bovendien zouden alle rechtbanken of gerechtshoven zo'n procesreglement moeten opstellen en publiceren, een ongewenste, inefficiënte situatie. Dat procesreglement is overigens gelijkend in opzet op het reglement dat bij de gemeenschappelijke toegangsexperimenten wordt gebruikt.

Het is een doorontwikkelingspunt wat relatief eenvoudig is (immers, er functioneren goedwerkende procesreglementen en de rechterlijke macht werkt mee en heeft belang bij werkdrukvermindering die het gevolg van de GA is); het kan echter een knelpunt worden als het ministerie van JenV dit niet voortvarend oppakt.

Die stagnatie ontstaat vooral als er, zoals ook hier geval is, meerdere subdepartementen betrokken zijn (zogenheten beleidscompetitie), en door de ervaren hoge frequentie van personele wisselingen bij het ministerie (in een situatie dat juridische expertise en dossierkennis belangrijk zijn); elke keer moet de zaak weer opnieuw worden bekeken. Alleen de politiek kan hier vaak de noodzakelijk doorzettingsmacht bereiken.

De rechters onderkennen ook de door de GAGW genoemde noodzaak van nazorg, en een goede basis van financiering van de GAGW. Omdat de rechtbank veel werk en kosten bespaart terwijl er aan de kant van de rechtbank voorwaardenscheppende kosten zijn, is hier geen financieel probleem. Voor het vlot afhandelen van de rechter (ook bij deelbeslissing) is vaak kortdurende inzet van een gedragsdeskundige nodig; de rechtbank heeft daar soms ernstige hinder door tekorten in beschikbaarheid.

Vraag 2. Hoe moet de info over de GA-werkwijze richting professionele organisaties, opleiding etc. worden uitgedragen? Hoe richting partijen die de aanmelding doen (gemeente)?

GAGW: Er zijn verschillende doelgroepen. Het publiek waaronder de ouders die gaan scheiden, moet via de publieke media, van social media tot Jinek en de Linda worden geïnformeerd. Voor het bereiken van de professionele organisaties zijn meerdere wegen mogelijk. In ieder geval is er een taak om op landelijk niveau de opleiding (advocaat familierecht, gedragswetenschapper) met dit expertise gebied te verrijken. Voor de juridische kant ligt dat makkelijker dan voor de psychologische kant omdat de GW-deskundigheid niet in een bestaand vakje past. Het is een combi van (ped) agogische, therapeutische maar ook gespreksvoeringdeskundigheid.

Een belangrijke weg is ook het herhaald organiseren van lokale (gemeentelijke) bijeenkomsten, waar ketenpartners met elkaar bezig zijn om deze zorg beter op de rails te zetten. Het is een multidisciplinaire benadering, dus je moet aandacht geven aan wie portefeuillehouder is. En zeker in het begin is er voor educatie en ontsluiten van wetenschappelijke kennis voor een breder publiek geen budget.

Het is van belang dat meteen wordt uitgedragen dat het een duidelijk omschreven methodiek is, met alleen succes bij het hoge uitvoeringsniveau. Dit om te voorkomen dat op allerlei plaatsen enigszins erop lijkende initiatieven worden genomen, soms met dezelfde naam, die maar voor de helft van de inspanning eigenlijk geen prestatie leveren. Je moet registreren om duidelijk te maken wat je doet en of het werkt. De vorm van een overkoepelende stichting die het gedachtegoed uitwerkt, incl. registratie, dit beschermt, en ter beschikking stelt aan professionals die cf. protocol willen werken lijkt gewenst. Het gaat niet werken als je begint met alles een beetje. Hier moet dus intensief en snel met de gemeenten worden gesproken, want de behoefte is enorm, en allerlei clubs springen erop. De uitvoerende GA's en GW's worden permanent benaderd. Het is een uitdaging om dat uitbouwen vanuit de huidige GA-ontwikkelgroep allemaal waar te maken. Er moet ook overdracht zijn aan nieuwe mensen in de GA-groep: de deskundigheid om zoiets te ontwikkelen is een andere deskundigheid, dan de uitbouw, de disseminatiestrategie.

RE: De rechters zien vooral iets in schriftelijk informatie verspreiden via vakbladen, maar ook niet-juridische die de gemeenten bereiken nu die zo prominent een rol gaan spelen. Het blijft echter een zaak die de advocatuur principieel raakt. Dus daar zal alleen papieren communicatie en goede evaluatierapporten niet volstaan. Het moeilijkst zal zijn advocaten - of hun kantoren - te bereiken die hun verdienmodel afstemmen op (tijdrovende) conflict handhavende of vergrotende procedures, waarbij ook het proces gehinderd wordt. Het zal vanwege het verdienmodel ook niet voldoende zijn voor veel advocaten om wetenschappelijk te onderbouwen dat anders werken (onderhandelen terwijl je rekening houdt met de ander) vrijwel altijd meer oplevert voor de cliënt (en de kinderen).

De rechtspraak wordt gemakkelijker bereikt voor openstellen van de GA-procedure omdat de verandering minder groot is, omdat de werkdruk verminderende effecten primair gunstig zijn voor arbeidskwaliteit, en omdat er geen persoonlijke financiële gevolgen zijn. Verder kijkt de rechter niet alleen naar het proces maar ook - gezien de maatschappelijke verantwoordelijkheid - naar de uitwerking, de echte effecten op beide ouders en het eigenstandig effect op de kinderen.

Wel zal het voor een deel van de rechters wennen zijn om een zaak niet meer als geheel te moeten beoordelen, maar als een soort 'actierechter' een beslissend knelpunt oplossen en de zaak zo terug te geven.

Vraag 3. Moeten we de GA-werkwijze verbeteren door verandering of varianten ontwikkelen? Bijv. GA-light zonder GA of zonder GW, GA in Veilig Thuis casus? Combinatie met bijzondere curator? Moeten we HBO-ers inzetten bij menskrachtprobleem e/o kostenprobleem.

GAGW: Op dit moment moet eerst de methode zoals deze er ligt goed worden uitgerold. Vrij zeker is dat de effectiviteit gering of nihil is als er bijv. met alleen een GA wordt gewerkt, of niet gekwalificeerd personeel – dan is goedkoop, duurkoop. Dat uitrollen is prioriteit 1. In de huidige situatie aan varianten werken, ondergraaft eigenlijk ook de boodschap van de methode, en leidt waarschijnlijk tot uitstel of afstel want er zijn veel situaties die vragen om verbeteringen van de sociaaljuridische hulp. Voor de GW is er wel de vraag wat een adequate beroeps- en ervaringskwalificatie is, gezien het feit dat op dit moment er geen opleidingsvehikel is. Het meest gewenst is dat er een basismodule/opleiding komt, vooralsnog op academisch niveau, die de menskracht kan leveren. Het RINO (Utrecht) lijkt hier de aangewezen partner. Maar dat vereist misschien wel meer financieringszekerheid van het product.

RE: Het is ongewenst om, terwijl de implementatie van de GA-werkwijze zoals die er ligt nog definitief moet worden gemaakt, alweer met varianten te beginnen. Dit is uitgewerkt en bewezen, nu eerst veiligstellen en verbreiden. Gemakkelijk ontstaan tegenkrachten vanuit de varianten die ook de originele aanpak (ver)hinderen.

Thema 2 betekenis voor het eigen professionele functioneren

Vraag 4. Hoe kan het imago van GA-professionals vooral t.o.v. de externe collegae (incl. ministerie, RvK etc.) worden verbeterd? M.n. de aanpak van de (on)afhankelijkheidskwestie (het meerpactijdig zijn) van advocaten.

GAGW: Wat betreft de GA: het onafhankelijkheidsargument is niet van toepassing bij de GA. Maar er moet waarschijnlijk heel veel lobby en presentatiewerk gebeuren om dit opgeworpen beeld te beïnvloeden. Er is op dit moment weinig feitelijke kennis in de beroepsgroep van advocaten. GA gaat een stap verder dan mediation of een overlegscieiding, maar het betekent waarschijnlijk een stukje broodroof voor een deel van de (familierecht)advocatuur dat proces-georiënteerd is, en die werken met een verdienmodel gebaseerd op tijd. Er zijn een aantal grote advocatenkantoren met een dergelijk verdienmodel, en deze kantoren hebben veel invloed. [Gouke Bonsel: in

de evaluatiestudie werd ook opgemerkt dat het protocollair werken van de GA (dit maakt ook vergelijking van aanpakken mogelijk), veraf staat van de praktijkvoering van de gemiddelde advocaat, die autonoom werken de norm vindt; ook registratie van proces en uitkomst is ongebruikelijk; beide kunnen een mogelijke bron van weerstand zijn].

De GAGW meent dat als maar duidelijk de successen worden gecommuniceerd, partijen zoals rechtbanken en misschien ook de deken zich positiever gaan opstellen. Mogelijk helpt ook druk vanuit de gemeenten, en misschien zelfs de cliënten, als bekend wordt hoeveel beter de GA is voor jezelf, je kinderen en je portemonnee.

RE: Twee belangrijke wegen, enerzijds schriftelijk via artikelen in de vakbladen maar ook daarbuiten. Daarnaast lobbyen. Niet alleen binnen de rechtspraak maar met name ook binnen de advocatuur. Het toernooimodel als consequentie van de onafhankelijkheid van de advocaat is zo vastgeroest in de opleiding en juridische en economische werkwijze, dat er meer voor nodig is dan artikelen en rapporten met positieve effecten. Ook de gemeenten moet hierbij worden betrokken.

Thema 3 plaatsbepaling van de GA-werkwijze in de eigen organisatie en daarbuiten

Vraag 5. Hoe kan bereikt worden dat hoger management de GA-werkwijze echt borgt? (rechtbank, kantoor). Voor de GW: hoe kan deze organisatorisch ergens inhaken omdat het nu zzp'ers zijn.

GAGW: Dat is eigenlijk net als bij vraag 4 een kwestie van communiceren. Persoonlijk overtuigen op de werkvloer, bij de rechtbanken, bij het ministerie, de Raden. Laten zien dat deze verandering onafwendbaar is, want we zijn in het huidige systeem vastgelopen. Ook laten zien dat deze manier van werken leuk, professioneel uitdagend en belonend is. Het kunnen putten uit registratie-informatie over succes en positieve effecten kan helpen. Net als bij de experimenten rond snelle toegang tot de rechter is het belangrijk om goed en duidelijk te communiceren. Daarnaast moet op de achtergrond druk uitgeoefend worden om de noodzakelijke voorstellen tot wetswijziging (hier op instigatie van de GA-juristen; het procesreglement in het rechtersverhaal hieronder) hun weg te doen vinden.

De GW's moeten netwerken realiseren, er is er niet één die voor de hand ligt, ook omdat er geen duidelijke opleidingsfaciliteit is. Je zou wel denken aan het NIP. Zeker omdat we ook werken met supervisie en intervisie, maar dat veronderstelt toch een duidelijke opleidingskwalificatie en inbedding. Een mogelijke optie is de Stichting Kind en Jeugdzorg, dat formeel aan eisen voldoet waaraan je denkt voor het aanhaken van de GW. Dit alles vraagt uitwerking.

RE: In de pilot heeft de teamleider van de rechtbank de wens van de rechters in kwestie (tot wijziging procesreglement en 'huisvesten' GA-pilot) gehonoreerd, op basis van vertrouwen en langdurige goede professionele relatie. Dat is natuurlijk geen basis voor landelijke invoering. Je moet gebruik maken van (landelijke) netwerken. Een goede optie is bijv. het LOVF en het landelijk overleg van de voorzitters familierecht van de rechtbanken en hoven.

Vraag 6. Moet de GA-werkwijze op den duur door elk kantoor met familierecht worden aangeboden (ook al staat men er niet achter; vergelijk abortus in alle ziekenhuizen). Of meer een minimum-aanbod per regio? Of per rechtbank? Of per grotere gemeente? Wiens probleem is dat eigenlijk?

GAGW: Het perspectief zou landelijk moeten zijn en je zou bij elke rechtbank terecht moeten kunnen voor een GA-procedure. Gezien de profiel- en expertiseversillen van de kantoren (en omdat niet te verwachten is dat de advocatuur gaat werken met inhoudelijke guidelines of best practices) gaat het vooral om voldoende aanbod (per rechtbankregio) en ook verschillende aanbiedingsvormen (via gemeente, via kantoren). De gemeenten zouden hierin kunnen meesturen.

RE: Vanuit het perspectief van rechtbank en het recht zou het wel zo moeten zijn dat *iedere rechtbank (hof) met een GA-procedure* zou moeten kunnen werken. Dat vereist dat in iedere regio enkele GA-advocaten zijn, die dit moeten kunnen uitvoeren.

Dat vraagt twee zaken: regionale spreiding van deze aanpak over familierechtadvocaten, al is het niet nodig dat ieder kantoor/iedere praktijk dit beschikbaar heeft. Daarnaast een manier van werken waarop je als cliënt weet wie een GA-advocaat in jouw regio is. Op dit moment is het niet gebruikelijk dat advocaten over hun aanpak (of repertoire) informatie geven en omdat je voor de GA-procedure specifieke expertise/scholing moet hebben vraagt dat informatie. Omdat de gemeente een belangrijke speler is/wordt in het aandragen van zaken, is het wel belangrijk dat *elke gemeente* (vooral CJG's) de weg kent naar advocaten met GA-werkwijze; zij kunnen ook de rechtbanken benaderen om hiervoor ruimte te maken.

Vraag 7. Coördinatie. Welke mogelijkheden zijn er om de operationele coördinatie van GA-zorg duurzaam te beleggen? En hoe moet de coördinatie op strategisch/voorwaardenscheppend niveau zijn? (incl. onderwijs) vorm krijgen? Nu tijdelijk, projectbasis, stichting?

GAGW: De coördinatie is van het grootste gewicht voor de operationele betrouwbaarheid van de GA-procedure. Dit moet door een persoon worden gedaan met op dit moment landelijke overzichts kennis van de beschikbare menskracht (GA, GW), de globale procedures in de aanmeldingssfeer, de toeleiding naar de rechtbank, en de interactie met gemeenten; en met kennis van de interne procedures (supervisie, intervisie). Dat kan niet bij één persoon blijven als het verder uitbreidt. Dan ga je toe naar landelijke coördinatie en gemeentelijke/regionale operationele leiders. Je moet bereid zijn delen van de operationele coördinatie lokaal te beleggen - gedekt door het protocol - als daartoe geschikte professionals beschikbaar zijn.

RE: Dit is niet van toepassing voor de rechter/rechtbank. De GA-zaken worden vrijwel zoals normaal op de rol gezet, coördinatie is niet nodig, het kwam maar af en toe voor.

Vraag 8. Hoeveel tijd moet worden gerekend voor de administratie en registratie (per casus)?

Is transparante bekostiging hiervan na te streven?

GAGW: De administratieve last is ten opzichte van de bestaande situatie niet veel anders (al is het absoluut gezien minder omdat er maar 1 unit administreert). Wat vooral tijd vraagt is de facturering in combinatie met de uren-registratie. Het pilot-systeem is tijdrovend en niet transparant genoeg, met name over hoe je moet omgaan met de tijdoverschrijdingen. Het moet duidelijk zijn tussen GA-coördinator en de uitvoerenden wie wat doet als het gaat om administratie en registratie. Maar de tijd-impact hiervan is minder belangrijk dan de algemene kwestie dat het toegemeten tijdbudget voor GA-casus vaak niet toereikend is.

RE: De administratie valt wel mee, het is meer de gewenning aan een iets andere procedure. De registratie voor de rechtbank/rechter is zeer beperkt, vooral als je bedenkt dat het aantal casus maar gering is ten opzichte van wat het anders geweest zou zijn. Geen moeite dus. Wel is het digitaal werken wennen en zou het moeten aansluiten op de eigen workflow.

Vraag 9. De positie van de GA-werkwijze zou baat hebben bij een veel ruimere website, waar iemand met al zijn vragen terecht kan, als ook voor registratie en voor raadplegen van data. Wie is aan zet?

GAGW: Dit is belangrijk. De website www.alsjeuitelkaargaat.nl is voor de vormgeving een goed voorbeeld voor professionals én ouders. Het initiatief moet liggen bij de landelijke GA-groep, de voorgenomen landelijke stichting.

[Niet besproken bij de rechters]

Vraag 10. Welke combinaties van financierings-systematiek en organisatorische inbedding kijkt u levensvatbaar? Wat moeten de RvR en het ministerie van JenV doen?

GAGW: Er is een voorkeur voor het organiseren van deze rechtshulp, sociaaljuridische zorg door de gemeente. Ook van niet-toevoegingen misschien. Als je genoeg naamsbekendheid hebt, kunnen scheidenden die het zelf kunnen/moeten betalen de GA ook zonder gemeente wel vinden. Ook reclame maken voor de werkwijze en waar je daarvoor terechtkunt is van belang. De verwachting is dat de gemeenten dit gaan oppakken, en dus misschien wel grotendeels financieren. Met triage bij de aanmelding moet je de scheidenden vinden die het meest bij de GA te winnen hebben, zodat je opportunisme ('het is bijna gratis') voorkomt. De rechter moet worden ingeschakeld bij de rechtbank behorend bij het adres waar het kind is ingeschreven. Dat verhindert momenteel dat er snel uitbreiding plaatsvindt van deze dienstverlening want dat vraagt lokale samenwerking van ketenpartners.

De GAGW opperen een financieringsconcept zoals in de (medische) zorg.

De dienstverlening heeft naar z'n vorm hier gelijkenis mee, en het (GA-zorg) zou net als het basiszorgpakket voor iedereen bereikbaar moeten zijn. Nu dreigt verdere vergroting van de kloof.

RE: Vanuit rechters perspectief gaat het om een visie op financiering van de advocatenzorg in de situatie van de GA-werkwijze. Als je deze methode de beste vindt, en overal beschikbaar wilt hebben, is een zekere financiële grondslag nodig. Voor de scheidingen met een toevoeging - dat is bij complexe scheidingen misschien wel de meerderheid - ligt voor de hand dat de Raad voor de Rechtsbijstand het doel centraal stelt, en GAGW als duo financiert i.p.v. de 2 afzonderlijke advocaten (de zeldzame situatie van nog 1 of 2 eigen advocaten laten we rusten). Als dat onmogelijk wordt geacht, is de logische vorm een interdepartementaal fonds, waarin ministerie van JenV en van VWS (voor de gedragswetenschapper) aan bijdragen. Voor de systematiek kan VWS naar zorgfinanciering kijken of kosten per uur inzet met een

budget, zoals bij de advocaat. De rechters voorzien wel een spanningsveld omdat interdepartementale samenwerking zeker als het (ook) om geld gaat, complex is. Maar ook binnen het ministerie van JenV ligt het moeilijk vanwege de verkokering. Misschien lukt het alleen met gemeentelijke co-regie.

Vraag 12. Moet de gemeente de overall-regie krijgen?

GAGW: Nee, zeker niet, want zij hebben uiteindelijk een eigen doelstelling en afweging. Maar de gemeente is wel de eerste aangewezen voor mede-coördinatie zowel voor de toevoegingen als voor de scheidenden die het allemaal zelf betalen. Ze kunnen ook flankerend beleid voeren en de aanmelding coördineren, ze zijn ook bekend met triage. Wel zijn gemeenten heel verschillend in omvang en expertiseniveau.

RE: Nee, maar deze is wel een belangrijke aanzetter tot verandering en een optie voor het financiële verhaal als het ministerie stagneert.

Vraag 14. Zijn er - met de kennis van nu - andere stakeholders, die allesbepalend zijn voor implementatie-succes GA? Welke?

GAGW: Er zijn er verschillende. Allereerst de gemeente, we hebben gezien wat je bereikt (in de GA-pilot, Tilburg & Waalwijk & omstreken) als er goede samenwerking is. Verder ben je erg afhankelijk van de beschikbaarheid van hulptroepen in de beginfase van het proces. We doen (als GW) niet zelf therapeutische interventies voor 1 of beide ouders. Maar als die er niet zijn, kan de-escaleren stagneren. Enerzijds is het multidisciplinaire zorg, maar het geheel bestaat uit allemaal losse bedrijfjes met elk een eigen economische en juridische dynamiek, niet verenigd door één doel – behalve tijdelijk in de pilot.

RE: De opstelling van het ministerie van JenV is allesbepalend. Het verduurzamen van de aanpassingen die nu per rechtbank via een procesreglement worden geregeld is nodig, wordt door de rechterlijke macht gedragen, maar hangt af van actieve medewerking van het ministerie. Daarnaast is er een financiële kwestie rond de financiering van deze rechtshulp, zowel in de situatie dat er geen als dat er wel sprake is van toevoegingen.

Effectiviteitsargumenten (kind, ouders) en werkprocesargumenten (rechters) blijken niet de belangrijkste factor voor de opstelling van het ministerie; alle betrokkenen, ook de rechters ervaren dat financiële argumenten voor het ministerie uiteindelijk het zwaarste wegen. Maar het blijkt niet goed mogelijk over 'het ministerie van JenV' te spreken omdat er sprake is van verschillende subafdelingen, voor wie niet altijd de

individuele financiële en soms ook politieke balans gelijk is, ook als het totaal plaatje extreem kostenbesparend is voor het ministerie (zoals hier genoemd). Men kan elkaar danig hinderen met de voortgang van een dossier, ook al is er sprake van professionele en maatschappelijke consensus. De rechters zouden dat enorm betreuren gezien de grote werkdruk op dit moment die hiermee verlicht kan worden, en gezien de bewezen nadelige effecten van procesvertraging tijdens het scheiden; dat zijn effecten die net zo groot kunnen zijn als die van de scheiding zelf.

De gamechanger op het financiële vlak kan hierbij de gemeente zijn. De gemeente kan de enigszins oneigenlijke rol overnemen van de financiering van de toevoeging als het niet lukt met de Raad voor de Rechtsbijstand. Voor de wettelijke stagnatie kan evt. het parlement in actie komen.

Gewicht van de 4 terreinen in de overall-beoordeling van het implementatie succes cf. de MIDI

Vraag 13. Bij deze totaalscores krijgt elk terrein evenveel gewicht. Hoe zou u vanuit uw professioneel perspectief deze 4 terrein gewichten toekennen; ook elk terrein even zwaar? Hoe?

	Gewicht		GA	GW	RE
Terrein	1	25%	3,9	3,9	4,3
	2	25%	3,9	3,9	4,4
	3	25%	3,2	3,0	3,3
	4	25%	3,1	3,8	3,2
Totaal			3,6	3,6	3,8

GAGW: Uiteindelijk wegen voor ons thema 2 en 3 het zwaarst. Thema 1 is bovengemiddeld goed ingevuld nu. Ook iets minder was goed genoeg geweest. Maar thema 2 en 3 zijn sleutelfactoren. De toegekende percentages zijn achtereenvolgens 15%, 35%, 35%, 15%.

RE: Uiteindelijk wegen thema 2 en 4 wat zwaarder dan 1 en 3. Thema 1 is natuurlijk van groot belang maar dat vertaalt zich ook in thema 4. De opinie en medewerking van de instituties (thema 3) zal zich naar de mening van de rechters aanpassen aan bewijs en maatschappelijk ervaren nut (thema 4). De toegekende percentages zijn, met de wetenschap van de cijfers van de GAGW, achtereenvolgens 15%, 35%, 15%, 35%.

Checklist van veronderstelde effecten van de GA-werkwijze op de rechter, zoals geformuleerd als hypothese in de onderzoeksaanvraag

Is het volgende door de rechters ervaren:

**in het voortraject*

- *Minder zaken lijken bij de rechter te komen; van een klein aantal zaken komt een deelconflict bij de rechter, i.p.v. het geheel.*
- *Het aanreiken van de casus aan de rechter vraagt substantieel minder voorbereidingstijd omdat ouders een volledige triage hebben ondergaan, waaronder een psychologische inschatting van samenwerkingsgeneigdheid.*

**tijdens de zitting*

- *Aan informatiegaring en informatieweging (ook via inzet van expert-rondes) wordt (veel) minder tijd en doorlooptijd besteed; de rechter hoeft veel minder vaak informatierondes na de zitting in te lassen, minder diagnostische stappen na de zitting, en ervaart veel minder proces(bal)last.*
- *De rechter kan sneller inschatten waar de gezamenlijke ruimte ligt en wat gezien de samenwerkingsgeneigdheid de beste stuur-strategie is (zie recente Handreiking).*
- *De rechter kan (veel) vaker uitgaan van de casus deconstructie/analyse/ presentatie door de GA; dat vergroot zijn juridische effectiviteit.*
- *De rechter kan (veel) vaker inhaken op alternatieve opties die al door de GA zijn aangereikt in het voortraject.*
- *Bijgevolg hoeft de rechter ook minder vaak een voorlopige uitspraak te doen; en vaker in 1 keer uitspraak; dat alles vergroot job satisfaction.*
- *De rechter dient extra alert te zijn op deelbeslissingen gaande de rit.*
- *De rechter kan meer actief het kind tijdens de zitting bevragen.*

**na de zitting*

- *Het vonnis is sneller geschreven, en vergt minder communicatie.*
- *De rechter ervaart een lineair proces, niet een eindeloze cyclus met terugslagen; ervaart veel meer efficiëntie en daardoor minder 'uitputting' (job burden).*
- *De werkdruk vermindert, ondanks enige administratieve toevoegingen.*
- *Minder ouders komen 'op herhaling' bij de rechter. (voor zover beoordeelbaar)*
- *Het aanreiken van de casus aan de rechter vraagt substantieel minder voorbereidingstijd omdat ouders een volledige triage hebben ondergaan, waaronder een psychologische inschatting van samenwerkingsgeneigdheid.*

Deze effecten zijn per stuk specifiek nagevraagd. De effecten 1-7, 10-12 en 14 zijn duidelijk waargenomen. Op effecten 5 en 6 na was dit effect zeer groot (en gunstig) ten opzichte van de 2-advocaatsituatie. Voor 5 en 6 geldt dat de rechter wel sterk profiteert van wat haar/hem wordt aangereikt, maar dat deze wel de eigen inschatting maakt. Men is op de hoede zich - ook in een GA-procedure - niet te laten meeslepen.

Effect 8 is meer een gegeven dan een effect. Sommige rechters zullen mogelijk moeten wennen aan partiel rechtspreken, en een actieve houding gericht op hobbels wegnemen, waarna de GA-procedure weer verder gaat.

Voor een beoordeling van effect 13 is het te vroeg, ook al is er geen aanwijzing op herhaling bij het eerste contingent convenanten. Er is hier misschien wel een rol voor preventieve nazorg, een soort APK elke 6 of 12 maanden, om te zien of een zich voordoende veranderingen - die treden altijd op - kan managen zonder escalatie.

Beïnvloeding door de onderzoekers?

Er is expliciet navraag gedaan of de representanten goed voorbereid hun taak konden uitvoeren en volledig vrijuit hun mening konden geven. Allen stelden dat dit zeer zeker het geval was.

4.5 Non-respons

Er waren 3 professionals die niet hebben gereageerd op de vragenlijst. Voor hen waren 4 vervangende vragen opgesteld om te weten te komen of zij een negatieve ervaring hebben gehad tijdens het werken volgens de nieuwe GA-werkwijze. De 4 vervangende vragen zijn beantwoord door één van hen. Een ander heeft, te laat voor de complete analyse, de uitgebreide vragenlijst ingevuld. Weer een ander heeft niet gereageerd i.v.m. tijdgebrek. Volgens de twee professionals waren er nog onduidelijkheden over de samenwerking met andere professionals of de rolverdeling. Daarnaast is er een negatieve mening over hoe de uren voor de GA-werkzaamheden worden ingevoerd.

Eindoordeel en discussie

5.1 Onderzoeksvraag 1: is het onderzoek volgens plan uitgevoerd en wat is de kwaliteit?

Voor de RIGA-studie naar de implementatiemogelijkheden van de GA-werkwijze is gebruik gemaakt van een beproefd instrument, de MIDI-methodiek. Kern van de MIDI-methodiek is het gebruiken van de professionals met ervaring als informatiebron; wij gaven cf. de opdracht extra aandacht aan de rechters.

De methode kon geheel volgens de bedoeling worden uitgevoerd. Door de vrijwel volledige participatie van alle professionals die in de GA-pilot ervaring hebben opgedaan – een groot compliment aan de groep - is een volledig en betrouwbaar beeld ontstaan, althans wat betreft de meest directe stakeholders, RE, GA en GW.

Er was sprake van grote unanimiteit binnen de stakeholdersgroepen, maar verrassend genoeg ook tussen de stakeholdersgroepen. Dat geeft de resultaten extra gewicht. De belangrijkste beperking - mogelijk - zit in het feit dat het om 1 grote, maar lokale studie gaat, met een ad hoc financiering. Dat is geen tekort (het kon moeilijk anders) maar betekent soms begrenzing van de conclusies. Er is echter geen enkel ander juridisch experiment in Nederland in deze context dat een vergelijkbaar systematische en transparante aanpak heeft gevolgd bij de (zelf)evaluatie.

Door de grote samenhang tussen kwantitatieve vragenlijst antwoorden, openvraag antwoorden, de interviewresultaten, als ook de eerdere opgedane informatie zijn we overtuigd dat de resultaten binnen de aangegeven beperkingen grote draagkracht hebben. Geschetste onzekerheden zijn niet een gevolg van de methode maar een kenmerk van de werkelijkheid.

Dit alles is, naar wij menen, ook de verdienste van de deelnemende professionals – die zich loyaal maar zeer zeker ook onafhankelijk hebben opgesteld. Er is uiteraard een generaliseerbaarheidsvraag: hoe representatief is de GA-pilot? En die vraag heeft gevolgen voor de betekenis van de antwoorden voor de situatie van nu waarin allerlei gemeenten de GA willen introduceren. De GA-pilot is volgens alle betrokkenen sterk gelijkend op 'het product' dat men in de definitieve duurzame situatie voor ogen heeft. Enkele zaken moeten institutionaliseren (registratie, opleiding, coördinatie, overkoepelende stichting ook voor bescherming intellectueel eigendom). Maar de organisatorische inbedding van de verdere uitbreiding van de GA ligt in principe nog open.

Het heeft er alle schijn van dat de implementatie in Nederland – met als idee in ieder geval in ieder rechtbank gebied de GA-mogelijkheid – vanuit de gemeente-initiatieven vorm krijgt. Dit onder druk van de crisis in de jeugdzorg en de financiële voorziene baten bij de GA-werkwijze. In dat geval is de GA-pilot ook organisatorisch een goed representatief voorbeeld geweest. Verder is er een welwillende opstelling geweest van de advocatuur (via de deken) in de regio. Gezien de autonomie van de advocatuur is niet gezegd dat in ieder rechtbankgebied die welwillendheid even groot zal zijn. Maar allen hopen erop dat de inhoudelijke baten ook voor de advocatuur een positief en overtuigend argument vormen; niemand stelt echter dat ieder kantoor zo moet werken.

De financiële basis van de GA-pilot – een subsidie voor het uitvoeren van een pilot, gekoppeld aan onderzoek - kan niet voortgezet worden, en daarmee is de toekomstige bekostiging van de GA-werkwijze een onzekere factor, in weerwil van het feit dat veel overheidskosten worden uitgespaard. De algemene discussies over de bekostiging van toevoegingen bij scheidingen lijken te interfereren met die over de specifieke bekostiging van de GA (zonder of met toevoeging). Op dit moment vindt bekostiging van de GA - ook in situaties waarin toevoeging zou moeten plaatsvinden - via subsidie of andere bron plaats. Die vergoeding voor de GA is aanmerkelijk hoger dan de standaardtoevoeging (ca. €1500 via Raad voor de Rechtsbijstand), maar is ook bij hanteren van laagnormale tarieven nog steeds vaak krap (zie GA-evaluatierapport voor de details). Het besteden van meer dan gemiddelde tijd wordt gerechtvaardigd door het vermijden van repeterende procedures, maar ook doordat in andere domeinen buiten JenV veel kan worden bespaard.

Zou op enig moment ook de GA-werkwijze voor cliënten onder de toevoegingsgrens onder het toevoegingsregiem worden gebracht, dan is het logisch de ervaringen zoals in de GaRaGe-studie en de RIGA-studie als uitgangspunt te nemen, dus bij de GA-werkwijze voor een hoger tijd/gelddbudget te kiezen. De ervaring leert dat wijzigen van een bekostigingsformule (hier voor toevoegingen met een GA) in de politieke en ambtelijke praktijk vaak lastiger is, dan een nieuwe bekostigingsmethodiek toevoegen. Bij voortzetting en verspreiding van de GA-werkwijze zal er dus aanvankelijk eerst een nieuwe formule moeten worden gevonden, bijv. via gemeenten en/of subsidies. Met triage kan worden voorkomen - functioneert nu ook naar tevredenheid - dat scheidenden ook in lichte gevallen omwille van de gratis advocaat voor de GA-aanpak kiezen.

5.2 Onderzoeksvraag 2: wat zijn de belangrijkste professionele ervaringen met de GA-werkwijze?

Er is voor een oordeel gebruik gemaakt van 4 bronnen:

- de semi-kwantitatieve MIDI-vragenlijst;
- open vragen rond alle 29 factoren van de MIDI-vragenlijst;
- interviewinformatie van representanten van de 3 stakeholders, ter interpretatie van de MIDI-sleutel-bevindingen (cijfers en open vragen);
- enkele bevindingen uit de eerder gepubliceerde evaluatie 'GA: Kort en Krachtig'.
- Er is consensus dat de 3 belangrijkste professionele stakeholders de GA, de GW en de Rechter zijn. De GAGW functioneert daarbij als koppel binnen een casus, maar is samengesteld uit 2 professionals met elk hun eigen werkverband; een coördinator brengt hen bij elkaar en bij de cliënten.

Voor vraag 7.2 putten we vooral uit de antwoorden op thema 1 en thema 2 van de MIDI, met de bijbehorende informatie. De ervaringen met de GA-werkwijze zijn voor alle professionals gunstig, voor rechters uitzonderlijk gunstig. De uitvoerenden waren niet geselecteerd op grond van een positieve verwachting, maar ook op basis van bereidheid tot medewerking. De GA's en de GW's werden aanvullend getraind en kregen elk een paar casus in de pilot-periode. Allen spraken er hun verbazing over uit hoe effectief de methodiek – indien volledig uitgevoerd – werkt.

Dat laatste is geen detail. 'Volledig uitvoeren' betekent triage, betekent een uitgebreide taxatie voor het plan van aanpak, betekent langdurig de-escalatieproces langs de lijnen van een protocol, betekent systematische supervisie (je plannen, voortgang voorleggen) en intervisie (systematisch reflecteren op de professionele houding en effectiviteit in je casus). Het betekent ook registratie, al bleek dat niet een opvallend tijdrovende zaak of belemmering.

En deze protocollaire aanpak blijkt veel tijd te sparen, en inhoudelijke resultaten op te leveren. Het is bekend uit het medisch beroep, waarin op dit punt rond 1980 een omwenteling plaatsvond, dat protocollair werken van buitenaf eerst gezien wordt als keurslijf, terwijl, eenmaal gewend, duidelijk wordt dat vanuit een standaard werken juist extra mogelijkheden biedt.

Rechter

Voor de 3 professies is de werkwijze verschillend ten opzichte van de standaard.

Voor de rechter, voegt de GA-procedure hoegenaamd niets toe. Behoudens de noodzaak – nu GA nog niet officieel is – om een procesreglement te maken en deze te publiceren.

De rechtsgang wordt eenvoudiger want er is één inleidend processtuk afkomstig van de GA waarop het vervolg is gebaseerd. Dat inleidende processtuk bevat vanuit 1 hand alle zakelijke informatie en - verder ongewogen - de posities. De normale rechtsgang bij een 2-advocatenprocedure is, zeker bij een complexe scheiding, dat er meerdere opeenvolgende schriftelijke rondes zijn (verzoek-verweer, tegenverzoek-daarop ook weer verweer, soms herhaling) en pas daarna mondelinge behandeling ter zitting. Daar kunnen, zeker bij over en weer hinderen in het proces, vele maanden overheen gaan.

En bij het begin van die zitting is bij de normale rechtsgang een strijd tussen partijen, vragen over hoe het zit, vaak met over en weer deskundigen aan het woord, dit leidt tot een vertragende werking. Met andere woorden: het informatieproces als zodanig is al een strijdtooneel nog voor de strijdpunten zelf aan de orde kunnen worden gesteld. Bij de GA-werkwijze wordt daarnaast van een rechtsmiddel gebruik gemaakt dat in de normale procedure zelden op die manier wordt ingezet: als er op 1 conflictpunt ook naar het oordeel van de GAGW geen simpel compromis mogelijk is, kan de rechter om een deelbeslissing worden gevraagd, waarna het onderhandelen richting convenant verder kan gaan. Dat vraagt van de rechter niet zozeer tijd (integendeel) als wel een bepaalde attitude die wel aangeduid is met 'actie-rechter'. Noem het een dynamische opstelling van de rechter waarbij door een deelbeslissing voorkomen wordt dat een eindbeslissing op de hele zaak moet worden gegeven. Rechtspraak op maat.

Het onderzoek verdeelde de rechterlijke activiteiten in 3 fasen (voor, tijdens en na de zitting) en beschreef 14 herkenbare activiteiten in deze fasen, waarbij gunstige invloed van de GA-werkwijze werd verondersteld. In de interviewsessie met de rechters-representant zijn deze 14 nog in detail nagegaan (in aanvulling op de overige informatie, zie paragraaf 6.4 voor de details). Het staat vast dat in de GA-pilot op 10 van de 14 specifieke rechter-activiteiten een groot gunstig effect werd waargenomen, bij vrijwel alle casus. Voor 2 activiteiten waren de effecten gunstig maar niet heel groot. Eén effect kon vanwege de korte follow up nog niet worden vastgesteld (minder recidive zaken), en één effect was achteraf gezien geen effect

maar eerder een situatiekenmerk (de rechter moet alert zijn op de mogelijkheid tot deelbeslissing). Deze werkproces-evaluatie verklaart de goede cijfers.

Gezinsadvocaat (GA)

Voor de GA is de verandering groter. Er wordt een nieuw gespreksmodel gevraagd, met de GA meerpartijdig functionerend, en de GW als partner, gespecialiseerd in de-escalerende gespreks-voering en soms ook kleine tips en tricks verschaffend aan de ouders. Ook de 1 op 1 samenwerking met een niet-jurist is een novum.

De GA moet satisfactie vinden in het oplossen van de psychologische en juridische puzzel, moet het authentieke kindbelang verdedigen (niet als instrument van 1 van de ouders) een expliciete taak vinden – dan is GA de toekomst.

De GA-filosofie past niet bij een zuiver procesmatige opstelling, enigszins gechargeerd – maar door velen wel aangeduid met *uurtje factuurtje*. Dat hier financiële belangen onderliggend zijn wordt door iedereen onderkend, blijkt ook uit al onze informatiebronnen.

Advocaten, ook familierecht advocaten, werken doorgaans vanuit kantoren, al dan niet met specialisatie, en kantoren kennen grote profielverschillen wat betreft het verdienmodel, ook al wordt dat niet publiek bekend gemaakt. Op dit moment past de GA-werkwijze niet bij ieder kantoor, maar de familierecht-advocaten zouden landelijk kunnen overwegen deze optie beschikbaar te hebben bij ieder kantoor, omdat voor een niet-triviale groep cliënten die werkwijze - los van financiële overwegingen - de beste resultaten levert, in het kort: ten behoeve van het cliëntbelang.

Een weerkerend discussiepunt is de uitleg van de term - onafhankelijkheid - als beroepseis c.q. identiteitskenmerk van een advocaat; uitgelegd als autonome éénpartijdigheid die zou leiden tot de beste belangenvertegenwoordiging. Beperken we ons tot de feiten dan staat vast dat de inhoudelijke belangen van ouders en kind het beste gediend worden door de GA-werkwijze, met een meerpartijdige advocaat. Er is ook een overvloed aan wetenschappelijk bewijs dat bij zgn. non-coöperatieve onderhandelingen (ook bij meer dan 2 partijen) alle partijen het meeste winnen door rekening te houden met de belangen van anderen, voor zover men die kent.

En dan is hier het belang van het kind bij niet een rechtbankgevecht maar een convenant nog niet meegeteld. Een deel van de deelnemende GAs en GW's stelt dat

de overtuigingskracht van de eigen ervaring en de sterkte van de evidentie zo groot is dat het een kwestie van tijd is of klanten en gemeenten de GA-werkwijze als eis of tenminste de voorkeursaanpak zal stellen. Anderen tonen meer scepsis, zijn beducht voor de macht van de grote advocatenkantoren en de invloed van dezen op het ministerie. Niet iedere familierecht advocaat kan direct als GA aan de slag; men moet in aanvulling op opleiding voor en ervaring in familierecht specifieke scholing ontvangen, maar dat is geen wezenlijke beperking.

De advocatuur heeft - naar het oordeel van de onderzoeker maar ook puttend uit reacties van juristen - *last van achterblijvende ontwikkeling in dit professionele vlak*. Er is geen sprake van de wens tot evidence-based werken, waardegedreven zorg, of best practices. Dat zijn allen ontwikkelingen die de medische zorg in 50 jaar sterk ten gunste hebben veranderd (ook financieel trouwens). Het gebrek aan elementaire informatie over de inhoud van het werk op casusniveau is belemmerend op het krijgen van zicht op de feitelijke prestaties rond de belangenbehartiging, en de daarvoor betaalde prijs. De protocollaire GA-werkwijze met haar wetenschappelijke onderbouwing en het standaard gebruik van een registratie voor de 'accountability' kan men dan ook zien als een bijdrage aan (onvermijdelijke en gewenste) professionele ontwikkeling.

Gedragswetenschapper (GW)

Voor de GW is het een ander verhaal: de GW zoals werkzaam als volwaardige, default partner (GAGW-koppel) van de advocaat is een novum. Er is hier geen standaard opleiding voor, de kwalificaties zijn opgesteld door de GA-leiding. Deze blijken te hebben gewerkt, maar er bestaat nog geen standaard opleiding bij bijv. RINO. Zoiets wordt overigens wel geambieerd. Dat zou wel impliceren dat meer op papier komt te staan wat de precieze werkvormen en gesprekstechnieken zijn, een verdere uitwerking van de handleiding. Dat zou ook inspireren tot verdere verbetering via onderzoek, en ook tot een duidelijker identiteit.

Door het gebrek aan die identiteit is de inbedding in psychologen-netwerken minder eenvoudig. De GW is normaliter niet georganiseerd: tot nu toe deden vooral zzp'ers mee.

Ook de financiering van de GW is nog onbevredigend. Er is voor toevoegingen (bijstand voor wie de advocaat niet betalen kan; de advocaat is bij minderjarige kinderen in een scheiding verplicht) een duidelijk probleem: op zijn best wordt alleen de advocaat betaald, maar niet de GW. Het ministerie gaf signalen dat zij niet bereid is om dit te veranderen, ook al blijkt een GAGW koppel veel meer op te leveren

– ook voor het ministerie – dan 2-advocaten in een toernooimodel. Het is natuurlijk onwennig, om een niet-jurist voor juridisch werk te betalen, maar uiteindelijk is ook de zorgverlener die het complexe labwerk doet in de medische zorg inmiddels meestal een biochemicus of bioloog.

Er is overigens een belangrijk precedent: bij het Bijzonder Curatorschap (art 250 BW) is inmiddels breed aanvaard en in praktijk gebracht, dat gedragswetenschappers ook voor benoeming in aanmerking komen (een BC-GW naast een BC-Advocaat). Zij worden ook vanuit de middelen voor Rechtsbijstand betaald, en op gelijke wijze (ca. €1500). Ten principale zou het betalen van de GW voor het GAGW-koppel vanuit Rechtsbijstandmiddelen geen breuk vormen met de gangbare praktijk, maar het noodzakelijke budget bij de GA is veel hoger, (ca. €12.500 per koppel per casus). Zoals gezegd zijn de besparingen per casus nog aanzienlijk hoger, vooral bij het ministerie van Justitie en Veiligheid, en vormen - naast de uitkomstvoordelen voor kind en ouders, en de voordelen voor het functioneren van de rechtbank, zie elders in dit rapport - een rechtvaardiging. Verder zijn er argumenten (zie verderop), na te denken over een toeslag bij anderstalige cliënten, in ieder geval als van een tolk gebruik gemaakt moet worden.

De cijfers uit het MIDI-onderzoek 'spreken' met groot mandaat. Als we de kwantitatieve antwoorden bekijken, vallen 4 patronen op. Allereerst lijken de antwoordpatronen binnen een stakeholdersgroep sprekend op elkaar (ondanks het feit dat de respondenten de vragen niet kenden, en volstrekt onafhankelijk hebben ingevuld). Bij de GA-groep en de GW-groep zijn steeds 2 respondenten die op alle vragen iets minder gunstig antwoorden, wat wij interpreteren als dat zij óf de schaal iets anders interpreteerden óf (waarschijnlijker) wat minder positief waren, eerder neutraal (niet: negatief).

Verder lijken de antwoordpatronen tussen de GA-groep, de GW-groep, en de RE-groep (rechters) ook niet veel te verschillen, zij het met 1 aantekening: de rechters zijn systematisch positiever dan de andere 2 professionals; het is ook duidelijk waarom. De rechters moeten het minste doen om te schakelen naar een GA-gebaseerde werkwijze, zij ervaren op alle fronten grote verbeteringen in hun werk, waaronder veel hogere effectiviteit, minder werkdruk en een beter zittingsverloop met kortere doorlooptijd. En financieel verandert er voor hen persoonlijk niks, maar er is voor hen veel meer job satisfactie.

5.3 Onderzoeksvraag 3: is de GA-werkwijze implementeerbaar?

Knelpunten en oplossingsrichtingen.

Voor vraag 7.3 putten we vooral uit de antwoorden op thema 3 van de MIDI, de open vragen en de bijbehorende interviewvragen.

De somscore van de MIDI is redelijk positief over de implementatiekans. Drie van de 4 implementatiegebieden [ruim 20 factoren] zijn overtuigend positief, enige twijfel is er bij de organisatorische - niet: professionele - inbedding.

Bij discussie met stakeholders was er consensus dat de GA-procedure in zijn geheel dient te worden geïmplementeerd, of niet. Er dient te worden gewacht met varianten binnen het GA-model of toepassingssituaties buiten de complexe scheiding omdat dat de worsteling bedreigt van de GA zoals deze is ontwikkeld. Dat implementeren moet snel en goed gebeuren op plaatsen die geschikt zijn. Gemeenten staan te springen en moeten worden ondersteund, maar vooralsnog in de primaire toepassing, met uniforme uitvoering en registratie. De GA-pilot is hiervoor een goed model (geweest), kleine uitbreidingen en aanpassingen doen hier niet aan af. Gemeenschappelijke registratie met het web-based Triqs registratiesysteem heeft voor iedereen voordelen en maakt coördinatie en permanente rapportage mogelijk. De professionals ervaren dit niet als last. Wel vraagt de financiering en het factureringsproces (wat voor vorm die ook heeft) aandacht. Het uiteindelijk doel zou moeten zijn in ieder rechtbankgebied een (gecoördineerde) beschikbaarheid te hebben van GA's en GW's.

GA-werkwijze zelf

De MIDI resultaten zijn glashelder: er zijn nauwelijks knelpunten als het gaat om de GA-werkwijze zelf; de ontwikkeling van een nazorgtraject, en uitwerking van een snel-triage bij aanmelding kunnen efficiënt gebeuren bij gebruik van de huidige registratie (incl. uitkomsten) en handleiding; de snel-triage is grotendeels al in het evaluatierapport beschreven.

Juridisch zou een geringe wetsaanpassing (op basis van het huidige opgestelde procesreglement in de rechtbank Breda) de voorkeur genieten, maar het kan ook op basis van een eigen reglement per rechtbank; dat is dus nooit een blokkade, ook al niet omdat de rechtbank enorm profiteert.

Er is wel een knelpunt wat betreft *anderstaligen*, in het bijzonder bij toevoegingen. Alle advocaten die bij de Raad voor Rechtsbijstand zijn ingeschreven en op basis van

een toevoeging een cliënt bijstaan, kunnen gebruik maken van de gesubsidieerde tolkdienst; dat geldt ook voor de GA. Dat is weliswaar soms bewerkelijk, maar het kan. Een algemeen knelpunt - ook buiten de GA-werkwijze - is dat de gespreksvoering, zelfs als er sprake is van perfecte vertaling, met tolk in feite 2 keer zo lang duurt, bij dezelfde inhoud. Spreekt de cliënt een taal (bijv. Engels), die de advocaat wel machtig is, dan is ook dan de gespreksduur aanmerkelijk langer, zij het in mindere mate. Een tolk inzetten vertaalt zich doorgaans in tijdoverschrijding van het toevoegingbudget voor de advocaat dat immers hier niet op wordt aangepast.

Voor de GA-werkwijze speelt dit probleem veel sterker, want de kern van de GA-werkwijze berust op gebruik maken van live communicatie, van de taal, om te de-escaleren – een intense gespreksrelatie tussen GW, GA en elk van de ouders. Om zo ook tussen ouders uiteindelijk de minimaal noodzakelijke onderhandelingsbereidheid te bewerkstelligen. Het doel is een interactief resultaat, niet zozeer – gechargeerd uitgedrukt - een bij de rechter deponeren van twee losse verhalen.

Bij de presentatie van het GA-evaluatierapport vroeg het ministerie van JenV zich af of het niet zozeer *instrumenteel de anderstaligheid* is dat een probleem vormt, maar *principeel-inhoudelijk de culturele component*. De stakeholders zijn hierop bevraagd in de RIGA-studie en het antwoord hierop is: het is zeker niet de culturele component die het probleem vormt. Incidenteel komt het uiteraard voor dat er een extreme culturele (religieuze) opvatting van een anderstalige een prominente rol speelt bij het probleem en het oplossen ervan. Maar het komt niet veel voor, en in absolute zin vaker bij de Nederlandssprekende groep, waaronder ook gezinnen met religieus geïnspireerde extreme waarden rond relatie en ouderschap worden gevonden.

Het knelpunt is simpelweg de taalbarrière. Overigens is de ervaring bij verloskundige zorg voor kwetsbare zwangeren en baby's precies dezelfde: er zijn onder migrantengroepen natuurlijk soms cultuur/ traditie/ religie gelinkte kwesties, maar dat is onder "witte" Nederlanders niet anders.

De facto is de GA-werkwijze onder anderstaligen onder de huidige rechtsbijstandregels niet goed uit te voeren. Terwijl hier nog meer te winnen is in termen van voorkomen van schade en isolatie van het kind als de ouders er niet uitkomen, en - zeker hier - als er ingewikkelde kindmaatregelen nodig zijn.

Professionele inbedding

De professionele inbedding heeft als grootste uitdaging dat voldoende bemensing in de sfeer van GA en GW moet worden gevonden, dus er is een vertaalslag nodig naar educatie (training) binnen erkende instituten zoals RINO (voor de GW) en juridische opleidingsinstituten. Dit is inclusief certificering en dergelijke. De interventie zelf zal ook profiteren van de opleidingsvertaling – zo is het bij alle academisch-gefundeerde opleidingen. De opleiding moet ook het werken met multidisciplinaire registratie omvatten, en zaken als intervisie en supervisie en functioneren in multidisciplinaire teams.

De GW-stakeholder noemde aanhaken bij het Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ) een serieuze optie voor de GW. De SKJ is een beroepsregister voor wettelijke registratie van HBO- of WO-opgeleide jeugd-professionals. (Het lijkt enigszins op de BIG (Beroepen Individuele Gezondheidszorg) dat ook een beroepsregister is maar dan voor (medische) zorgverleners). Het SKJ kan bestaande diploma's erkennen (in Nederland) maar ook een leerweg accorderen voor erkenning. Anderzijds noemden zij als optie aansluiting bij gezondheidspsychologen (een BIG-beroep) omdat er thematisch veel verwantschap is; ongezond mentaal en fysiek functioneren van de ouders is een veel voorkomend groot euvel bij complexe scheidingen (zie het betreffende evaluatierapport paragraaf 8.2). Wie als GW in een GAGW-koppel werkt, moet ook daarvoor oog hebben en voor de individuele psychologische ontwikkeling van ouders en kinderen tijdens het onderhandelingsproces.

Voor de rechter en de advocaat zijn er op dit moment meerdere opties voor professionele inbedding.

Organisatorische inbedding

De meeste barrières worden verwacht rond de organisatorische inbedding. Ze zijn geen belemmering om uit te breiden, maar met dat het aantal locaties met GA-groter wordt en de optie duurzamer wordt aangeboden, zijn ze van groter gewicht. Eigenlijk is de belangrijkste vraag wie portefeuillehouder wil zijn, wat hier een goede beeldspraak is. Want er is een verantwoordelijkheid voor het hele proces en de in- en uitstroom van cliënten, en goede zorgverlening daartussen, maar daarnaast is er ook een verantwoordelijkheid voor de financiering.

De huidige ontwikkeling waarin gemeenten het voortouw nemen is de meest genoemde als kansrijke optie. Een discussie zal ontstaan over de kosten van advocaat en gedragswetenschapper; deze aspecten kregen in de MIDI beoordeling de laagste cijfers wijzend op een kwetsbare situatie.

Een tussenstap lijkt te zijn dat - zo nodig - de gemeenten de GW betaalt. Een bepaalde werkvorm ligt op den duur voor de hand met enerzijds een landelijke stichting o.i.d. en anderzijds iedere gemeente die het GA-aanbod doet, misschien wel onder auspiciën van - zo is geopperd - de VNG. Zo'n non-profit stichting is een bekende verschijning in de medische zorg, zoals bijv. in de zwangerschapszorg de Mind2Care stichting en de Fetal Medicine Foundation die specifieke expert-gebonden zorg faciliteert (*peer2peer*). Dat blijkt zowel een goed vorm voor hoge kwaliteit als voor kostenbeheersing.

Belangrijke vragen zijn aan de orde bij de inrichting van de registratie (AVG-conformiteit minimaal). De pilotregistratie is naar medische normen voor een multi-user omgeving gemaakt en kan dus ook direct gebruikt worden in een gemeentelijk kader. Bij de open vragen en het interview kwam nog een groot aantal kleinere kwesties aan de orde die mogelijk spelen bij de organisatorische inbedding.

Ten slotte is bij elke organisatorische inbedding aan de orde hoe zowel de gebruikers als de professionele omgeving goed wordt geïnformeerd. Daar zit volgens de betrokkenen een component in die puur professioneel is (vanuit de stichting) en een component die met de gemeenten samen moet worden uitgegeven.

Alles bijeen is – behoudens 2 externe factoren, zie onder – implementatie van de GA-werkwijze ook wat betreft de organisatorische inbedding goed mogelijk.

Wet- en regelgeving

Buiten het beschrevene rond het procesreglement dat een rechtbank op dit moment nodig heeft, is er verder geen duidelijke interferentie met wet- en regelgeving. Er komen geen nieuwe functionarissen bij en de GW figureert uiteindelijk onder de GA, dus er is geen nieuwe hiërarchie.

In dit onderzoek is hardop de vraag gesteld of men niet een stap verder moet zetten, gezien de evidentie en de noodzaak tot minder schade tijdens het scheidingsproces als er kinderen in het spel zijn: het afschaffen van de bestaande procesroute – het zogenaamde toernooimodel – ten gunste van een procesroute waarin de ouders in feite alleen vanuit 1 regisseur of regiepunt de rechtspraak kunnen inschakelen. Naast de GA-werkwijze kan men ook de Procedure Gezamenlijke Toegang Ouders (PGTO) zo interpreteren. Deze is meer bedacht als aanpak bij minder complexe zaken, maar heeft dezelfde onderliggende rationale namelijk dat een 2-partijen opzet bij scheidingsrecht waar kinderen in het geding zijn altijd inferieur is als uitgangspunt.

5.4 Onderzoeksvraag 4: zijn er externe stakeholders met beslissende invloed?

Er zijn 2 externe stakeholders die van groot belang worden geacht.

De eerste is de advocatuur. De GA-werkwijze is succesvol, dus wijdverspreide toepassing vermindert het aantal langlopende procedures en decimeert het aantal rechtbankzaken. Op het geheel van de familierecht-advocatuur zal het effect niet groot zijn – zeker als men ook GA gaat doen – omdat de complexe scheiding zoals hier een deel van de scheidingen betreft. Er is door de triage en de financieringsgrond geen risico dat ineens een grote verlegging van scheidingscasus naar de GA plaatsvindt.

De tweede is het ministerie van JenV. Het goede nieuws is dat het ministerie de inspiratiebron c.q. motor is geweest van een tiental experimenten om de scheidingszorg te verbeteren; gezegd moet wel worden dat maar een klein deel hiervan het karakter had van een echte proefimplementatie, zodat de opgedane kennis nog geen informatie oplevert over de wenselijkheid. De onzekerheid zit erin dat het ministerie zeer terughoudend blijkt bij verandering; de eerste reacties op het evaluatierapport van de GA in februari 2023 waren gereserveerd. Dat komt ook door het feit dat scheiden de verantwoordelijkheid van meerdere, losse departementsonderdelen betreft. De ervaring is dat zoals de situatie hier is - ook al gaat het om onbetwist gewenste veranderingen die maar een bescheiden juridische aanpassing vergen – stagnatie makkelijk optreedt. Het vraagt krachtig leiderschap en naar men vermoedt ook parlementaire druk om de benodigde stappen te zetten. Het ergste wat de GA-werkwijze kan overkomen is dat het lot gekoppeld wordt aan beleid rondom toevoegingen, waar het niets mee van doen heeft. Betrokkenen hopen dat de combinatie van grote netto financiële baten (meteen) en aantoonbare verbetering van het lot van de kinderen (minder maatregelen) leidt tot positieve actieve ministeriële betrokkenheid.

5.5 Aanvullend discussiepunt bij de rechters

We gaan hieronder apart in op één implementatie-aspect dat van de rechters afkomstig was.

Het wetboek van burgerlijke rechtsvordering (dat het procesrecht bij scheidingen regelt) heeft een artikel dat het mogelijk maakte de GA-procesvoering te realiseren in de GA-pilot binnen het wettelijk kader, maar het is geen uitgewerkt kader. Onder de vlag van dit artikel is door de rechtbank, betrokken bij dit project, een zeer zorgvuldig procesreglement geschreven dat eigenlijk voorbereidend is voor aanvullende wetgeving; als 1 van de andere rechtbanken ook de GA-procesgang wil toevoegen aan de mogelijkheden, dient ze dit of een vergelijkbaar procesreglement aan te nemen. Het gebruikte artikel is dus een (te) magere basis voor een duurzame brede invoering van de GA, maar zal voorlopig, zo is de verwachting van allen, moeten worden gebruikt; de ervaring leert namelijk dat aanpassing van wetgeving op gezag van het veld een lange adem vraagt, en doorgaans pas na jaren tot stand komt, vooral als - zoals hier - meerdere departementsonderdelen zijn betrokken die niet op elkaar afgestemd opereren (het is alleen al een vraag welk departementsonderdeel probleemeigenaar is). Een soortgelijk probleem speelt bij het experiment van de directe, zgn. 'gemeenschappelijke', toegang van scheidenden tot de rechter, de PGTO-procedure.

Het is met al deze positieve resultaten binnen de pilot niet gezegd dat iedere (familie) rechter even enthousiast zal zijn. Net als bij de advocatuur kent de rechter bijna absolute autonomie in uitoefening van haar/zijn functie. In de studie ten behoeve van ouderverstoting stelden we reeds vast dat er -op basis van tamelijk objectieve ervaringen van ouders- tussen rechters vaak aanzienlijke verschillen bestaan in de werkwijze bij familierechterlijke zaken; de wet biedt hiervoor de ruimte, er is niet zoiets als gepubliceerde 'best practice'. Maar we signaleren een ons inziens positieve professionele ontwikkeling: de familierechters hebben een gedetailleerd protocollair document geschreven over de rechtbank aanpak van complexe scheidingen. Rechterlijke regie en besluitvorming in (conflict)scheidingen (Familie- en jeugdrecht | Rechtspraak). Dat voldoet duidelijk aan de omschrijving van 'guideline' zoals die in medische en psychologische zorg wordt gehanteerd, met waar dat mogelijk is, feitelijke onderbouwing.

Conclusies en aanbevelingen

De GA-werkwijze vraagt van de rechter een dynamische instelling, bereidheid tot (snelle) deelbeslissingen waarna de zaak weer - zonder rechterlijke regie - verder gaat. Er zijn rechters die de voorkeur zullen blijven geven aan volledige zeggenschap over zaken, dus voor eindbeslissingen over een hele zaak, in plaats van optreden als een soort actie-rechter op een deel. De onderzoekers menen echter allerlei signalen te zien dat de rechterlijke macht, uit oprechte bekommernis om de maatschappelijke effectiviteit, bereid is tot verandering waarvan de GA maar een goed uitgewerkt voorbeeld is. Een positieve rol speelt dat er geen persoonlijke financiële prikkels zijn om in het toernooimodel te persisteren en er is ook geen financiële prikkel om uniforme registratie na te laten. Alle rechters die de onderzoekers gesproken hebben - ook buiten de GA-pilot om (de RIGA-studie beperkt zich tot bij de pilot betrokken rechters) - zijn van mening dat de GA-werkwijze op geen enkele manier afbreuk doet aan de onafhankelijkheid van de rechter.

De rechters voorzien wel een grote communicatie en lobbyinspanning in eigen kring. Het publiceren van wetenschappelijk bewijs in de Nederlandse vakbladen is wel een voorwaarde tot opinie-verschuiving; maar ook de inzet van de Raad voor de rechtspraak als intermediair in de discussie met het ministerie van JenV.

De rechters stellen verder vast dat de financiering, zeker van zgn. toevoegingszaken een probleem is, ook al is dat niet hun directe verantwoordelijkheid. Tot nu toe geeft het ministerie van JenV aan dat men GW's niet uit toevoegingsgelden wil betalen (dat is niet een wet, maar een beleidslijn), het ministerie neigt daar ook niet toe als het GAGW-koppel systematisch veel goedkoper is voor het ministerie als het geheel van 2 advocaten. De suggestie, gedaan vanuit GA en GW-hoek, te kiezen voor een zorgfinancieringsmodel lijkt aantrekkelijk, omdat het GA-werkproces veel meer lijkt om de manier waarop in de zorg gewerkt wordt aan probleemoplossing, maar die suggestie heeft niet de voorkeur van de rechters. Beter zou het naar hun mening zijn een fonds te hebben onder de hoede van het ministerie van VWS, waarin de GW-ondersteuning van de rechtsgang bij scheidingszaken wordt ondergebracht. De rechters realiseerden zich meteen ook, dat zoiets politiek moeizaam is, omdat de baten van deze financiering alleen ten goede komen aan 1 van de betalende departementen en aan de burger (maar dat is hier geen argument).

De GA-pilot van 2 kanten bekeken om de gezinsadvocaat op waarde te schatten

De RIGA-studie is uitgevoerd als een studie die complementair diende te zijn aan de evaluatie van de GA-pilot (ook wel GaRaGe-studie geheten), zoals deze in het rapport "Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig; Verslag feitenonderzoek Gezinsadvocaat-procedure" in februari 2023 is gepubliceerd.

De GaRaGe-studie en de RIGA-studie gebruikten precies dezelfde informatiebron namelijk de GA-pilot in Midden-Brabant (deelname juli 2021 - juli 2022). Dat was een praktijktest, formeel 'proefimplementatie' geheten, van de GA-werkwijze: er werd gedurende meer dan 1 jaar aan daarvoor in aanmerking komende scheidende stellen deze werkwijze aangeboden - de participierenden zijn overigens deels nog in dit proces. Als het inderdaad een complexe scheiding betrof (met kinderen) en beide ouders stemden in, werd de scheiding juridisch en praktisch 'voor 't echie' uitgevoerd geheel volgens het protocol van de GA-werkwijze. Een GA en een GW werden aangezocht door het coördinatiepunt, en gepoogd werd te de-escaleren en een interventie van de rechter af te wenden via een convenant.

Niet 2 afzonderlijke advocaten, elk voor 1 ouder, maar 1 overkoepelende advocaat en een gespecialiseerde gedragswetenschapper deden het werk. In plaats van een platte strijd tussen die advocaten vóór de rechtbank en daarbuiten (het toernooimodel), ziet men een aanpak gericht op minimale samenwerking, waarbij de GA en de GW werken als koppel. Het is al lang bekend dat in dit soort onderhandelingsituaties beide partijen het meeste winnen als ze expliciet ook rekening houden met de winst en verliesrekening van de ander. Maar daar kom je als ouder niet op in een vechtscheidingssituatie. Het vraagt gedegen training van de GA en GW in gespreksvoering, de-escalatie en het inbrengen van het kindbelang - dat lijdt onder strijd - om de baten binnen te halen.

Naar de merites van deze aanpak is door ruimhartige ondersteuning door de Raad voor de Rechtsbijstand en, voor wat betreft de voorliggende RIGA-studie, door de Raad voor de rechtspraak, grondig onderzoek gedaan in 2021-2023. Er is van twee kanten gekeken.

De GaRaGe-studie keek met de ogen van de samenleving en de ouders naar het resultaat; dat betekent hier enerzijds het binnen redelijke grenzen van de tijd (liefst sneller) uitkomen op - liefst - een convenant, en als het een zaak wordt, liefst een beperkte inzet van de rechter (deelbeslissing) met weinig minder delays; het betekent anderzijds inhoudelijk resultaat d.w.z. geen kindmaatregelen, geen ontsporingen in de ouder-relaties, en een wederopbouw van 2 éénoudergezinnen.

De RIGA-studie keek met de ogen van professionele organisaties en van de overheidspartijen die de juridische en sociale (incl. kind) zorg moeten organiseren of deze werkwijze praktisch en professioneel haalbaar is. De Raad voor de rechtspraak vroeg bijzondere aandacht aan de rechter te geven. In de studie is het kader breder gemaakt (de 3 uitvoerende stakeholders zijn allen in beeld gebracht) maar die aanpak heeft extra profiel gegeven aan de effecten op rechter en rechtbank.

De studies hebben gemeenschappelijk dat ze met state of the art middelen de onderzoeksvragen behorend bij die 2 manieren van kijken hebben benaderd. Er is zo feitelijk mogelijk informatie verzameld, met ankers en normatieve uitgangspunten die vooraf expliciet waren gemaakt.

De studies zijn in nauwe interactie met de uitvoerders van de GA-pilot uitgevoerd - dat kan niet anders als je voor de feiten het proces dicht op het lijf zit - maar verder volstrekt onafhankelijk. In deze benadering en in het splitsen van gevolgen voor de ouders/kinderen en gevolgen voor het rechtssysteem en de professionals, wijken beide studies sterk af van wat gebruikelijk is in deze sector. De resultaten laten zich daarom ook moeilijk vergelijken met publicaties over andere experimenten zoals de kindvertegenwoordiger.

De MIDI-methode als ruggengraat voor de RIGA-studie

De studies zijn volgtijdelijk uitgevoerd. De hier gerapporteerde RIGA-studie heeft als ruggengraat van de informatieverzameling de zgn. MIDI-methode, een beproefde wetenschappelijke en transparante methode, die compleet is (gebleken) wat betreft de aspecten waarnaar gekeken wordt, en die in de aanpak - mits zoals hier strikt uitgevoerd - weinig ruimte laat voor politieke beïnvloeding en wishful data. We hebben deze semi-kwantitatieve vragenlijst methode aangevuld met openvragen. In de RIGA-studie is - steeds volgens protocol en met respect voor elkaars rollen - een intensieve dialoog geweest tussen onderzoekers en GA-uitvoerenden en GA-leiding. Dat kan men teruglezen in bijv. de interviewresultaten.

Door de loyale en volledige medewerking van alle direct betrokkenen is zo een compleet beeld ontstaan van de implementatie succeskans van de GA-werkwijze, althans waar het gaat om de uitvoering zoals in de GA-pilot; er wordt verondersteld dat bij zo'n grootschalige proefimplementatie - als deze succesvol blijkt - opschaling in principe mogelijk is bij voldoende politieke wil. Geld is nooit de beslissende factor om in positieve zin een experiment als dit voor elkaar te krijgen; maar het niet verleggen van geldstromen - voor zover nodig - om een geslaagd experiment op te schalen kan natuurlijk wel zeer hinderlijk zijn.

Onderstaande conclusies gaan ervan uit dat de resultaten van de GaRaGe-studie bekend zijn, ze zijn in dit rapport in hoofdstuk 4 en 5 in het kort beschreven. Dus de conclusies hieronder gaan uit van de effectiviteit van de GA. Omgekeerd staan in de GaRaGe-studie in paragraaf 9.2.3 en 9.2.4 (p180-185) al opmerkingen over haalbaarheid respectievelijk extern draagvlak, zonder dat van formele methoden gebruik is gemaakt. Deze blijken niet strijdig met (uitkomsten van) de RIGA-studie.

Omdat het onderwerp van de conclusies de eventuele implementatie van de GA-werkwijze is, hebben conclusies hieronder automatisch ook het karakter van aanbeveling.

Conclusie 1: GA is specifieke methode voor juridische hulpverlening bij een complexe scheiding die algemeen geschikt is voor een familierecht advocaat

De MIDI-methodiek geeft een heel duidelijk, coherent eindoordeel over het implementatiesucces en de kans op vlotte disseminatie (verspreiding, incorporatie) van de GA-werkwijze. Op 3 van de 4 thema's/assen scoort de GA goed tot zeer goed, alleen de organisatorische/institutionele inbedding scoort minder, wat ook verbonden is met financieringsonzekerheid en gepercipieerde financiële gevolgen voor de advocatuur. Er is nauwelijks verschil van opinie van de 3 belangrijkste stakeholders (GA, GW, RE) wat niet vaak voorkomt. De vele opmerkingen en suggesties moet men in relatie zien tot dit algemene oordeel, wat ook al doorklonk bij het evaluatierapport.

De GA-werkwijze is dus algemeen geschikt als specifieke methode voor juridische hulpverlening bij een complexe scheiding indien verleend door een familierecht advocaat, die daartoe samenwerkt met een gespecialiseerde gedragswetenschapper. Iedere advocaat of ieder advocatenkantoor kan besluiten deze werkwijze als modus toe te passen, of als preferentiële modus. De vereiste aanpassingen op het professionele niveau (kennis, juridische techniek, connectie maken met de GA-groep) zijn relatief bescheiden. Voor de rechters en rechtbank heeft de werkwijze het minste impact op de eigen manier van werken, die kan min of meer gelijk blijven, maar de werklastvermindering en effectiviteitsvergroting is in iedere casus; er is grotere alertheid van de rechter vereist om in een voorgelegde zaak de optie van een deelbeslissing te onderkennen om daarna de zaak terug te (kunnen) geven aan de GA voor een verloop richting convenant. De GW krijgt er een werkgebied bij; voor deze beroepsgroep zal het nog enige tijd vragen voor zich bij de beroepsgroep/discipline een duidelijk beeld c.q. een duidelijke, ingebedde beroepstak ontwikkelt. Het creëren van formele opleidingsfaciliteiten zal hierin een grote rol moeten spelen.

Conclusie 2: GA is een protocollaire methode waarvan het effect van protocol-conformiteit afhangt; ze wordt niet ervaren als keurslijf; het kind profiteert en dat doet ook de professional goed

De werkwijze is gedetailleerd beschreven, en aannemelijk is, door eerder onderzoek, dat het resultaat door het geheel van de werkwijze wordt bereikt. Hoewel er ruimte is voor verdere uitwerking (nazorg, triage) kan men spreken van een volwassen methode, die eigenlijk veel verder is uitgewerkt dan enig andere advocaat-benadering. De ogenschijnlijk opgelegde werkwijze wordt - na training - niet als keurslijf ervaren - integendeel. Veel van alle disciplines, melden spontaan dat het een positieve professionele dimensie toevoegt - de zelf-effectiviteit wordt veel hoger ervaren. Door de grote effectiviteit hebben allen, met name rechters, het sterke gevoel dat er van het recht doen aan het kindbelang veel meer terecht komt, wat sterk bijdraagt tot 'job satisfaction'. Ook is bij meer dan driekwart van de betrokkenen sprake van een verrijking van het professioneel functioneren door de gefocuste samenwerking met een andere discipline.

De GA-werkwijze is aan de kant van de GAGW-koppels niet voor iedereen het neusje van de zalm; een enkele deelnemer vond de methodiek niet zonder meer veel beter. Voor de rechters gold dat wel: zij ervoeren dan ook zeer grote voordelen, met tot nu toe geen merkbaar nadeel (afgezien de extra tijdbesteding die bij deelname aan onderzoek nodig is).

Conclusie 3: De GA-werkwijze vraagt bij anderstaligen een ruimere tijd-toekenning van de toevoeging.

De GA-werkwijze is een methode die specifieke vormen van communicatie en beïnvloeding toepast. De GaRaGe-studie toonde eerder aan dat de beweerde effecten op het verloop van het gesprek (tussen GAGW en beide ouders) optraden, met meer emotieregulatie, met meer begrip van de ouders voor de noodzaak tot een stukje gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor hun kind, en met aantoonbaar meer 'geven en nemen' en 'accepteren' ten gunste van het kind. Het GAGW-koppel hanteert dus een wezenlijk andere advocaat-cliënt communicatievorm dan die bij een 2-advocatenbenadering. Indien er sprake is van anderstaligheid, neemt de GA-werkwijze, dat andere communiceren, meer tijd in beslag; en wel in veel sterkere mate dan bij een 2-advocatenbenadering. Die investering is overigens ook ten gunste van de rechter (mocht het zover komen), omdat die bij anderstaligheid en een 2-advocatenbenadering, zich vaak ter zitting moeizaam een beeld kan vormen van de situatie.

Als ook anderstaligen op de GA-werkwijze een beroep mogen doen, is uitbreiding van de toevoegingsregeling dringend gewenst; deze aanpassing staat los van de vragen die bestaan over de feitelijke onderbouwing van de huidige regeling (zie verder paragraaf 8.2).

Conclusie 4: In het werkproces profiteren de rechter en de rechtbank in extreme mate, van de 3 onderzochte stakeholders ook het meest

Er zijn, men mag dat stellen op grond van de RIGA-studie, opzienbarende grote positieve effecten op de rechter en het functioneren van de rechtbank bij de GA-werkwijze. Aan de ene kant is de investering minimaal, ook de participatie in de registratie stelt niet veel (werk) voor. Aan de andere kant rapporteerden de rechters op 12 van 14 specifieke onderzochte werkprocesonderdelen gunstige effecten. Zelfs al zou de netto impact op het eindresultaat nihil zijn, zou dit een argument kunnen zijn om met voorrang deze methodiek landelijk beschikbaar te krijgen. De werkdruk neemt kwantitatief en kwalitatief sterk af, en de rechters hebben het gevoel dat hun maatschappelijke en persoonlijke effectiviteit sterk toeneemt. Het effect van deze positieve energie op 'endurance' en functioneren mag men niet onderschatten. In deze studie kon dat uiteraard niet vergelijkenderwijs worden gemeten, maar men mag bekend veronderstellen dat bij high level professionele beroepen, die een hoog beroep doen op zowel fysieke als psychische competenties, de uitvoeringskwaliteit verbetert, de output groter is, en uitval (ziekte, vertrek) veel lager is, als men meer controle over de situatie heeft, en positieve energie kan onttelen aan ervaren succes.

De consistentie en uitgesproken aard van hun antwoorden (ook op de open vragen) rechtvaardigen ons inziens bovenstaande sterke conclusies. Een veelzeggende quote van andere professionals was dat er niet veel werk meer voor de rechter overbleef, nu ze vrijwel iedere complexe casus in 90% van de gevallen richting convenant aangeboden krijgen, en in de overige gevallen tenminste als een 'hapklare brok' voor behandeling ter zitting.

Conclusie 5: De GA-werkwijze vraagt in technische zin maar een beperkte voorbereidingstijd

De GA-werkwijze is niet uitzonderlijk complex en vraagt weinig specifieke voorzieningen (bijv. registratie, aanmeldingsprocedure). De belangrijkste 3 voorbereidingskwesties zijn: 1. mandaat in een regio en de daarbij relevante rechtbank, die een procesreglement wijziging moet doorvoeren; 2. een aanmeldingsprocedure met draagvlak, vaak is dat de gemeente maar het kan ook in samenhang met advocaatkantoren of andere natuurlijke entree-punten; 3.

een voorlopige financiële basis, in ieder geval voor de gedragswetenschapper, zolang er nog geen duidelijkheid is vanuit ministerie; 4. coördinatie op werving, selectie en toedeling (per casus) van GA's en GW's.

De casusregistratie - voldoende aan alle eisen - vereist primair dat professionele gebruikers (binnen een lokaal GA-initiatief) bij name bekend zijn, met een toegewezen rol; uitvoerende professionals hebben alleen toegang tot eigen cliënten. Dat betekent dat niet alleen de running costs laag zijn (de GaRaGe-studie laat zien dat alle stakeholders hier winnen, totaal geschat in de GA-studie €17.000 per casus (inmiddels wordt in Den Bosch waar nu ook met de GA wordt opgestart van nog veel hogere besparingen gesproken - registratie zal dit duidelijk moeten maken) maar dat ook de startup costs bescheiden zijn. Vooral als men deze aanzet tegen het grote gemeentelijke apparaat en juridische apparaat dat momenteel voor deze groep in touw is.

Conclusie 6: er is een landelijk GA-coördinatiepunt gewenst

Vanwege de gepercipieerde voordelen, is nu (juni 2023) een grote vraag - vooral vanuit gemeenten - naar GA-introductie merkbaar. Voor het bewaren en bewaken van de aanpak-integriteit (conclusie 2), het beheer van het intellectueel eigendom in combinatie met non-profit uitdragen van de methode, en voor de noodzakelijke lobby op inhoud en financiën, en het stimuleren van opleidingsfaciliteiten is een entiteit nodig die meer formeel de werkzaamheden van de GA-pilotleiding overneemt. Een stichting ligt voor de hand, er zijn voorbeelden van dergelijke stichtingen in de psychologische zorg, en met name in de medische zorg (bijv. Mind2Care stichting).

Deze kan ook de geëigende opleidingsinstituten selecteren; meerdere opties zijn genoemd.

Conclusie 7: landelijke uitrol is gewenst, via gemeenten en rechtbanken?

Voor de nabije toekomst is uitrol via de gemeenten gewenst, met als geaccepteerd nadeel dat dat vooral scheidingen zijn met een zgn. toevoeging. Het doel zou moeten zijn landelijke dekking, maar complexe scheidingen komen niet zo vaak voor - en advocatenkantoren hebben soms ook niet een profiel dat bij de GA-methode past - dat moet worden nagestreefd dat ieder kantoor dit op repertoire dient te hebben.

De gemeenten blijken de financiering van de GW voor hun rekening te nemen, omdat de netto baten zo groot zijn. Gechargeerd: in plaats van 3 professionals: een gezinstherapeut, gezinsvoogd, VT-medewerker etc., nu 1 GW die tot een minder conflictueus geheel bijdraagt. Tot broodroof zal dat niet snel leiden, gezien de huidige crisis en wachtlijsten in de jeugdzorg. De grootste implementatiekans bieden nu de gemeenten, er is momentum en goodwill. Een en ander neemt niet weg dat we concluderen dat de samenwerking met gemeenten, die ook garanties geeft dat hulp gebeurt bij de gezinnen die het hardst nodig hebben, een vlucht is. Zie hierna.

Conclusie 8: een roze olifant

Bij de open vragen en het interview (paragraaf 6.3 en 6.4) als ook eerder al in hoofdstuk 9.2.3 van de evaluatie kwam aan de orde dat er 2, in zekere zin externe, stakeholders zijn die niet op de voorgrond staan, maar toch in potentie de sleutel vormen tot uitrol van de GA-werkwijze.

In de eerste plaats de advocatuur, noem het *de roze olifant* in de kamer. De volledige vrijheid om het beroep uit te oefenen, slechts begrensd door procesregels, zonder registratie van inhoud van en succes op een wijze zoals dat bij andere professionele beroepen ongebruikelijk is, pakt niet goed uit bij scheidingszorg. Daar lijkt eerder sprake van een behoefte aan een in alle objectiviteit preferentiële aanpak (de GA-werkwijze), een manier van werken die de standaard zou moeten zijn. Het is niet gezegd dat de GA-werkwijze altijd de finale keuze moet zijn - dat laat ook het onderzoek zien! - maar wel het vertrekpunt.

Een weerkerend argument van de advocatuur tegen het idee van de GA, is dat 'onafhankelijkheid' van de advocaat het beste het cliëntbelang dient. Als men er geen circulaire redenering van maakt, maar extern dit 'cliëntbelang' feitelijk zou toetsen op inhoud en kosten, is deze redenering c.q. aanname onjuist. Het valt verder niet landelijk te bewijzen dat GA beter is, omdat de advocatuur zich onttrekt aan onderzoek dat dat zou kunnen laten zien, doordat er geen sprake is van intentioneel vastleggen van elementaire gegevens per casus.

Tijdens de evaluatiestudie werden de onderzoekers ook meermaals geconfronteerd met deze professionele weerstand tegen registratie, ook onder GA's. Papieren dossiers in ordners zijn de norm. De advocaat maakt aantekeningen op individuele wijze alleen voor eigen gebruik.

Naast, of misschien verbonden met, dit filosofische onafhankelijkheidsargument is er het financiële argument. Algemeen bekend (maar niet gedocumenteerd) zijn de grote tijd- en tariefverschillen per casus, tussen advocaten en advocatenkantoren.

Die komen niet alleen voort uit caseload-verschillen, dus tijdverschillen. De tarieven kunnen verder ook moeilijk te maken hebben met kwaliteit want waar moet je die op dit moment aan aflezen? En van de tijd is in ieder geval het probleem, dat die bij de 2-advocatenprocedure alleen al door de methodiek bij een complexe casus langer is dan bij meer coöperatieve methoden zoals de GA. Hier wringt een schoen als de GA het vertrekpunt wordt.

Het moet duidelijk worden gezegd dat de deken van advocaten een zeer loyale opstelling heeft getoond tijdens GA-pilot. Er ontstond luwte om de zaak uit te zoeken. De kunst zal nu zijn de-escalerend het gesprek aan te gaan met de sector om bij de complexe scheidingen - zo daar sprake van is - het verdienmodel van langdurige gevechten voor de rechtbank op te geven. In ieder geval als er minderjarige kinderen in het spel zijn.

Conclusie 9: ... en een blauwe olifant

De andere externe stakeholder is het ministerie van JenV, zeg de blauwe olifant. Voor de wettelijke aanpassing, en de financiering is het ministerie een sleutelfactor. En ook voor de verspreiding van de methodiek als zodanig. Het lijkt ons goed hier van een wat grotere afstand naar te kijken.

Implementatie van de GA, en de positie daarbij van het ministerie van JenV, kan ons inziens gezien worden als niet alleen een praktische maar ook een politieke uitdaging voor de tripartite verhouding rijksoverheid-gemeente-burger; deze driehoek is ook bepalend voor deze rechtszorg. Vertrouwen in de rijksoverheid door de burger, maar ook door de gemeente, is de laatste jaren ernstig aangetast; de onderzoekers kwamen dat ook tegen in het gesprek met de stakeholders over de herijking van de scheidingszorg als gevolg van het GA-experiment en andere experimenten. Iedere stakeholder hoopt erop dat het ministerie in het belang van burger i.h.b. kinderen, het goed functioneren van rechtbanken, en het beheersen van de jeugdzorgcrisis, met kracht de maatregelen neemt (niet: voorwaarden gaat onderzoeken, dit dossier aan andere koppelen) om de GA geleidelijk maar effectief inclusief financiering te faciliteren. Maar iedereen vreest voor stagnatie. Verandermanagement (business redesign) is lastiger - in eerste aanleg - dan iets nieuws toevoegen, en is ook politiek voor een bewindspersoon minder aantrekkelijk. Er is afbreukrisico. Wij concluderen dat gelet op de ervaring, krachtige politieke leiding nodig zal zijn om de overigens bescheiden veranderingen door te voeren die te maken hebben met de GA. Dat zal ook goed zijn voor het vertrouwen in bovengenoemde bestuurlijke driehoek.

Conclusie 10

Op het gevaar af dat dit als eigen roem wordt gezien, concluderen de onderzoekers dat de in de RIGA-studie en GaRaGe-studie gekozen methodieken, gericht op feiten en observaties, een ongekennde hoeveelheid informatie boven water heeft gehaald. En de bredere scoop van de RIGA-studie (niet over rechters alleen) heeft ook over de rechters extra licht geworpen.

De onderzoekers hebben hierbij geput uit succesvolle voorbeelden uit het verleden, ze staan op de schouders van collegae die soortgelijke complexe onderzoeksvragen ook langs deze weg - succesvol - benaderden.

Feiten, en niet zozeer meningen of inschattingen, zijn ons inziens de belangrijkste bouwstenen om - in het bijzonder - complexe scheidingszorg te verbeteren, naast een visie die een eindresultaat op persoonlijk niveau, nl. het kind, goed functionerend en uiteindelijk weer gelukkig in 2 éénoudergezinnen, centraal stelt.

Het is vanuit onderzoekersstandpunt opvallend dat de GA-werkwijze - in de 2 verschillende richtingen die onderzocht zijn, namelijk resultaten en werkprocessen/ inbedding - zo goed voor de dag komt. Niet vaak treft men de situatie aan waarin iets nieuws in vrijwel alle onderzochte richtingen, en ook vanuit verschillende perspectieven, beter is dan iets bestaands. Het ware gewenst dat vergelijkbare feitelijke informatie ook bestond van enkele andere goed uitgewerkte ideeën binnen de Divorce Challenge, maar daarop hoeft niet te worden gewacht om snel de GA-werkwijze als standaardmogelijkheid in scheidingszorg in Nederland mogelijk te maken - het is met de kennis van nu niet waarschijnlijk dat daaronder een aanpak of verbetering zit met betere papieren.

Gouke J Bonsel

Wetenschappelijk adviseur bij Triqs. Arts-epidemioloog, werkte eerder als hoogleraar in het AMC, en aan de Erasmus Universiteit (evaluatieonderzoek gezondheidszorg, later specifiek op het terrein van verbeteren uitkomsten zwangerschap en bevalling m.n. in achterstandssituaties). Specialist gezondheidsvragenlijsten en informatievoorziening in de zorg.

Senem A Öztürk

Medewerker/ data-analist bij Triqs. Toegepaste psychologe (Saxion), thans in opleiding voor psycholoog.

Arthur Weynschenk

Algemeen directeur Triqs bv. Van origine bedrijfseconoom (Erasmus Universiteit). Richtte met collegae in 2000 Triqs bv op. Triqs bv voert digitale kwaliteitsmeting onder professionals en cliënten uit in onderwijs, gemeenten en zorg. Deelnemer aan diverse academische onderzoeksprojecten (non-profit) op het terrein van corona/ longcovid en complexe scheidingen.

Korte biografie, literatuur

Literatuur

Adviesrapport expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek, januari 2021

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A., Kind in Zicht deel 1, de CoVeNaS-enquête onder ouders en kinderen die met ouderverstoting te maken hebben. Triqs: november 2020.

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A., Kind in Zicht deel 2, focusgroepbijeenkomsten. Triqs: november 2020.

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Weynschenk A., Kind in Zicht deel 3, consultatie van belangengroepen. Triqs: november 2020.

Deze 4 documenten zijn te downloaden via:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/02/04/tk-beleidsreactie-op-het-adviesrapport-expertteam-ouderverstoting-complexe-omgangsproblematiek>

Bonsel G.J., Öztürk S.A., Boogaarts B., Weynschenk A., Gezinsadvocaat: Kort en Krachtig, verslag feitenonderzoek gezinsadvocaat-procedure. Triqs: februari 2023.

Bijlagen

Bijlage A: GA vragenlijst

RIGA - Gezinsadvocaat

Hieronder tonen we u de RIGA-vragenlijst (Rechterlijke Impact Gezinsadvocaatwerkwijze) gebaseerd op het MIDI-model. *Wanneer u dit model gebruikt, dient u te verwijzen naar het artikel Towards a measurement instrument for determinants of innovations over de totstandkoming van het MIDI met deze vermelding: MAH Fleuren; TGWM Paulussen; P Van Dommelen; S Van Buuren, International Journal for Quality in Health Care, 26 (5), 2014: 501-510; doi: 10.1093/intqhc/mzu060*

Het gebruik van de door Triqs specifiek ontwikkelde MIDI-vragenlijst voor de RIGA-studie is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van Triqs bv.

De vragenlijst heeft de volgende opbouw: er zijn 4 thema's; elk thema is een bepaald perspectief op de GA-werkwijze.

Het eerste thema gaat bijv. over de duidelijkheid van deze nieuwe manier van werken, het onderscheid met de traditionele manier van werken met 2 advocaten. Wat is hetzelfde, wat is anders. Soms vragen we u zich te verplaatsen in de cliënt.

- Het tweede thema gaat over de gebruiker, in dit geval u als gezinsadvocaat. Sluit de werkwijze aan, waar eventueel niet, vraagt het nieuwe competenties, etc.
- Het derde thema is het organisatie-perspectief, in uw geval is dat uw advocatenkantoor. Ook daar gaat het om vragen van inpasbaarheid, aanpassing van werkprocessen.
- Het vierde en laatste thema gaat over het maatschappelijke en politieke perspectief, waartoe ook uw beroepsorganisatie hoort.

Deze opbouw en ook de vragen volgen een methode ('MIDI'), die in Nederland in door de overheid ondersteund onderzoek is ontwikkeld door TNO en onderzoekspartijen die zich met complexe innovaties bezighouden. Wij volgen deze methode nauwgezet.

De vragenlijst is consequent multiple choice, met op allerlei plaatsen de mogelijkheid met tekst commentaar te geven, ook eventueel over uw gegeven multiple choice antwoorden. Geef het beste antwoord aan, antwoorden op de multiple choice vragen is wel 'verplicht' (ook om te voorkomen dat per ongeluk vragen worden overgeslagen). Als u het niet weet kunt u 'geen mening' invullen.

Thema 1: GA-werkwijze

Het eerste deel van de vragen gaat over de GA-werkwijze. De vragen gaan over de duidelijkheid van wat de procedure inhoudt, over wat de rol van de verschillende professionals is, over de complexiteit van de procedure (ook t.o.v. de normale gang van zaken) en meer algemeen het verschil met de gebruikelijke 2-advocaten procedure. De vragen zijn een 'vertaling' van een wetenschappelijke moeder-vragenlijst naar de GA-situatie.

1. Procedurele helderheid

De eerste vragen gaan over de mate waarin de GA procedure mondeling duidelijk is gemaakt (bijv. via instructie, training) of helder is beschreven (bijv. in handboek). Als het u niet duidelijk is, vult u 'oneens' in. Het gaat er bij deze vragen niet om wat uw mening over de GA-werkwijze is.

1.GA.1

Het is mij duidelijk voor welke scheidende paren de GA in ieder geval bedoeld is.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.2A

Het is mij duidelijk wat het verschil is voor mij als de advocaat tussen de werkwijze in/ proces van de GA-werkwijze en als advocaat voor 1 van de partijen in de "gewone" 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.2B

Het is mij ook duidelijk wat het verschil is (voor zover dat er is) voor de rechter tussen enerzijds de werkwijze als rechter in de GA-werkwijze, en anderzijds als rechter in de "gewone" 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

De volgende vragen gaan specifiek over de rol, de positie van de professionals in het proces, tegenover elkaar, tegenover de cliënten.

1.GA.3

Het is mij duidelijk wat mijn rol als gezinsadvocaat is binnen de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.4

Het is mij duidelijk wat de rol is van de gedragswetenschapper binnen de GA-werkwijze, inclusief de manier van samenwerken met mij als GA.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.5

Het is mij duidelijk wat de rol is van de rechter binnen de GA-werkwijze, en of die verschilt.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.6

Is u duidelijk wanneer de GAGW-koppels zelf het psychologische werk doen, of wanneer de inzet van psychologen/gedragswetenschappers in het veld wordt gevraagd voor diagnostiek en/of therapie.

1.GA.7

Het is mij duidelijk hoe nu geregeld is (procedure aanmelding) dat de GA bij een scheidingscasus kan worden ingezet.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.8

Het is mij duidelijk wie/wat bepaalt of de GA bij een casus kan worden ingezet.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.9

Het is mij duidelijk hoe geregeld is (procedure) wanneer de GA voortijdig wordt gestopt, en evt. geswitcht wordt naar 2 advocaten of mediation.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.10

Het is mij duidelijk wie/wat bepaalt wanneer de GA voortijdig wordt gestopt, en evt. geswitcht wordt naar 2 advocaten of mediation.

- ☐ Helemaal mee oneens

- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.11

Het is mij duidelijk hoe ik, als gezinsadvocaat, aan een gedragswetenschapper word gekoppeld.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

1.GA.12

Heeft u nog opmerkingen over de procedurele duidelijkheid van de GA?
Wat kan verbeterd?

2. Juistheid en onderbouwing van de GA-werkwijze

De GA-werkwijze kijkt op enkele onderdelen af van de gebruikelijke gang van zaken. Uw opvatting wordt gevraagd over de mate waarin *per onderdeel* van de GA-werkwijze sprake is van voldoende onderbouwing. In de eerste plaats juridisch. Als u het niet weet vult u in 'Niet mee eens of oneens; geen mening'.

2.GA.1

De GA-werkwijze is wat betreft het integraal, op elkaar afgestemd werken van een GA met een GW ('GAGW-koppel'), gebaseerd op feitelijk juiste kennis c.q. te verantwoorden opvattingen.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

2.GA.2

De GA-werkwijze is wat betreft het gebruiken van een risicotaxatie-instrument (het huidige) ten behoeve van a. triage bij aanmelden, en b. voor opstellen van een specifiek Plan van Aanpak en c. evt. informeren van de rechter, gebaseerd op feitelijk juiste kennis c.q. te verantwoorden opvattingen.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

2.GA.3

De GA-werkwijze is wat betreft het standaard toepassen van intervisie en supervisie voor de GA en GW, gebaseerd op feitelijk juiste kennis c.q. te verantwoorden opvattingen over professionele kwaliteitsbewaking.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

2.GA.4

De GA-werkwijze is wat betreft het actief benaderen van en spreken met de kinderen (voor zover leeftijd etc. dat toelaat), gebaseerd op feitelijk juiste kennis c.q. te verantwoorden opvattingen.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

2.GA.5

De GA-werkwijze is wat betreft het gedurende de advocaatsfase (GA-fase) al beperkt toepassen van GW-interventies (bijv. psycho-educatie), gebaseerd op feitelijk juiste kennis c.q. te verantwoorden opvattingen.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

2.GA.6

Heeft u nog opmerkingen over de onderbouwing van de GA-werkwijze?

3. Compleetheid

In onderstaande vraag gaat het om uw inschatting of alle afspraken die in de PILOT gemaakt zijn om een echte praktijkproef te kunnen doen, eenvoudig overdraagbaar zijn.

3.GA.1

De GA-werkwijze zoals in de PILOT uitgevoerd kan inhoudelijk en wat betreft de benodigde tools direct overgezet worden naar de praktijk elders (gekwalficeerde advocaten in advocatenkantoren in andere regio's).

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

3.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de compleetheid van de GA-werkwijze? Zijn er nog losse eindjes, situaties waar niet duidelijk is of de GA-werkwijze wel of niet mogelijk is of gewenst is? Dat kan ook gaan over geldzaken of bijv. de gang van zaken als een cliënt ermee stopt of bepaalde kindzaken.

4. Complexiteit

In onderstaande vraag gaat het om een beoordeling in de situatie dat de professionals gekwalficeerd zijn zoals in de pilot is omschreven, en waarbij de minimumregistratie aanwezig is.

4.GA.1

De inzet van de GA is te ingewikkeld om in een complex scheidingsproces (wel aangeduid met 'oranje' of 'rood' risiconiveau) te kunnen gebruiken.

- ☐ Helemaal mee oneens -> *sla de volgende vraag over*
- ☐ Mee oneens -> *sla de volgende vraag over*
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening -> *sla de volgende vraag over*
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

4.GA.1.1

Vervolg vraag: Waardoor was het hanteren van de GA-werkwijze te ingewikkeld?

4.GA.2

De GA-werkwijze is voor de cliënt complexer/minder complex dan de 2 advocaten procedure als het gaat om de mate waarin de cliënt zicht heeft op zijn/haar eigen rechten en belangen.

- ☐ GA veel minder complex (veel beter zicht op eigen belang)
- ☐ GA minder complex
- ☐ GA en 2adv even complex
- ☐ 2adv minder complex
- ☐ 2adv veel minder complex (veel beter zich op eigen belang)

4.GA.3

Heeft u nog andere opmerkingen over de complexiteit van de GA-werkwijze?

5. Aansluiting GA-werkwijze op huidige werkwijze

Het gaat om 2 vormen van aansluiting: eigen werkwijze/kijk vs. werkproces nu.

5.GA.1

De GA-werkwijze sluit goed aan bij hoe ik zelf gewend ben om te werken.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

5.GA.2

De GA-werkwijze sluit goed aan bij de huidige situatie hoe mijn kantoor bij complexe scheidingen werkt.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

5.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de congruentie tussen uw eigen werkwijze, en het werkproces bij de GA-werkwijze?

6. Zichtbaarheid effecten van de GA-werkwijze

De volgende vraag gaat over wat u als gezinsadvocaat hebt gemerkt van eventuele gunstige effecten van de GA-werkwijze op de uitkomsten. In de eerste plaats een beter/efficiënter juridisch proces.

6.GA.1

De inzet van een GA zorgt voor een merkbaar beter resultaat van het scheidingsproces bij complexe scheidingssituaties.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

6.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de door u waargenomen effecten van de GA-werkwijze, bijv. ongunstige effecten?

7. Relevantie voor de cliënt

7.GA.1

De inzet van de GA-werkwijze is relevant en geschikt voor scheidenden en hun kinderen in een complexe scheidingssituaties.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

7.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de relevantie van de GA-werkwijze voor de cliënt?

Thema 2: Professionele impact

Hiervoor ging het over de duidelijkheid van de GA-werkwijze t.o.v. de gebruikelijke manier van werken met 2 advocaten. Hierna volgen vragen over de professionele impact van de GA-werkwijze.

8. Voordelen en nadelen van de GA-werkwijze voor het werk van de advocaat

De volgende vragen gaan over de mate waarin de GA-werkwijze voordelen of nadelen oplevert voor u als advocaat.

Na vraag 8.4 kunt u nog gedetailleerder antwoord geven over de voor- en nadelen, of over de randvoorwaarden die een rol spelen, of bepaalde kenmerken van de casus.

8.GA.1

De GA-werkwijze biedt mij als advocaat *alles bijeen/in het algemeen* meer voordelen in het werkproces dan de 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Mee eens

8.GA.2

De GA-werkwijze leidt voor mij als advocaat tot een sneller/completer informatieproces (met bijv. rechter, cliënt, derden) over de conflictpunten en de complexiteit, dan de 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

8.GA.3

De GA-werkwijze biedt mij als advocaat meer mogelijkheden de juridische en zorgaspecten (incl. huiselijk geweld problemen) afzonderlijk recht te doen, d.w.z. beter dan de 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

8.GA.4

De GA-werkwijze biedt mij als advocaat meer mogelijkheden om ook het kindbelang goed te vertegenwoordigen, dan de 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

8.GA.5

Heeft u nog opmerkingen over voordelen/nadelen van de GA-werkwijze?

9. Verwachting GA-werkwijze als deze algemeen wordt

9.GA.1

Ik vind het belangrijk dat de GA-werkwijze betere resultaten opbrengt bij juist de complexe scheidingssituaties dan de 2-advocaten procedure.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

9.GA.2

Ik vind het waarschijnlijk dat GA-werkwijze betere resultaten opbrengt bij complexe scheidingssituaties dan de 2-advocaten procedure.

- ☐ Zeer zeker niet -> *sla de volgende vraag over*
- ☐ Zeker niet -> *sla de volgende vraag over*
- ☐ Misschien niet, misschien wel -> *sla de volgende vraag over*
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

9.GA.2.1

Vervolg vraag: Waarom vindt u het waarschijnlijk dat de GA-werkwijze betere resultaten opbrengt bij complexe scheidingssituaties dan de 2-advocaten procedure?

9.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de verwachting van de uitkomsten van de GA-werkwijze?

10. Taakopvatting

De volgende vragen gaan over de mate waarin de GA-werkwijze past bij de taakopvatting van u als gezinsadvocaat.

10.GA.1

Ik vind het passen bij de taak van een (gezins)advocaat dat deze op gelijke voet met een gedragswetenschapper samen een casus aanpakt, inclusief het accepteren van juridische opinies van deze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

10.GA.2

Ik vind dat de (gezins)advocaat een taak heeft bij de aanmeldingsprocedure (de snelle risicotaxatie vooraf i.v.m. kleurindeling rood-oranje-groen; geschiktheidsbeoordeling voor GA-werkwijze).

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

10.GA.3

Ik vind het passen bij de taak van de (gezins)advocaat dat deze een sleutelrol heeft bij de uitgebreide risicotaxatie plus opstellen van plan van aanpak op die basis.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

10.GA.4

Ik vind het passen bij de taak van de (gezins)advocaat dat deze deelneemt aan supervisie en overleg (MDO) bij sleutelbeslissingen.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

10.GA.5

Ik vind het passen bij de taak van de (gezins)advocaat dat deze eindverantwoordelijk is voor de casusregistratie (de zgn. peilmomenten formulieren (i.h.b. invulling peilmoment 1=intake, peilmoment2=afroeden GA-inzet tot convenant of zaak; peilmoment4=follow-up na 6-9 maanden)).

(casus-registratie = standaard gegevensvastlegging in een beveiligd digitaal systeem, met streng geregleerde toegang; vergelijk medisch dossier)

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

10.GA.6

Ik zou het passend vinden dat de (gezins)advocaat een rol heeft bij nazorg na convenant of zaak.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

10.GA.7

Heeft u nog opmerkingen over de taakopvattingen van de gezinsadvocaat binnen de GA-werkwijze?

11. Tevredenheid van de cliënt

Onderstaande vragen gaan over de mate waarin u vermoedt/verwacht dat de cliënten tevreden zijn met de GA-werkwijze.

11.GA.1

Scheidende ouders zijn (vermoedelijk, naar verwachting) tevreden over de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens

- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

11.GA.2

De kinderen zijn (vermoedelijk, naar verwachting) tevreden over de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

11.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de tevredenheid van de cliënten over de GA-werkwijze?

12. Medewerking cliënt

De vorige vragen gingen over de verwachte tevredenheid van de cliënten. Onderstaande vraag gaat over de mate waarin er verwacht wordt dat de cliënt zal meewerken aan de GA-werkwijze.

12.GA.1

Werken de scheidenden - voor zover u dat beoordelen kan - mee aan de GA-werkwijze (procesmatig, met het geven van informatie, qua attitude)?

- ☐ Helemaal mee oneens (ze werken helemaal niet mee)
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

12.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de medewerking van de cliënten bij de GA-werkwijze?

13. Professionele steun en acceptatie

De volgende vraag gaat over de acceptatie in uw advocatenkantoor, i.h.b. van collega-advocaten, van de GA-werkwijze.

13.GA.1

Ik heb in de aanpak van een GA-zaak zonodig voldoende hulp van andere advocaten/collega's van mijn kantoor.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

14. Acceptatie van de GA-werkwijze in uw kantoor/praktijk

Ga bij de volgende vraag uit van de huidige betrokken kantoren/praktijken.

14.GA.1

Hoe groot is volgens u het deel van de familierecht-advocaten dat aan de GA-werkwijze gewoon zal meewerken?

- ☐ Geen enkele collega
- ☐ Bijna geen enkele collega
- ☐ Een minderheid
- ☐ De helft
- ☐ Een meerderheid
- ☐ Bijna alle collega's
- ☐ Alle collega's

14.GA.2

Is het voor uw eigen opstelling t.o.v. de GA-werkwijze belangrijk wat uw collega-advocaten daarvan vinden?

- ☐ Volstrekt onbelangrijk
- ☐ Onbelangrijk
- ☐ Maar beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Uiterst belangrijk

14.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over het professionele draagvlak bij advocaten voor de GA-werkwijze?

15. Acceptatie van de GA-werkwijze door sleutelpersonen ook buiten het kantoor

15.GA.1

In hoeverre verwachten de rechters dat u meewerkt aan de GA-werkwijze?

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

15.GA.2

Als het gaat om het hanteren van de GA-werkwijze, hoeveel trekt u zich dan aan van de mening van de deken in de regio waar u werkt?

- ☐ Heel weinig
- ☐ Weinig
- ☐ Niet weinig, niet veel
- ☐ Veel
- ☐ Heel veel

15.GA.3

Als het gaat om het hanteren van de GA-werkwijze, hoe belangrijk is voor u daarin de mening van het ministerie van Justitie en Veiligheid?

- ☐ Volstrekt onbelangrijk
- ☐ Onbelangrijk
- ☐ Maar beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Uiterst belangrijk

15.GA.4

Heeft u nog aanvullingen of opmerkingen over de rol van professionele sleutelpersonen en sleutelinstanties bij het meewerken aan de GA-werkwijze?

16. Eigen effectiviteitsverwachting

Het gaat hier om de vraag of u uw werk naar eigen oordeel effectief en efficiënt kan doen, als het gaat om een GA-zaak. Het is belangrijk de vraag te beantwoorden voor de situatie met een gedragswetenschapper, en eventueel een situatie zonder gedragswetenschapper.

16.GA.1.A

Lukt het u om tijdens de intake de gestructureerde risicotaxatie uit te voeren zoals bedoeld?

In aanwezigheid GW:

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.1.B

Lukt het u om tijdens de intake de gestructureerde risicotaxatie uit te voeren zoals bedoeld?

Zonder GW:

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.2.A

Lukt het u om goed in te schatten wanneer de GA-werkwijze toch niet werkt, waardoor de overstap naar een andere benadering nodig is?

In aanwezigheid GW:

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.2.B

Lukt het u om goed in te schatten wanneer de GA-werkwijze toch niet werkt, waardoor de overstap naar een andere benadering nodig is?

Zonder GW:

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.3.A

Lukt het u om de GA-werkwijze te blijven volgen in een situatie van huiselijk geweld (niet betreffende het kind, dus partnergeweld vader/moeder of andersom)?

In aanwezigheid GW:

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.3.B

Lukt het u om de GA-werkwijze te blijven volgen in een situatie van huiselijk geweld (niet betreffende het kind, dus partnergeweld vader/moeder of andersom)?

Zonder GW:

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.4

Lukt het u om extra invulling te geven aan het betrekken van de kinderen en hun ervaring/ideeën?

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.5

Lukte het u om de casus-registratie zelf in te vullen?

(de zgn. peilmomenten formulieren (i.h.b. invulling peilmoment 1=intake, peilmoment2=afroeden GA-inzet tot convenant of zaak; peilmoment4=follow-up na 6-9 maanden).

(casus-registratie = standaard gegevensvastlegging in een beveiligd digitaal systeem, met streng gereguleerde toegang)

- ☐ Zeer zeker niet
- ☐ Zeker niet
- ☐ Misschien niet, misschien wel
- ☐ Zeker wel
- ☐ Zeer zeker wel

16.GA.6

Heeft u nog opmerkingen over de impact van een casus volgens de GA-werkwijze op uw eigen effectiviteit/efficiëntie als advocaat?

17. Kennis

Onderstaande vraag gaat over de mate van kennis en communicatievaardigheid om te kunnen werken volgens de GA-werkwijze.

17.GA.1

Ik beschik over voldoende kennis en communicatievaardigheid om te werken volgens de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens

- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

17.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de kennis en communicatievaardigheid die nodig is om te kunnen werken volgens de GA-werkwijze? Bijv. de noodzaak van specifieke training.

18. Geïnformeerd zijn

18.GA.1

In hoeverre bent u op de hoogte van de GA-werkwijze?

- ☐ Ik weet eigenlijk niets van de GA-werkwijze
- ☐ Ik ken de GA-werkwijze wel van horen zeggen, maar heb documentatie (nog) niet doorgelezen of bijscholing gevolgd
- ☐ Ik ken de GA-werkwijze en heb documentatie oppervlakkig doorgelezen of een lezing gehoord
- ☐ Ik ken de GA-werkwijze en heb documentatie goed doorgelezen of bijscholing gevolgd

18.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de bekendheid van de GA-werkwijze?

Thema 3. Organisatie impact

Het vorige thema ging over de professionele impact op de GA-werkwijze. Nu richten we ons op de impact van de organisatie.

19. Formele bekrachtiging management

De volgende vragen gaan over de formele bekrachtiging van de GA-werkwijze.

19.GA.1

Zijn er in uw advocatenkantoor formeel afspraken vastgesteld door het management over de inzet van familie-advocaten voor een GA-werkwijze?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, proces gaande
- ☐ Ja, voltooid

19.GA.2

Zijn er in uw advocatenkantoor formeel afspraken vastgesteld wat betreft honorering in geval van een GA-werkwijze zonder toevoeging?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, proces gaande
- ☐ Ja, voltooid

19.GA.3

Zijn er in uw advocatenkantoor formeel afspraken vastgesteld wat betreft honorering in geval van een GA-procedure met toevoeging?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, proces gaande
- ☐ Ja, voltooid

19.GA.4

Ondersteunt uw advocatenkantoor het verwerven van noodzakelijke competenties voor een familie-advocaat om een GA-werkwijze te kunnen voeren?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, proces gaande
- ☐ Ja, voltooid

20. Vervanging bij personeelsverloop

20.GA.1

In mijn advocatenkantoor zijn maatregelen getroffen zodat advocaten die werken volgens de GA-werkwijze, tijdig kunnen worden vervangen door (nieuwe) advocaten met vergelijkbare kennis (en affiniteit).

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

20.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de waarborgen voor continuïteit van de inzet van advocaten in een GA-zaak?

21. Capaciteit/bezettingsgraad**21.GA.1**

Er zijn nu voldoende gekwalificeerde advocaten in ons advocatenkantoor die volgens de GA-werkwijze kunnen werken, om te kunnen voorzien in de behoefte.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

21.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de capaciteit van uw advocatenkantoor voor het hanteren van de GA-werkwijze?

22. Financiële middelen**22.GA.1**

Er zijn, naar verwachting, bij cliënten zonder recht op toevoeging geen (extra) financiële barrières om de hulp van een GA in te roepen (excl. GW).

- ☐ Helemaal mee oneens, er zijn grote barrières
- ☐ Mee oneens, er zijn barrières
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens, er zijn weinig barrières
- ☐ Helemaal mee eens, er is geen enkele barrière
- ☐ Er zijn geen extra middelen nodig

22.GA.2

Er zijn, naar verwachting, bij cliënten met toevoeging geen (extra) financiële barrières om de hulp van een GA in te roepen (excl. GW).

- ☐ Helemaal mee oneens, er zijn grote barrières
- ☐ Mee oneens, er zijn barrières
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens, er zijn weinig barrières
- ☐ Helemaal mee eens, er is geen enkele barrière
- ☐ Er zijn geen extra middelen nodig

22.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de financiële middelen om volgens de GA-werkwijze te werken?

23. Tijdbesteding

De volgende vraag gaat over de hoeveelheid tijd die beschikbaar is om volgens de GA-werkwijze te werken.

23.GA.1

Ik heb voldoende tijd beschikbaar om binnen de kantoorafspraken de vereiste tijd te besteden aan een casus waar volgens de GA-werkwijze wordt gewerkt.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

23.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de beschikbare tijd om volgens de GA-werkwijze te werken? Ook als het een toevoeging betreft. Evt. ingaan op wat tijd vraagt of juist oplevert

24. Beschikbaarheid materialen en voorzieningen**24.GA.1**

Alles is aanwezig (formulieren, handboek/handleiding, digitale toegang tot registratie) om als gezinsadvocaat te kunnen werken volgens de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Geen extra materialen nodig

24.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de beschikbaarheid van materialen en voorzieningen voor de GA-werkwijze?

25. Coördinator

De volgende vragen gaan over de verantwoordelijken voor het coördineren van deze nieuwe manier van werken.

25.GA.1

In mijn advocatenkantoor is er een coördinatiepunt en/of een coördinator die specifiek belast is met de GA-werkwijze (keuze v.d. cliënt, alternatieven, aanwijzing advocaat).

- ☐ Nee
- ☐ Ja

25.GA.2

In onze regio is er voor complexe scheidingen coördinatie van de aanmelding/toegang tot de GA-werkwijze.

- ☐ Nee
- ☐ Ja

25.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de coördinatie van de GA-werkwijze?

26. Organisatorische interferentie

Onderstaande vraag gaat over de mate waarin er andere veranderingen zijn binnen uw (kantoor) organisatie die de nieuwe GA-werkwijze in de weg kunnen staan. Dat hoeft uiteraard niet het geval te zijn.

26.GA.1

Zijn er, behalve de toevoeging van de GA-werkwijze aan de mogelijkheden van de familieadvocaten, andere veranderingen waarmee uw kantoor nu of binnenkort te maken heeft, en die met GA-ontwikkeling (kunnen) interfereren (reorganisatie, fusie, bezuinigingen, personeelsverloop, etc.)?

- ☐ Nee
- ☐ Ja

26.GA.2

Heeft u nog opmerkingen over de turbulentie en interferentie binnen de organisatie die de nieuwe GA-werkwijze in de weg kunnen staan?

27. Beschikbaarheid van informatie over gebruik innovatie

Ga bij de volgende vragen uit van de beschikbaarheid van de eindrapportage over de eerste GA-pilot (Triqs), het GA-handboek, en van professioneel-specifieke informatie op huidige websites.

27.GA.1

Ik heb binnen mijn advocatenkantoor makkelijk toegang tot informatie over de GA-werkwijze (via *intranet* of *anderszins*).

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

27.GA.2

Ik weet alle informatie over de GA-werkwijze makkelijk te vinden (zo nodig buiten mijn advocatenkantoor).

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

27.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de beschikbaarheid van informatie over de GA-werkwijze (incl. resultaten)?

28. Feedback van succes van innovatie aan gebruiker (de deelnemende advocaten/kantoren)

De volgende vragen gaan over terugkoppeling op de GA-werkwijze.

28.GA.1

In mijn advocatenkantoor vindt regelmatig terugkoppeling plaats over het succes van nieuwe werkwijzen, i.h.b. de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

28.GA.2

[Familierecht] In mijn advocatenkantoor vindt regelmatig terugkoppeling plaats over de afloop van convenanten/zaken in juridische en persoonlijke zin (ongeacht werkwijze; bijv. naar aanleiding van heropenen, of nieuwe zaak oud conflict).

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

28.GA.3

Heeft u nog opmerkingen over de rol van inhoudelijke en procesmatige feedback in uw advocatenkantoor, in het bijzonder feedback rond de GA-werkwijze?

Thema 4: Politieke omgeving

De vorige vragen gingen over de impact van de GA-werkwijze op uw kantoor/organisatie. De laatste vragen gaan over de politieke omgeving die invloed kan hebben op de nieuwe werkwijze, zoals de mate waarin de innovatie past binnen de bestaande wet- en regelgeving.

29. Wet- en regelgeving

29.GA.1

De GA-werkwijze sluit wat betreft de positie en werkwijze van de familie-rechtadvocaat goed aan bij bestaande wetten en regels van de Orde.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

29.GA.2

De GA-werkwijze sluit wat betreft de extra aandacht voor het kind goed aan bij bestaande wetten en regels.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

29.GA.3

De GA-werkwijze past goed bij de regelgeving rondom toevoegingen.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

29.GA.4

Een vergrote/eigen rol van de gemeente in scheidingsprocedures past bij de GA-werkwijze.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

29.GA.5

Een uniforme casus-basisregistratie, met specifieke toegang en rechten voor afzonderlijke professionals past goed bij de huidige regels rondom beheer en (niet) delen van cliëntgegevens.

- ☐ Helemaal mee oneens
- ☐ Mee oneens
- ☐ Niet mee eens of oneens; geen mening
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

29.GA.6

Heeft u nog opmerkingen over de wet- en regelgeving wat betreft de GA-werkwijze?

We danken u voor uw medewerking. U krijgt op een later moment verslag van de bijgevoegde antwoorden van de deelnemende advocaten.

Bijlage B: Open antwoorden RIGA

In dit document staan de open antwoorden uit de RIGA vragenlijsten. Allereerst de antwoorden van de gezinsadvocaten, gevolgd door de gedragswetenschappers en rechters. De vragenvolgorde en vraagstelling van de GA is aangehouden. De gedragswetenschappers en rechters hebben een aangepaste vraagstelling naar professie. Niet alle vragen werden aan alle drie de professionals gevraagd. Niet alle vragen werden door alle drie de professionals beantwoord. Wanneer een professional aangaf geen opmerkingen te hebben (dus "nee" heeft ingevuld) is dit verwijderd.

Een enkele opmerking over de vraag als zodanig is verwijderd (m.n. een typefout bij vraag 14.3 voor de GA).

THEMA 1

1.6. Is u duidelijk wanneer de GAGW-koppels zelf het psychologische werk doen, of wanneer de inzet van psychologen/gedragswetenschappers in het veld wordt gevraagd voor diagnostiek en/of therapie.

GA:

- Bij zeer complexe zaken zou er eerder iemand uit het veld gevraagd worden en bij minder complexe zaken zou je zelf kunnen starten. Ook kan het voorkomen dat je wellicht zelf start maar later in het proces toch besluit om experts uit het veld te raadplegen.
- Nee, de omslag van enkel regie naar inhoudelijk werk voor zowel de GA als de GW is ergens in het verloop van de pilot gekomen, maar hierover is geen duidelijke communicatie gekomen vanuit de pilotleiding. En evenmin is de budgettering per zaak hierop aangepast.
- Nee, is niet duidelijk over gecommuniceerd.

GW:

- Als het een kleine vraag betreft die binnen de uren valt, kan het koppel het zelf doen, anders niet.
- Casusafhankelijk. Maar in grote lijnen denk ik; GA-GW doen inventarisatie van de zorgen, (kind)gesprekken, psycho-educatie rondom scheiden en goed ouderschap. Voor meer of langdurigere inzet wordt doorverwezen.
- Dit riep bij onze duo's soms vragen op.
- In principe heeft het GAGW duo een regie functie waarbij psychologisch werk wat behoort bij het in kaart brengen van de situatie tot hun taken behoort maar

daadwerkelijke interventies/ behandeling/ begeleiding wordt uitbesteed aan het veld.

- Ja veelal wordt er toch doorverwezen.
- Ja, al is een en ander soms afhankelijk van meerdere factoren zoals reeds betrokken hulpverlening, wachttijd, besteedbare uren etc.
- Ja. Korte interventie, psycho-educatie dan zelf. Complexer langdurig veld.
- Nee, in mijn opinie is er weinig eenduidigheid over de rollen van gedragswetenschapper en GA. Eenduidigheid zou ik wel wenselijk vinden.
- Over dit onderwerp is niet een duidelijke scheidingslijn. Het is steeds per casus kijken wat nodig is en wat hierin de GA zelf kan doen. Wanneer de benodigde psychologische zorg te groot is zal er een doorverwijzing plaatsvinden.
- Tot nu toe is er alleen sprake geweest van vraag naar diagnostiek en therapie, ik heb zelf niet behandeld

Rechter:

- Indien de problematiek behapbaar is, zal volgens mij de gedragswetenschapper van het koppel zelf interveniëren en bij complexere zaken wordt expertise uit het veld ingezet.

**1.12. Heeft u nog opmerkingen over de procedurele duidelijkheid van de GA?
Wat kan verbeterd?**

GA:

- Er zijn tijdens de pilot wel eens zaken veranderd, zodat ik denk dat ik weet hoe het gaat, maar het soms ook anders kan zijn.
- Graag duidelijkheid over voortzetting van de werkwijze GA/GW na het eindigen van de pilot. Niet alleen richting de GA's en GW's maar zeker ook de aangehaakte advocaten én de rest van het veld. De communicatie vanuit de pilotleiding laat helaas te wensen over en is zeker niet transparant.
- Het is mij niet helemaal duidelijk of wij zelf nog zaken kunnen aandragen op dit moment die voor de pilot in aanmerking komen. Ik denk dat nieuwe zaken nu alleen nog via de jeugdbeschermingstafel komen?
- Het zou in een oogopslag uit de website van de gezinsadvocaat helder moeten blijken welke mensen uit welke regio kunnen deelnemen aan de GA/in aanmerking komen voor begeleiding door een GA duo en zich kunnen aanmelden.
- Ik zou graag willen weten hoe de pilot wordt vervolgd en wie bepaalt welke zaken er wel/niet in behandeling worden genomen en wie de zaken gaat doen. Info is

nu niet concreet genoeg.

GW:

- Bij het invullen van de vragen merk ik dat ik niet exact weet hoe het zit bij voortijdige beëindiging en ieders rol/besluitvorming.
- Het zou fijn zijn als we nog een overzicht ontvangen van de route van aanmeldingen bij diverse gemeenten. Hier is e.e.a. in veranderd bij sommige gemeenten. Of dat we weten bij wie we deze vraag kunnen stellen
- Ik denk dat duidelijker beschreven moet worden, wat er gedaan wordt als ouders zelf aanvankelijk meewerken aan de gezinsadvocaat maar na verloop van tijd afhaken/ slecht bereikbaar zijn/ niet meewerken waardoor het proces stagneert. Ze hebben getekend bij aanvang maar wat is deze handtekening uiteindelijk waard? Het kost hen ook geen geld dus dat maakt dat afhaken ook eerder gebeurt dan wanneer hier al voor betaald is. Hier moet visie op gevormd worden.
- Ik heb nog niet meegemaakt dat een casus gestopt is dus ik weet niet goed hoe de procedure dan gaat.
- Soms lijkt voorliggende problematiek dermate veel impact te hebben waardoor inzet GA in overleg dient plaats te vinden, zoals bij forse huurschuld met jonge kinderen (afsluiting gas, water licht en huisuitzetting). Mensen moeten bepaalde mate van rust/veiligheid ervaren om ook de stappen rondom scheiding en het proces wat daarbij komt kijken tot zich te kunnen nemen. De inzet van de GA/GW heb ik soms als te vrijblijvend ervaren.
- Wanneer ouders instemmen met de pilot vind ik niet dat ze 'zomaar' de samenwerking kunnen beëindigen. De samenwerking met gezinsvoogd heb ik twee keer als erg wisselend ervaren. De ene keer heel erg ondersteunend in de samenwerking en de andere keer helaas niet. Uit gesprekken met elkaar bleek dat ze niet helemaal wisten waar ze 'ja' tegen hadden gezegd. Dit kan beter, ook in het kader van wie/ wat bepaalt.
- Tijdens pilot duidelijk denk ik, maar niet voorgekomen. Nu met proeftuinen niet duidelijk

Rechter:

- De startsituatie onttrekt zich min of meer aan het beeld van de rechter. Dat is ook de reden dat enkele vragen hierboven mij niet helemaal duidelijk waren.

2.6. Heeft u nog opmerkingen over de onderbouwing van de GA-werkwijze?

GA:

- Uniformering is gewenst, maar daarvoor is duidelijke en transparantie communicatie en aansturing vanuit de pilotleiding nodig.

GW:

- De rol van de GW binnen de GA-werkwijze kan ook door een ervaren HBO gespecialiseerde professional worden uitgevoerd. Een gesprek met kinderen is niet alle situaties voldoende om een juist beeld te krijgen. Meerdere korte contacten zijn wenselijker. Zeker in meer complexe situaties.
- Geen sprake van intervisie gedurende traject van de gezinsadvocaat. Zou wel een aanrader zijn om met andere gedragswetenschappers bij elkaar te komen als vakgenoten.
- Het RTI is helpend maar ook erg uitgebreid. Intervisie zou qua samenstelling beter iets anders van vorm kunnen zijn, bijv. met 2 of 3 koppels, zodat aan vereisten van intervisie voldaan wordt en deze uren gebruikt/opgevoerd kunnen worden binnen de beroepsregistratie.
- V.w.b. supervisie te veel de juridische kant belicht en onvoldoende handvatten wat te doen bij grote zorgen en meldcode. Wie wat hoe is verantwoordelijkheid geregeld.

3.2. Heeft u nog opmerkingen over de compleetheid van de GA-werkwijze? Zijn er nog losse eindjes, situaties waar niet duidelijk is of de GA-werkwijze wel of niet mogelijk is of gewenst is? Dat kan ook gaan over geldzaken of bijv. de gang van zaken als een cliënt ermee stopt of bepaalde kindzaken.

GA:

- De werkwijze mag beter en heel helder uitgewerkt in een (digitaal)handboek, zodat alle stappen en de structuur helder zijn, zoals bijvoorbeeld de vraag of de GA zelf de inhoudelijke mediation/afwikkeling gaat doen. Daarbij dient de financiering duidelijker te zijn en transparant voor de GA en de GW.
- Er zal echt nazorg moeten komen. Twee van mijn zaken zijn alsnog geëscaleerd, omdat er geen budget meer was voor nazorg. Daarnaast is gebleken dat het budget te krap is in vrijwel alle zaken. Dat komt ook omdat er geen begroting is gemaakt voor het starten van een procedure bij de RB door de GA en dat wel verwacht werd. Die uren kun je dus eigenlijk nergens kwijt.
- Het is me niet duidelijk of het gaat over de werkwijze toen we niet inhoudelijk aan de slag mochten of nu we wel inhoudelijk aan de slag mochten. Ik vind het niet gewenst dat de GA niet inhoudelijk aan de slag kan.
- Uniformering is gewenst, maar daarvoor is duidelijke en transparantie communicatie en aansturing vanuit de pilotleiding nodig. Ook op financieel vlak. Zeker nu er GA's en GW's zijn die te maken hebben (gehad) met budgetoverschrijding, is er behoefte aan transparantie op financieel vlak, zeker nu de

werkzaamheden van de GAGW worden voortgezet terwijl de pilot is geëindigd.

- Waar ik in de praktijk wel tegenaan gelopen ben is de 'deelbaarheid' van de regiefunctie van de GA. In één van mijn casus werd de regie min of meer 'overgenomen' door de gemeente en was het wat lastiger samenwerken omdat 2 kapiteins op 1 schip vaak niet werkt. De GA heeft een stapje teruggezet maar is dan wel afhankelijk van de informatieverschaffing vanuit derden en heeft daar minder invloed op. Wellicht kan dat nog duidelijker worden afgestemd.

GW:

- Al doende hebben we zaken aan kunnen passen in bijvoorbeeld het contract met ouders. Wanneer gekeken wordt naar de financiële situatie vallen sommige casus voordeliger uit en sommige juist hoger, dit is nu nog onvoldoende gedekt. Soms heeft een casus meer individuele aandacht nodig om tot samenwerking en samen verantwoordelijkheid te komen wat vervolgens te veel uren vraagt die dan niet meer gedekt zijn. Dit is jammer voor een casus want "masseren" is soms echt nodig i.v.m. persoonlijke problematiek van de ouders. Soms is langere tijd ook nodig, omdat ouders en/of kinderen eerst therapie moeten doorgaan om vervolgstappen te kunnen zetten. Dit monitoren vraagt tijd en aandacht.
- Complexe materie waarbij onvoldoende duidelijk is nu wanneer je stopt. Hoelang traject kan duren en wat te doen als dit overschrijdt. Nu ingezet bij aanvang scheiding. Is oké en passend. Maar vaak zitten emoties dan hoger en zijn mensen niet goed in staat om keuzes te maken/ of maken verkeerde keuzes. Vaak ontstaan problemen pas als traject beslist is. Samen of alleen. Hoe zorg je dat het goed blijft gaan. Weinig borging. En waar kunnen ze dan terecht. Je bent tenslotte geen organisatie waar ouders weer op terugvallen. Hoe moet hier mee omgegaan worden?
- De GA werkwijze is ook toegepast op kleinere schaal binnen een aantal OTS-en. De GA werkwijze is in principe niet ontwikkeld voor deze doelgroep, mensen die vaak al jaren in een complexe scheidingssituatie verkeren en al vele vormen van hulpverlening gehad hebben. Ook de samenwerking met een reeds betrokken gezinsvoogd/ jeugdbeschermer is niet beschreven wat het in de praktijk soms lastig maakt wie regie voert omdat de gezinsvoogd deze taak heeft met het GA-duo dat ook heeft. Volgens de GA-werkwijze doen we ook aan nazorg maar hoe die zorg er uitziet en gefactureerd kan worden is onduidelijk. Zie verder eerdere opmerking over stoppen met GA door cliënt zelf.
- Geen algemene kennis die gedeeld is, niet helder hoe ieders kennis is en wat wel te delen en wat niet
- Mijn inziens is de GA ook afhankelijk van het koppel zelf. Als de competenties en de manier van werken van de GA niet aansluit bij de GW of omgekeerd is er wel

een probleem

- Moeilijkheden blijven bestaan wanneer ouders eigen therapie of behandeling weigeren. Dat is jammer want soms wel echt nodig.
- Wat betreft de GA-werkwijze: voor eenvoudigere casus hoeven ouders geen beroep te doen op algemene middelen en kunnen zij een eigen bijdrage leveren in het afhandelen van de scheiding en zelf opdraaien voor de kosten. Voor meer enkelvoudige, minder complexe zaken is de inzet van een GW niet noodzakelijk, al zijn kindcontacten altijd een pré, in die zin dat het wenselijk is om te kijken wat hun wensen, ideeën en zorgen zijn rondom de scheiding en toekomst. Inzet van GW wordt als helpend ervaren maar het is mijn overtuiging dat een ervaren gespecialiseerde hbo-professional ook deze rol kan innemen.

Rechter:

- Dit speelt zich m.i. af in het voortraject en is voor mij moeilijk te beoordelen.
- Vergoeding van GA-koppel verdient aandacht bij verdere uitrol.

Vervolg vraag 4.1: Waardoor was het hanteren van de GA-werkwijze te ingewikkeld?

GW:

- Omdat bij aanvang niet duidelijk is waar de complexiteit exact zit. Je kunt een inschatting maken maar gedurende traject wordt dit pas echt duidelijk. Als je start met rood kun je niet roder worden. Als hier financiën aan gekoppeld zijn per code loop je hiertegen aan. Idem wanneer stopt het en hoe ga je e.e.a. goed overdragen.

4.3. Heeft u nog andere opmerkingen over de complexiteit van de GA-werkwijze?

GA:

- Soms hebben gezinnen duidelijk meer/stevigere hulpverlening nodig, maar ook dan kan een GA worden ingezet, die verwijst dan door en houdt het overzicht in de casus. Wel is de GA vervolgens afhankelijk van de informatieverstrekking van derden om ook goed de regie te kunnen behouden en dat kan in de praktijk soms lastig zijn.
- Voor cliënten is de rol van de GA niet altijd even duidelijk. Zeker niet in situaties waarin de GA opereert naast twee advocaten voor de cliënten.
- Was niet altijd duidelijk wat onze rol was.

GW:

- 4.2 heb ik niet echt zicht op. Ik denk minder complex.
- Beide ouders krijgen tegelijk dezelfde info over de rechten die zijn hebben en waar zij gebruik van kunnen maken.
- De complexiteit wordt eigenlijk weggehaald omdat je samen met alle partijen kijkt naar wat haalbaar en reëel is. Doordat je dat doet gaat al snel de angel uit het verhaal en wordt het minder complex tenzij er dusdanige problematiek bij ouders speelt (autisme, borderline enz.) waardoor de ouders zelf niet instaat zijn om te schuiven. In dat geval is therapie en systeemtherapie de oplossing.
- Geen duidelijkheid over de nazorg.
- Ongeacht de kleur denk ik dat daar waar kinderen betrokken zijn bij het scheidingsproces van ouders, de inzet van een GW'er altijd van meerwaarde kan zijn, juist bij oranje en rood om naast de strijd ook deze belangen goed te kunnen blijven zien.
- Stevig in je schoenen staan en gedegen kennis en ervaring met complexe scheidingscasuïstiek is wel echt een vereiste.
- Wat apart om te denken dat de inzet bij complexere casus niet gebruikt kan worden. Bij complexe casus denk ik juist dat inzet van hulpverlening, een gespecialiseerde hbo- professional of een GW'er helpend is! Het is dan juist geen zaak om alleen advocaten in te zetten. Vanuit hulpverlening kan er aan ouders breder psycho-educatie gegeven worden en kan het kind belang verder voorop gezet worden.

5.3. Heeft u nog opmerkingen over de congruentie tussen uw eigen werkwijze, en het werkproces bij de GA-werkwijze?**GA:**

- De oorsprong is de kindvriendelijke scheidingsadvocaat. Als advocaat of bijzondere curator zie ik mezelf vaak geconfronteerd met niet voldoende kindvriendelijk werkende advocaten. Dit is iets wat uiteindelijk teruggegeven dient te worden aan de orde en de maatschappij.
- Nee, erg fijn om met een GW te werken.
- Nee, voor mij is de GA werkwijze een waardevolle aanvulling met name vanwege de samenwerking met de GW
- Wanneer de GA/GW ook echt inhoudelijk met een gezin aan de slag mag gaan en recht en zorg beter met elkaar verbonden zijn, zie ik echt de meerwaarde van deze werkwijze en zie ik ook dat dit zorgt voor de-escalatie.

GW:

- Als vrijgevestigde kun je niet terugvallen op organisatie
- Bij mijn werkwijze is een constructieve samenwerking met advocaten die ook de kindbelangen voorop zetten noodzakelijk. Dat gebeurt bij deze werkwijze.
- Denk juist dat het een mooie en waardevolle samenwerking is van ieders kennis en expertise waarbij je hetzelfde doel voor ogen hebt maar soms met een andere insteek.
- Het werk bij de GA was nieuw voor mij en heeft verrassende resultaten opgeleverd. De gang naar de rechtbank is vaak voorkomen wat helpend is voor het scheidingsproces én dus voor de kinderen!!!
- Het werk is meer praktisch uitvoerend, wat in mijn werk beter past bij een ambulant hulpverlener.
- Ik vind het van meerwaarde met een advocaat samen te werken in complexe echtscheidingen en zo meteen zorg en recht te kunnen verbinden met elkaar

Rechter:

- De GA werkwijze is weliswaar afwijkend van de gebruikelijke werkwijze, maar is veel effectiever en efficiënter in de uiteindelijke uitwerking van het resultaat.
- Volledig congruent voor mij, maar dit geldt nog niet voor alle rechters

6.2. Heeft u nog opmerkingen over de door u waargenomen effecten van de GA-werkwijze, bijv. ongunstige effecten?

GA:

- Geen ongunstige effecten. In de zaken die ik als GA heb gedaan heb ik ervaren, dat door de ouders merken dat zij te maken hebben met 2 deskundige professionals en zich daardoor al in een vroeger stadium veiliger voelen. (De scheidingsmarkt is te onoverzichtelijk en wordt grotendeels bepaald door onvoldoende, niet integraal of integratief werkende deskundige partijen.)
- Gunstig effect in één zaak is het merkbaar de-escalerende effect. Minder gunstige effect in één zaak is voor ouders nog een extra partij erbij, die genoodzaakt was tot doorverwijzing en daardoor ook vertraging in het proces.
- In de ene zaak die ik heb gedaan wel een beter resultaat, in de andere niet.
- Wanneer de GA enkel en alleen een regiefunctie heeft, zorgt dit bij cliënten voor verwarring. Zij verwachten van een 'advocaat' - en die term is nu eenmaal onderdeel van de term Gezinsadvocaat - advies en bijstand.

GW:

- Binnen de pilot had je bij zorgen onvoldoende mogelijkheden om het over te dragen. Bijv. als cliënt geen zorg wilde, maar zorgen niet dermate waren om VT-melding te doen. M.i. moet gemeente (voorliggend veld CJG) altijd betrokken zijn om veiligheid te borgen
- Er zou met een controlegroep gewerkt moeten worden om resultaten te kunnen meten en echt uitspraken te kunnen doen over of iets daadwerkelijk een beter resultaat oplevert. Over het algemeen kan ik zeggen dat ik het idee heb dat ouders doorgaans tevreden zijn over de wijze waarop de gezinsadvocaat hun scheiding begeleid heeft.
- Het is alleen een advies, er wordt niet veel aangepakt
- Het is heel belangrijk de verbinding te houden met beide ouders zodat het vertrouwen niet beschadigd wordt. Vertrouwen is belangrijk.
- Het zou fijn zijn als er nog opvolging gegeven kon worden, zeg een jaar na de scheiding kijken hoe het met de families gaat.
- Ik weet het niet zeker (vr 6.1) maar vermoed van wel. Zou m.n. benieuwd zijn als alles voorbij is, hoe ouders er bijv. 2 jaar later op terugkijken.
- Tijdens het scheidingsproces heeft het een gunstig effect, echter vraag ik me af hoe dit later zo is. De nazorg en blijvend monitoren zou beter georganiseerd moeten worden om risico's te verminderen.
- Trajecten zijn van meet af aan erg intensief, maar dit maakt dat er binnen afzienbare tijd ook resultaten zijn die anders soms jaren duren.

7.2. Heeft u nog opmerkingen over de relevantie van de GA-werkwijze voor de cliënt?

GA:

- Biedt structuur, houvast en veiligheid.
- De werkwijze is mooi, complexiteit zit in hele veld, verstoppingen jeugdzorg, wachtlijsten, financiering etc.
- Een scheiding is nooit alleen juridisch of alleen emotioneel. De snelle samenwerking tussen zorg en recht en de begeleiding van het hele gezin zorgt ervoor dat mensen minder snel uit de bocht vliegen en dus voor minder escalaties.

GW:

- Als gedragswetenschapper heb je zicht op wat belangrijk is voor de kinderen en wat zijn nodig hebben. Psycho-educatie voor ouders is helpend.

- Het perspectief van het kind wordt hierdoor centraler gesteld, het welbevinden van kinderen maar ook ouders. Er is oog voor risico's die zich kunnen ontwikkelen tot zorgen en er kan in een zeer vroeg stadium geïntervenieerd worden door het inzetten van hulp voor ouders en/of kinderen. De GW'er weet welke hulp passend is en waar deze te halen.
- Het valt mij op dat een GW hele andere vragen stelt dan een GA waardoor er soms dingen in een geheel ander daglicht komen te staan of echt ander benaderd moeten worden.
- In mijn optiek hoeft dit niet per se een GW te zijn. Kan ook een HBO-geschoolde zijn met specialisatie complexe scheiding.
- Inzet van een gespecialiseerde professional is dan zeker noodzakelijk. Dit kan ook een HBO professional zijn.

THEMA 2

8.5. Heeft u nog opmerkingen over voordelen/nadelen van de GA-werkwijze?

GA:

- De GA werkwijze is vele malen plezieriger om in te werken en doeltreffender.
- Ik zoek sowieso graag de samenwerking.

Rechter:

- In de voorfase wordt in de GA werkwijze al veel meer en bruikbaarere informatie opgehaald. Die informatie ontbreekt meestal in de klassieke werkwijze.

Vervolg vraag 9.2: Waarom vindt u het waarschijnlijk dat de GA-werkwijze betere resultaten opbrengt bij complexe scheidingssituaties dan de 2-advocaten procedure?

GA:

- Een scheiding is nooit alleen juridisch of alleen emotioneel. De snelle samenwerking tussen zorg en recht en de begeleiding van het hele gezin zorgt ervoor dat mensen minder snel uit de bocht vliegen en dus voor minder escalaties.
- Er is veel sneller een compleet beeld van een zaak. Zorg en recht werken samen en trekken gelijk op en dit voorkomt eilandjes, misverstanden en het verloren gaan van belangrijke informatie. Ouders en kinderen voelen zich gehoord en blijven daarom aangehaakt en zelf verantwoordelijk.
- Omdat de combinatie van een gedragswetenschapper en een advocaat meer

mogelijkheden biedt dan twee advocaten.

- Omdat er beter zicht is op het gehele gezinssysteem en daardoor eerder kan worden verwezen naar de juiste hulpverlening of eerder een passende interventie kan worden ingezet. Daarnaast worden de kinderen eerder en vollediger betrokken in het proces.
- Polarisatie wordt voorkomen. GA bouwt bruggen. Tempo is aangepast op behoefte van het gezin. Er kan tijd genomen worden voor scheidingsoverweging, verwerking, rouw en transformatie, terwijl er geenodeloze vertraging optreedt, zoals in juridische procedures. Er kunnen als nodig snel knopen worden doorgehakt. Er is nazorg. Geen toernooi, maar een team.
- Sneller tot de kern. Gericht contact met de mens/ouder. Alles in beeld. Alle belangen worden gezien hetgeen ouders voelen. Totaaloverzicht volgt (in korte tijd) wat betreft zorg en recht. Als echte commitment van ouders aanwezig is dan volgt een sneller een positieve route. Belang kinderen komt voor ouders beter in beeld. Samenwerking GA en GW vergroot de kwaliteit.

Rechter:

- Betere informatievoorziening; minder kans op (verdergaande) escalatie; ouders worden sneller op de juiste plek gebracht voor hulp of behandeling. Kind krijgt betere positie.
- Omdat de problematiek beter en geschoond wordt voorgelegd.

9.3. Heeft u nog opmerkingen over de verwachting van de uitkomsten van de GA-werkwijze?

GA:

- Behalve dat die positief zijn in alle opzichten, niet.
- Kan alleen beter als randvoorwaarden (zie eerder) ook goed georganiseerd zijn. Aan de samenwerking tussen de GA en GW zal het wat mij betreft niet liggen. Cliënten lopen soms op andere vlakken vast.

10.7. Heeft u nog opmerkingen over de taakopvattingen van de gezinsadvocaat binnen de GA-werkwijze?

GA:

- Binnen de pilot GA was er helaas geen ruimte (qua tijd en budget) voor nazorg. Gebleken is dat nazorg wel noodzakelijk is!
- De GA in de pilot werd veel belast met administratieve rompslomp. Daar zou betere ondersteuning voor moeten zijn of eenvoudigere minder tijdrovende

procedures en/of een passende beloning.

- Ik ben het eens met de taken/verantwoordelijkheden van de GA. Merkt ik wel op dat de verhouding werkzaamheden/inzet en beloning GA goed moet blijven voelen.
- Samen met GW verantwoordelijk.

GW:

- Bij deze vragen vind ik er zowel voors als tegens zijn. De kracht zit denk ik in de samenwerking en de kwaliteit van de relatie wat weer gepaard gaat met openheid. Vertrouwen, het verschil beter kunnen (ver)dragen etc.
- Er dient kritisch gekeken te worden naar de rol van de GW'er in elke casus. Er zijn zaken waar de focus veel meer ligt op praktische zaken zoals verkoop het huis, wie kan wat betalen etc. Die gesprekken hoef je niet samen te doen. Zoals omgekeerd de advocaat ook niet bij de kindgesprekken hoeft te zijn.
- Ik ben eens, maar de verhouding inzet van werkzaamheden en de beloning die daar tegenover staat moet wel goed in verhouding blijven. In sommige complexe casus zit je ruim tegen het plafondbudget en dan wordt nazorg leveren ed. lastiger.

Rechter:

- De registratie in rechtbankverband kan slechts de eindresultaten betreffen waarop de rechtbank geacteerd heeft.
- Taak rechter wordt wat kleiner (gaat niet zo snel zelf regie voeren), maar is wel zeer van belang in kwesties waar ouders er even niet uit komen, of in kwesties waar ook definitief knopen moeten worden doorgesneden. Van belang is dat de rechter in staat is de effecten van zijn interventie(s) op het vervolg van de zaak goed in te schatten: dat is maatwerk en vraagt om ervaring, scholing en permanente educatie van de rechter.

11.3. Heeft u nog opmerkingen over de tevredenheid van de cliënten over de GA-werkwijze?

GA:

- Aangezien de GA/GW veelal ingezet zal worden in complexe scheidingen is de kans op tevredenheid vanzelfsprekend kleiner dan bij de harmonieuze echtscheidingen.
- Heeft deels te maken met financiële voordeel.
- Ik heb alleen tevreden klanken gehoord.
- Indien ouders ondanks de inzet van de GA of andere hulpverlening vast blijven

zitten in harde en langdurige patronen dan zullen zij ook niet tevreden zijn over de inzet van de GA. Maar dan zullen ze nooit tevreden zijn over de inzet van welke hulpverlening dan ook.

- Kan ik onvoldoende beoordelen op basis van de zaken die ik heb gedaan.
- Kinderen waren erg blij als wij als GA met hen spraken en ouders vonden dit ook fijn.

GW:

- Casusafhankelijk.
- Het hangt ook van de situatie van de ouders af, als deze in therapie moeten of dingen moeten gaan doen zullen zij waarschijnlijk het eerst nog wel gedoe vinden, dan is de tevredenheid pas later vast te stellen.
- Ik weet niet goed met welke gedachte ouders nu begonnen zijn, naast het feit dat het een pilot is waar ze gratis gebruik van kunnen maken. Ik denk dat wanneer geld geen onderscheid zou maken en ze er samen, in het belang van de kinderen. Goed willen afronden het zeker zorgt voor tevredenheid.
- Onduidelijk is hoe nazorgtraject loopt en waar ouders dan terecht kunnen. Dit kan voor onzekerheid zorgen. Ook voor GW/GA onduidelijk hoe dit op te pakken en hoe dit gefinancierd wordt. Is nu vrijwilligers werk.
- Over het algemeen zijn ouders tevreden. In sommige gevallen speelt er dusdanig veel dat er tijd nodig is om de verbinding en vertrouwen te krijgen.
- Tevredenheid cliënt zegt niks over de noodzakelijke inzet. Betaling uit algemene middelen vind ik niet nodig en ongepast voor een grote doelgroep.
- Ze zijn tevreden omdat de echt lastige behandeling niet ingezet wordt, alleen een advies.

Rechter:

- Tevredenheid is ook afhankelijk van de mogelijkheid om te kunnen vergelijken. Dat is voor ouders lastig. Zij zullen de neiging hebben tevredener te zijn over een advocaat die ogenschijnlijk echt voor hun belangen op komt, dan over een GA koppel dat al met gevolgen op langere termijn aan de slag is en waar de interventies op korte termijn dus best wel eens pijn kunnen doen.

12.2. Heeft u nog opmerkingen over de medewerking van de cliënten bij de GA-werkwijze?

GA:

- Duidelijkheid en uniformiteit dragen bij aan de bereidheid van cliënten om zich te committeren aan de GA-werkwijze.

- Het commitment is er doorgaans, maar kan afnemen als de nood minder hoog is. Er zou een stok achter de deur moeten zijn, zoals een borg/eigen bijdrage die wordt betaald en gedeeltelijk kan worden terugverdiend na het afronden van het traject en het deelnemen aan de nodige onderzoeken en enquêtes.
- Nee, werkten goed mee voor zover in hun vermogen.

GW:

- Casusafhankelijk, het betreft complexe problematiek.
- Die is over het algemeen goed maar ik heb ook een casus gehad waar een van de ouders afhaakte waardoor alles stagneerde en vertraagde. Het feit dat ouders geen eigen bijdrage hoeven te betalen voor de inzet van de GA speelt hierbij denk ik een rol. Zou een overweging waard zijn.
- Het verschilt soms heel erg per koppel, de meesten werken mee, maar als de een nog niet aan scheiding toe is of complex vindt kan dat de boel behoorlijk traineren.
- In sommige gevallen is eigen problematiek echt voorliggend.
- Ouders kiezen voor de GA en werken dus ook mee. Zij willen allen in de basis dat ze eruit komen.
- Soms duurt het lang voordat ouders in staat zijn keuzes te maken. Of 1 werkt mee en de andere niet. Hoe ga je hier mee om en hoe draag je zorgvuldig over is lastig. Dit heb ik gemist
- Twee keer meegemaakt dat één van de ouder de samenwerking opzegde waardoor we moesten stoppen. Alle andere keren het kunnen afronden.
- Vooral bij inzet OTS geen meewerkende ouders en daarnaast geldt voor alle ouders dat wanneer de GD kritisch was over de ouderrol, minimaal een van de ouders dit liever niet wilde horen.

Rechter:

- Voor zover dat voor de rechter te beoordelen is.

14.3. Heeft u nog opmerkingen over het professionele draagvlak bij advocaten voor de GA-werkwijze?

GA:

- 14.1 vind ik lastig te beantwoorden. Misschien werken er meerdere advocaten mee, maar mogelijk spelen er dan andere belangen. Waarbij dan de vraag is of dit gewenst is (maar dat is de vraag niet ;-)).
- Ik vind mijn werkwijze van belang, maar ook van belang dat het binnen alle groepen wordt gedragen.

- Hierin is informatievoorziening erg belangrijk! Advocaten moeten zien dat dit geen concurrentie is, maar een extra middel om complexe scheidingen tegen te gaan. Ook is de informatievoorziening nodig waarom de gestelde kwaliteitseisen aan de GA's noodzakelijk is, omdat het echt een andere manier van werken is dan de nu bestaande mediationpraktijk of de samenwerkende advocaten (viergesprek).
- Onbelangrijk voor mijn eigen opstelling, maar ik zou het wel prettig vinden als zoveel mogelijk collega's achter de werkwijze staan.
- Sommige advocaten zien de GA als een bedreiging, broodroof. Dat zijn toevallig wel de advocaten die ook normaal het overleg zoveel mogelijk mijden.

GW:

- Deze vorm is voor GW'ers vaak nieuw. Wordt binnen organisaties vaak uitgevoerd door HBO geschoolde.
- Het is een begin, geen oplossing.
- Maak ook ruimte voor hbo-professionals!
- Weinig gedragswetenschapper die complexe scheidingen aantrekkelijk vinden.

Rechter:

- De probleemoplossende aanpak en scholing van rechters daarin krijgt steeds meer aandacht. Blijft ook aandacht vragen.

15.4. Heeft u nog aanvullingen of opmerkingen over de rol van professionele sleutelpersonen en sleutelinstanties bij het meewerken aan de GA-werkwijze?

GA:

- Ad 15.3 voor o.a. de landelijke financiering.
- Belangrijk dat de bekendheid wordt vergroot.
- Ik kan mij niet voorstellen dat rechters het soms lastig vinden om de GA-werkwijze volledig te omarmen. Zij zijn immers opgeleid om 'recht te spreken', ook als dit via een andere methode gaat (bijv. via het toernooi model) dan de GA-methode. Zij zullen nooit weigeren recht te spreken.
- Voor de financiering van de GA's en GW's is het uiteraard belangrijk dat de GA-werkwijze breed wordt gedragen en ondersteund.

GW:

- Ik kan deze vragen niet goed plaatsen vanuit mijn werkzaamheden.
- Weet niet of bedoeld wordt bij vraag 13.2 de mening van andere GW's van de pilot of random GW's. Ik vind wanneer je werkt vanuit de pilot dat de

werkzaamheden redelijk hetzelfde moeten zijn maar weet niet of het bijv. een gericht/ gemotiveerd afwijken betreft, voel mezelf ook verantwoordelijk voor mijn eigen proces en verantwoording hebben ze denk ik eerder aan pilotleiding af te leggen.

Rechter:

- De gemeenten lijken nu het voortouw te nemen in de verdere ontwikkeling van de GA: een onverwacht iets.
- Het is voor het succes van de GA werkwijze belangrijk dat sleutelpersonen dit ondersteunen, maar voor mijn eigen opvatting t.a.v. deze werkwijze maakt het niet uit, want ik ben erg enthousiast.

16.6. Heeft u nog opmerkingen over de impact van een casus volgens de GA-werkwijze op uw eigen effectiviteit/efficiëntie als advocaat?

GA:

- Casusregistratie is te belastend en kost daardoor tijd, die ten koste gaat van ander werk en daardoor de zin doet afnemen. Ik werk amper als advocaat. Wel als mediator, BC en overlegscheidingsadvocaat. GA werk is een fijne aanvulling, mits niet te belastend qua bureaucratisch gedoe, zoals dit onderzoek, dat te veel tijd kost.
- De ervaring - vanuit de pilot GA - leert wel dat de casus-registratie veel tijd vergt (waar geen vergoeding tegenover staat).
- Het invullen van de casus-registratie is wel wennen omdat het 'nieuw' is voor een advocaat en natuurlijk 'extra' werk is, maar ik kan mij wel voorstellen dat wij dit ons ook eigen kunnen maken. Ik vond alleen de vragen niet altijd heel duidelijk geformuleerd.
- Voorgaande vragen zijn wel afhankelijk van de omstandigheden.

GW:

- Het zou juist goed zijn als dit kan maar dan is er meer nodig dan alleen GA. Rollen/ afstemming is dan zeer noodzakelijk. De GA wordt nu ingezet door VT als interventie. Dit kan maar dan moet er ook regie gevoerd worden op veiligheid omdat je geen doorzettingsmacht hebt.
- Casus registratie/peilmomenten kosten veel tijd, zeker als je dit samen doet. Tijd kan niet in rekening gebracht worden terwijl er wel tijd in gaat zitten.
- Risicotaxatie dient soms meer tijd te krijgen dan enkel in intakegesprek.
- Wanneer ook de vragenlijsten naar behoren zouden werken zou het nog makkelijker werken.

Rechter:

- Het kind krijgt van mij ook in de klassieke aanpak al veel aandacht.

17.2. Heeft u nog opmerkingen over de kennis en communicatievaardigheid die nodig is om te kunnen werken volgens de GA-werkwijze? Bijv. de noodzaak van specifieke training.

GA:

- Belang van hulpverlening in regio kennen.
- Het meervoudig partijdig werken en de samenwerking met de andere invalshoek in de GA-werkwijze, namelijk de inzet van de GW vergt meer vaardigheden van een GA dan van een reguliere advocaat of mediator. Daarvoor is zeker specifieke training noodzakelijk. Maar ook ervaring!
- Misschien nog een extra training in systemisch werken zou een aanvulling kunnen zijn.
- Nascholing bijv. door interactie academie zou fijn zijn.

GW:

- Komt hij weer: ervaren gespecialiseerde hbo-professionals beschikken ook over voldoende kennis en communicatievaardigheden.

Rechter:

- Iedere familierechter behoort onderlegd te zijn in professionele communicatie en in het onderkennen van wetmatigheden die zich in relaties voordoen. Is helaas nog geen verplicht onderdeel van curriculum van de familierechter.

18.2. Heeft u nog opmerkingen over de bekendheid van de GA-werkwijze?

GA:

- Communicatie over de GA-werkwijze is minimaal en beperkt zich tot nu toe tot de deelnemende GA's en GW's. Aangehaakte advocaten en overige advocaten in het veld krijgen helemaal geen informatie.
- Die dient vergroot te worden.
- Graag meer bekendheid geven.

GW:

- Ik ben vanaf het begin betrokken geweest bij de pilot GA.
- Scholing is niet nodig voor ervaren professionals uit het werkveld van complexe scheidingen. Zij zijn geschoold.

Rechter:

- Trainen met alle betrokken professionals zou een goede zaak zijn.

THEMA 3

20.2. Heeft u nog opmerkingen over de waarborgen voor continuïteit van de inzet van advocaten in een GA-zaak?

GA:

- Geen specifieke maatregelen getroffen, zou qua kennis en ervaring wel kunnen.
- Voor mij gelden bovenstaande vragen niet allemaal, omdat ik als zelfstandig advocaat werkzaam ben binnen een kostenmaatschap. Ik heb wel 2 andere collega's met vergelijkbare ervaring dus die kunnen wel worden ingezet indien nodig.
- Zorg voor ondersteuning van GA's en belast hen niet te veel met rompslomp of beloon passend.

GW:

- Als vrijgevestigde is dit niet geregeld. Binnen de pilot ook niet. Wel evt. vervanging door andere GW vanuit de pilotgroep.
- De vragen rondom de organisatie en personeelsverloop zijn niet passend vanuit mijn inzet als zzp'er.
- Het is belangrijk dat gedragswetenschappers weet hebben van de werkwijze GA. Ik heb een eenmanszaak dus ben niet verbonden aan een grotere organisatie.

- Ik werk als zzp'er binnen de GA. Heb dus geen vervanger binnen 'mijn organisatie'. Denk wel dat ik vervangbaar ben door een andere GW'er uit de groep die opgeleid is binnen de pilot.
- Ik werk voor mijzelf dus in deze spelen deze vragen niet.
- Ik werk zelfstandig dus deze vraag is niet van toepassing.
- Werk als zzp'er, daardoor vragen niet relevant.

Rechter:

- In beginsel moet iedere rechter uit het team inzetbaar kunnen zijn.

21.2. Heeft u nog opmerkingen over de capaciteit van uw advocatenkantoor voor het hanteren van de GA-werkwijze?

GA:

- Belast ons of onze secretaresse niet met de rompslomp.
- Mijn 2 collega's zouden evt. nog aanvullende training kunnen/willen volgen indien gewenst.
- Zijn maar met 2.

GW:

- Eenmanszaak.
- Mijn organisatie bestaat letterlijk uit 1 persoon zijnde mijzelf. Binnen de pilot was er altijd een GW'er beschikbaar als er een casus binnen kwam. Hoe groot de behoefte in het heden is, is mij onduidelijk.
- Onvoldoende interesse in complexe scheidingen vanuit GW, expertise is nog kwetsbaar.
- Weet niet welke organisatie er bedoeld wordt. Nu gebeurt alles nog vanuit de pilot leiding

22.3. Heeft u nog opmerkingen over de financiële middelen om volgens de GA-werkwijze te werken?

GA:

- Deze vragen begrijp ik niet goed. Ik ben ervan uitgegaan dat GA en GW worden betaald uit overheidsmiddelen. We besparen immers uiteindelijk veel op Jeugdzorg en Justitie, doordat we gericht helpen voor te sorteren.
- Ik heb bij 22.2 ingevuld 'geen mening' aangezien er nu nog geen toevoeging wordt verstrekt voor GA-werkzaamheden.
- Landelijke financiering nodig.
- Mensen denken soms kort door de bocht: 2 is duurder dan 1 en 2 is daarom overbodig.

GW:

- Het is mij binnen de vraagstelling wat onduidelijk of dat betekent dat de inzet van een GW'er dan in rekening gebracht wordt van de cliënten. Als dat het geval is, zal dit een barrière vormen. Zeker bij cliënten met toevoeging. De tarieven voor de GW en advocaat binnen het duo zijn gelijk getrokken om de gelijkwaardige positie te benadrukken wat ik heel positief vind. Het tarief is nu echter voor een GW'er het dubbele dan wat zij normaal gesproken in rekening brengen. Je zou om de werkwijze betaalbaar te houden het tarief voor de advocaat gelijk kunnen stellen aan dat van een GW'er.
- Sta er niet achter dat bij alle cliënten de inzet uit de algemene middelen betaald wordt. Ik vind zelf betalen van een scheiding passend, of minimaal een zekere financiële bijdrage.
- Volgens mij kan met of zonder toevoeging de GW niet betaald worden uit deze gelden. Nu is de ervaring dat als budgetplafond bereikt is er geen financiële middelen zijn. Er zijn dan ook voor de GA geen financieringsmogelijkheden en wordt 't liefdadigheid omdat je de cliënt niet los kan laten. Ik vind dit niet acceptabel.
- Wanneer ouders dit traject zelf moeten betalen zullen zij dit wanneer zij in conflict liggen mogelijk niet uit zichzelf doen.

Rechter:

- Financieringssysteem werkt helaas omgekeerd: maatwerk wordt niet beloond, ook al levert het voor ouders en kinderen het hoogste rendement.

23.2. Heeft u nog opmerkingen over de beschikbare tijd om volgens de GA-werkwijze te werken? Ook als het een toevoeging betreft. Evt. ingaan op wat tijd vraagt of juist oplevert.

GA:

- Ik heb voldoende tijd beschikbaar, maar loop wel tegen het probleem aan dat op dit moment niet al mijn tijd vergoed wordt.
- Wel voldoende tijd, onvoldoende vergoeding in de pilot (in verhouding tot verrichte werkzaamheden).

GW:

- Dat is heel wisselend afhankelijk van andere werkzaamheden. Invullen in gezamenlijkheid van alle peilmomenten vraagt veel tijd.
- Ik vul mijn eigen tijd in al gaat sommige tijdsbesteding wel vanuit vrijwilligheid omdat de uren hierin niet dekkend zijn. Soms wordt er dusdanig hulp ingezet dat ik meer tijd nodig heb om de regie te voeren (overleg met behandelaars etc.)

- In veel trajecten hebben we de beschikbare tijd ook echt wel nodig gehad.
- Meermaals kwamen we uren tekort en is een casus die begon in groen of in oranje alsnog opgeschaald naar rood.
- Tot nu toe heeft elke zaak meer tijd gekost dan ervoor gegeven is. De zaken waren complex en ouders vroegen om veel steun, door die te geven is de zaak wel opgelost en niet complexer geworden en is er zelfs een echtpaar verder gegaan als paar. Met de tijd die ervoor staat hadden we dat niet gered.

Rechter:

- Als onze teamvoorzitter kritisch opereert t.a.v. tijd en beschikbare middelen, dan loopt het voor de GA werkwijze niet goede af. Gelukkig overheerst bij teamvoorzitter en ook bestuur van rechtbank het gezonde inzicht dat wij er voor de mensen zijn en niet andersom.

24.2. Heeft u nog opmerkingen over de beschikbaarheid van materialen en voorzieningen voor de GA-werkwijze?

GA:

- Dit dient makkelijker toegankelijk te zijn (digitaal) en mag drastisch gecomprimeerd worden
- Er is wel een aanzet gemaakt voor een handboek, maar of dit klaar is/een definitieve status heeft is mij niet bekend. Transparantie ten aanzien van het aannemen en financiering van GA-zaken ontbreekt volledig.
- Update urenspecificatie.

GW:

- De formulieren (meetmomenten) vond ik niet prettig invullen, duurde relatief lang, soms liep het systeem vast of vragen niet direct relevant.
- Digitale toegang tot registratie verliep niet altijd soepel. Vervelend dat je niet door kunt met vragen als je ergens nog navraag naar moet doen en je een vraag dus even over wil slaan.
- Er zouden in het algemeen meer algemene formats ontwikkeld moeten worden. Standaarden die zo gebruikt kunnen worden en ingevuld kunnen worden.
- Het materiaal is niet uitgebreid genoeg.
- Weet niet hoe dit nu in de proeftuin is geregeld. Geen info over gehad.

Rechter:

- Als de werkwijze erkenning krijgt vraagt dat ook nog om aanpassing van stroomprocessen.

25.3. Heeft u nog opmerkingen over de coördinatie van de GA-werkwijze?

GA:

- Coördinatie dient goed geregeld te worden.
- Duidelijkheid hierover ontbreekt.
- In de pilot wel, maar nu?

GW:

- Ik weet niet waar de coördinatie is :)
- Weet niet of dit in de regio geregeld is en hoe.
- Zie eerder antwoord, werk als ZZP'er en binnen Kadanst als enige GW'er.

26.2. Heeft u nog opmerkingen over de turbulentie en interferentie binnen de organisatie die de nieuwe GA-werkwijze in de weg kunnen staan?

GW:

- Ik werk ook als GW'er binnen de jeugdbescherming en als de GA werkwijze wordt doorgevoerd, dient beschreven te worden hoe de taakverdeling er dan uit ziet.
- Welke organisatie wordt er bedoeld. De proeftuin? Het advocatenkantoor.
Kan me voorstellen dat een advocaatkantoor gaat samenwerken met GW, of andersom. Maar er is geen organisatie die beide(n) heeft denk ik.

Rechter:

- Turbulentie is permanent aanwezig: voortdurend zijn er veranderprocessen, die overigens ook positieve invloed zouden kunnen hebben (bijv. toekomstige digitalisering van procesvoering).

27.3. Heeft u nog opmerkingen over de beschikbaarheid van informatie over de GA-werkwijze (incl. resultaten)?

GA:

- Is vatbaar voor verbetering. Bij voorkeur centraal via GA-website waarop alle actuele info, formulieren etc. staan.
- Mag beter en duidelijker.

Rechter:

- Dit is nog in een beginstadium.

28.3. Heeft u nog opmerkingen over de rol van inhoudelijke en procesmatige feedback in uw advocatenkantoor, in het bijzonder feedback rond de GA-werkwijze?

GA:

- We werken nauw samen en overleggen veel. We hebben ons ook samen gestoord aan het gebrek aan structuur en houvast vanuit de organisatie en de belasting met rompslomp.

GW:

- Als je als GW in organisatie werkt dan kan deze terugkoppeling gemaakt worden. Als ZZP'er niet. Ik deel wel de successen van de combinatie.
- Eenmanszaak.
- Er wordt steeds gesproken over 'uw organisatie' maar niet iedereen werkt binnen een organisatie/ vanuit een organisatie mee aan de gezinsadvocaat. Dat maakt deze vragen bij ZZP- situatie niet goed te beantwoorden zijn.

Rechter:

- Betere registratie en opvolging daarvan in werkprocessen. Nu zie ik alleen een terugkoppeling van/over mijn werk indien het hof een zaak van mij in hoger beroep heeft beoordeeld.

THEMA 4

29.6. Heeft u nog opmerkingen over de wet- en regelgeving wat betreft de GA-werkwijze?

GA:

- De gemeente kan een rol spelen als alles goed is georganiseerd en er deskundigen werken. De vraag is hoe en wanneer dat landelijk is geregeld. Daar zijn nog heel wat stappen te zetten. In theorie heel mooi, de praktijk is (nog) weerbarstig schat ik. Ministerie zal er achteraan moeten om een landelijk dekkend netwerk en financiering te regelen. Alleen pilots verdwijnen helaas te vaak in een la.
- In de gedragsregels van de advocaten zou nog beter verankerd kunnen worden dat de werkwijze van de GA niet in strijd is met de onafhankelijkheid en dat het mogelijk is om als advocaat meervoudig partijdig te zijn.

Rechter:

- GA behoeft bescherming wat betreft optreden: niet geregeld, niet aanwezig: iedere advocaat kan zich gezinsadvocaat noemen.

Bijlage C: Informatiepakket interviews

1. Inleiding

Er is als onafhankelijk onderdeel van de evaluatie van de gezinsadvocaat ook een formele zgn. implementatie-evaluatie uitgevoerd. Hierbij wordt gekeken naar de ervaringen van de professionals die in een proefopzet (experiment, proefimplementatie) als ware het gewone juridische zorg met de GA-werkwijze hebben gewerkt. Als de GA-werkwijze voor de cliënt goed uitpakt (en dat doet het blijkens de in februari 2023 gepubliceerde evaluatiestudie Kort en krachtig), wil dat nog niet zeggen dat e.e.a. ook door de meest relevante professionals zo wordt ervaren. De ervaring leert dat als ook maar 1 van de sleutel-professionals in zo'n proces in zijn algemeenheid of op specifieke punten grote nadelen ervaart, dat de nieuwe aanpak – hier de GA-werkwijze – weinig kans van slagen heeft.

Voor dit onderdeel is specifieke aanvullende subsidie verstrekt, waarbij in ieder geval de professionele impact op de rechter c.q. de rechtbank specifieke aandacht diende te krijgen. Conform het onderliggende onderzoeksvoorstel is gekozen voor de meest veeleisende, maar ook de o.i. meest onafhankelijke en zuivere methode, namelijk volgens de MIDI-methodiek om die impact in beeld te krijgen. Die methodiek is door de overheid in samenwerking met TNO en andere belangrijke groepen op het terrein van empirisch evaluatieonderzoek naar complexe professionele interventies, ontwikkeld (https://www.tno.nl/media/1869/midi_meetinstrument_determinanten_innovaties_tno_gl_12_11_1496n.pdf).

De MIDI-methode is door de GA-onderzoekers onverkort toegepast op de GA-pilot. Die is een volwaardige proeftoepassing, een vereiste voor de MIDI-methode. Wie meer over de achtergrond van de MIDI-methodiek wil weten, en de toepassing daarvan in de GA-evaluatie, leze paragraaf 2.

MIDI is kortgezegd een drietrapsmethode.

Eerst worden de belangrijkste stakeholders worden geselecteerd die met interventie direct van doen hebben. Met hen in gedachten wordt de MIDI-basisvragenlijst (openbaar beschikbaar) 'geconfigureerd' op de interventie, met een versie voor iedere afzonderlijke stakeholder.

De tweede trap houdt in dat op individueel niveau zo veel mogelijk professionals met die lijst systematisch worden ondervraagd; zij geven antwoord op basis van eigen

ervaring, geen hear-say of redeneren. De MIDI-basisvragenlijst bestaat uit op semi-kwantitatieve vragen, met een zgn. 5 puntsschaal; er kunnen scores worden berekend.

De derde trap houdt in dat de resultaten in een gestructureerd interview met representanten van die stakeholders wordt besproken, en wel voor a. Verificatie (non-respons, onduidelijke vragen), b. Interpretatie van de antwoordpatronen, enerzijds van determinanten en anderzijds van stakeholders, c. Consideratie (weging) van het belang van positieve en negatieve bevindingen,

d. Inventarisatie van oplossingen en eventuele suggesties tot vervolgstappen (tezamen 'VICI'). Zo ontstaat een totaal plaatje.

Dit document is primair bedoeld als voorbereidend memo voor het interview met de stakeholders, dus de derde trap. Het is evenwel ook geschikt voor alle deelnemende professionals als kort verslag, met focus op de bijzondere resultaten.

Wie de enquêteresultaten niet nodig heeft voor de voorbereiding van de vragen, kan direct met paragraaf 4 beginnen, maar onzegt zich belangrijke kennis vanuit de professionals in het veld.

2. MIDI-methode

De kernelementen van de MIDI zijn:

- Er wordt verondersteld dat een kandidaat interventie gedurende een zinvolle periode op proef 'voor 't echie' wordt toegepast, onder zo normaal mogelijke omstandigheden; hierbij is randomiseren (toewijzen welke client meedoet via loting) niet noodzakelijk, maar wel is belangrijk dat de beoogde clientdoelgroep meedoet; tijdens de toepassing wordt er zomin mogelijk veranderd; als dat nog veel nodig is, is de interventie nog in ontwikkeling en niet geschikt voor implementatie(onderzoek).
- De empirische (feitelijke) basis wordt gevormd door de individuele ervaringen van professionals met de proef-toepassing, die vertrouwelijk wordt gemeten; professionals (stakeholders) zijn ingedeeld in groepen - elke stakeholder vertegenwoordigt een perspectief; een stakeholder kan belangrijk zijn in positieve (bevorderend van belang) als negatieve zin (hinderend van belang).
- Er zijn 4 overkoepelende thema's waarlangs implementatie(succes) feitelijke beoordeeld kan en moet worden; er hangen daaronder in totaal 29 afzonderlijke factoren (MIDI noemt dat 'determinanten') waarvoor de handleiding van de

methode 29 modelvragen aanbiedt. De theoretische basis van de MIDI veronderstelt dat het totaalplaatje het totaal oordeel van succes aangeeft.

- De eerste stap in het onderzoek is, aannemende dat de belangrijkste stakeholdersgroepen bekend zijn, de vertaling van de 29 modelvragen in minimaal 29 contextgeschikte vragen; contextgeschikt wil zeggen: passend bij de interventie, en daarnaast zo nodig enigszins aangepast aan de precieze rol die de professional speelt. De RIGA studie eindigde met 70 vragen, met een variant voor de GA, de GW en de rechter (JU). Het is vaak beter meer vragen te maken, om zo concreet mogelijk (door) te vragen naar voor-/nadelen, belemmeringen en faciliterende zaken.
- Zoveel mogelijk individuele professionals doen mee, dus niet per se (juist niet) de trekkers, of ontwikkelaars. Het moet juist gaan om ervaringen van professionals die gevraagd zijn de interventie - na de noodzakelijke voorbereiding/training - routinematig toe te passen.
- Scoring: de vragen laten steeds dezelfde scoring toe op een 5-puntsschaal. In het meest ideale vraag is de gemiddelde score op de schaal 5.0, bij een totale mislukking is het 1.0. De verwerking vindt op verschillende manieren plaats: sowieso kunnen scores per vraag worden gemiddeld (over respondenten), kunnen vragen gemiddeld worden tot een score voor iedere factor/determinant afzonderlijk (als er maar 1 vraag is, is dat niet nodig), en kunnen factoren gemiddeld worden tot thema, en thema's tot een totaalscore per professie, en zo je dat wilt kan je de professiescores middelen als je alle stakeholdergroepen even belangrijk acht. Een overall gemiddelde van 3.5 is als ruim voldoende te zien. Om zoveel mogelijk nuttige informatie te verzamelen biedt de MIDI ook ruimte voor open antwoorden: waarom, onder welke omstandigheden, bij welke cliënten loopt iets goed of juist niet goed.
- Analyse. Op 2 manieren moet wel goed naar de opbouw van gemiddelde scores worden gekeken: (1) zijn er specifieke vragen of determinanten (of zelfs thema's) die er bij alle professies, of bij 1 professie uitspringen? of juist bij een enkele respondent; (2) zijn er professies, of - binnen stakeholders - specifieke respondenten die op alle vragen minder tevreden antwoorden geven, of juist op een enkele vraag. Er is dus een determinantperspectief (1) en een stakeholdersperspectief (2). Omdat de interpretatie en daarmee ook de implementatiegeschiktheid erg afhangt van die patronen van dissensus/consensus, moeten zoveel mogelijk professionals meedoen of ze de GA-werkwijze nu zagen zitten of niet. Met name moeten zij meedoen die het (te) druk hebben.
- En ook moet er individueel antwoord worden gegeven: het zegt niet zoveel als in een rondetafelgesprek een opinion leader een mening over een factor geeft, en iedereen dat actief of passief beaamt. Als daarentegen onder strikt onafhankelijke

condities alle individuen hetzelfde zeggen, en als vrijwel iedereen meedoet, dan heeft men stevig bewijs.

- Interpretatie interview. Men houdt een gestructureerd interview met representanten van de stakeholders om de uitkomsten - beschreven in het kort, inclusief de open vragen - te duiden. En, als er specifieke afwijkingen zijn, te speculeren over verbeterstrategieën (Verificatie, Interpretatie, Consideratie, Inventarisatie; VICI). Het kan hierbij mogelijk zijn dat er onder stakeholders verschil in opvatting is over de implementeerbaarheid, vaak omdat een interventie verschillende impact heeft naar gelang de stakeholder). Ook dit interview wordt, net als de vragenlijst, formeel aangepakt, om te vermijden dat wishful thinking/reporting optreedt.
- De geïnterviewden worden uitgenodigd mee te denken over de resultaten, die het startpunt vormen. Meer informele ronde-tafelmethoden (gebruikelijk in deze sector), zijn door de vele selectiviteitsproblemen en het risico op strategisch gedrag (soms ook van de onderzoeker) minder betrouwbaar.

3. Resultaten van het vragenlijst onderzoek onder GA's, GW's, en rechters

3.1 Wat ging vooraf – opstellen van de vragenlijst

Het onderzoeksvoorstel voorzag in de MIDI-aanpak. Maar de doelgroepen waren hiermee onbekend omdat haalbaarheid van een juridische innovatie tot nu toe nooit primair op feitenonderzoek is gebaseerd. Daarom is de MIDI-procedure in nauwe samenwerking met het pilot-team uitgevoerd. Eerst zijn de stakeholders bepaald voor dit onderzoek; dat werden GA, GW en rechter. Hun ervaringen zijn het meest bepalend, zo werd gesteld.

Toen zijn MIDI-vragenlijsten opgesteld: leden van het pilot-team gaven terugkoppeling op het voorstel van de onderzoekers. Daarmee konden zij zo nodig collegae uitleggen wat de bedoeling was, en motiveren mee te doen. De vragenlijst is digitaal afgenomen, via het onderzoeksportaal ('GaRaGe'); het onderzoek was strikt individueel en anoniem. Alle GA en GW-professionals die minimaal een casus hadden gedaan kregen de vragenlijst toegestuurd, na een vooraankondiging via het secretariaat. 10 GA en 11 GW en 2 rechters deden mee; 3 professionals niet, 1 daarvan gaf aan geen tijd te hebben. Voorzover de onderzoekers bekend is namen deze 3 professionals qua opvattingen geen bijzondere positie in de GA-pilot.

3.2 De resultaten van de vragenlijst na scoring

De kwantitatieve resultaten op de 70 vragen, samengevat in 29 determinantscores, zijn hieronder in tabelvorm weergegeven. De getoonde score is het gemiddelde, dat theoretisch van 1 tot 5 kan lopen.

Determinant	# vr	GA	GW	RE
1. Procedurele helderheid	10	3,9	3,6	4,5

We nemen even de eerste regel van de tabel³ door. Determinant 1 gaat over de helderheid, en het goed omschreven zijn van de procedure; in dit geval is de GA-werkwijze tamelijk uitgebreid met meerdere fasen, zodat niet met 1 vraag

De cijfers in de tabel wijken iets af van de definitieve tabel in het rapport, vanwege een databewerkingsfout, die hersteld is. Verder had het geen invloed op het interview zelf

volstaan kan worden. Bij de configuratie zijn in totaal 10 vragen opgesteld die dit onderwerp dekken; onder '# vr' staat dus 10. De 11 gezinsadvocaten hebben hier gemiddeld een 3,9 (op een schaal van 1.0-5.0) aan gegeven, individueel loopt dit van 2,6 tot 4,3 in deze weergave van de tabel niet te zien). De 12 gedragswetenschappers scoren gemiddeld 3,6, de rechters 4,5.

De resultaten in de gehele tabel tonen een grote consistentie: het antwoordpatroon op de 29 factoren is voor de 3 professional-groepen vrijwel gelijk: *dezelfde vragen krijgen hoge, middelmatige of lage scores*. Determinanten op terrein 1 (1-7) en terrein 2 (8-18) - linker figuur - scoren zeer goed. Determinanten van terrein 3 (19-28) - rechter figuur - scoren deels goed, maar ook onvoldoende, soms zelfs zeer onvoldoende; terrein 4 (nr. 29) scoort goed.

Gemiddeld genomen scoren de rechters (meest rechtse kolom: RE) iets hoger, op alle vragen. Anders gezegd, van de 3 professionele actoren heeft de implementatie voor de rechter de sterkste positieve professionele effecten.

Ook onderling is er verrassende eenstemmigheid al zijn er zowel bij de GA als de GW-groep 2 respondenten die op alle vragen wat lager antwoorden, dus niet op een speciale factor of terrein (in deze weergave niet te zien).

Determinant	# vr	GA	GW	RE
1. Procedurele helderheid	10	3,9	3,6	4,5
2. Juistheid, onderbouwing	5	4,0	3,6	4,6
3. Compleetheid	1	3,3	3,6	3,5
4. Complexiteit	2	4,0	4,0	4,8
5. Congruentie huidige werkwijze	2	4,3	4,4	3,0
6. Zichtbaarheid uitkomsten cliënt en professional	1	4,0	3,7	5,0
7. Ingeschatte relevantie cliënt	1	4,2	4,5	5,0
8. Persoonlijk voordeel / nadeel	4	4,1	nvt	5,0
9. Uitkomstverwachting	2	4,3	nvt	4,8
10. Taakopvatting	6	4,0	4,1	4,4
11. Ingeschatte tevredenheid cliënt	2	3,7	3,9	4,5
12. Medewerking cliënt	1	3,6	3,7	4,0
13. Sociale steun	1	3,9	3,5	5,0
14. Descriptieve norm (acceptatie intern)	1	3,1	3,2	3,8
15. Subjectieve norm (acceptatie extern)	2	3,2	3,4	3,0
16. Eigen-effectiviteitsverwachting	5	3,3	3,7	3,5
17. Kennis	1	4,3	4,4	5,0
18. Geïnformeerd zijn	1	5,0	4,8	5,0

Determinant	# vr	GA	GW	RE
19. Formele bekrachtiging management	4	2,0	2,6	3,0
20. Vervanging bij personeelsverloop	1	3,2	2,0	4,0
21. Capaciteit / bezettingsgraad	1	3,2	3,1	4,0
22. Financiële middelen	2	2,7	2,5	1,4
23. Tijdbesteding	1	3,4	3,0	3,0
24. Beschikbaarheid materialen en voorzieningen	1	3,2	3,0	2,2
25. Coördinator	2	2,4	2,3	4,0
26. Turbulentie en interferentie in de organisatie	1	1,0	1,4	3,0
27. Beschikbaarheid van informatie over gebruik inn	2	3,7	3,5	3,5
28. Feedback aan gebruiker	2	3,7	3,0	2,8
29. Wet- en regelgeving	5	3,1	3,8	3,2

Legenda Score Van Tot

zeer onvoldoende 1,0 2,0

onvoldoende 2,0 2,5

redelijk 2,5 3,0

goed 3,0 3,5

zeer goed 3,5 4,0

uitmuntend 4,0 5,0

#vr = aantal vragen GA=gezinsadvocaat GW=gedragswetenschapper RE=rechter

Terrein 1, vertegenwoordigd met 7 determinanten, gaat over de duidelijkheid en volledigheid van de werkwijze, en over a priori begrijpelijkheid, ook zoals dat gebleken is in de professional-client relatie. Over het algemeen staan hier zeer hoge

scores. Bij rechters valt op dat zij de werkwijze als fors discongruent van de normale gang van zaken ervaren (determinant 5), maar overigens zeer helder en sterk bijdragend aan positieve professionaliteit (determinanten 1-18).

Bij de open vragen van terrein 1 wordt het volgende opgemerkt. Het was bij de antwoorden duidelijk, dat de deelnemende professionals niet betrokken waren bij de ontwikkeling van de GA, en doorgaans aangenaam verrast waren, ondanks wat losse eindjes.

GA: Wie (individueel) of wat (welke organisatie/partij) kan aanmelden m.n. in de toekomst. Zelfaanmelding? Via de zgn. jeugdbeschermingstafel? De selectiestap bij aanmelding (triage) is niet duidelijk. Als er voor de client beperkingen zijn qua regio van afkomst, moet dat duidelijk zijn.

Ook wordt gesignaleerd dat *binnen de pilot* de stap gezet is naar GAGW-koppels die niet alleen regievoeren (zoals aanvankelijk beoogd) maar ook een stuk inhoudelijk zorg-werk en juridisch werk doen. In de communicatie moet helder zijn dat de huidige GA-werkwijze NIET alleen regie is. Maar ook waar ongeveer de grenzen liggen. Er wordt (meer) uniformering gewenst en *transparante communicatie* als er aanpassingen/veranderingen zijn van de werkwijze (incl. handleiding).

GW: Kortere risicotaxatie (aan begin). Stopregels voor deze benadering niet duidelijk. De vrijwilligheid van pilot-deelname botste met noodzaak/wens een cliëntpaar niet te laten escaperen.

Geen duidelijkheid rond supervisie/intervisie; dit was supervisie (focus ligt op optimale besluitvorming in een casus, en niet op functioneren professional). Sommigen wensen meer scherpte in onderscheiden rol van GA en GW; andere lijken te accepteren dat enigszins fluide. Wel een vraag of/hoe 1 van de koppelpartners voortijdig kan stoppen (vanwege niet meer nodig). Verschillende opmerkingen komen neer op betere initiële triage om GA in ieder te krijgen waar dat zeker rendeert. Kleurencode alleen niet genoeg. Overweeg GA-aanpak bij herbeoordeling OTS. Maar dan wel met een stok achter de deur.

RE: In de ervaring van de rechter is de GW inzet bij de GA-werkwijze veel effectiever dan huidige inzet GW's in beginfase van complexe scheiding. Dat leidt tot veel grotere effectiviteit (snelheid, en daarmee afwezig zijn van nadelen van delay) van het proces en lagere werkbelasting. Rechters hebben - tenzij ze zelf (kunnen) verwijzen naar GA - geen zicht op de aanmelding en de 'volumeregulatie'.

Het tweede terrein gaat over het eigen professionele functioneren. Ook hier zijn de cijfers overall zeer goed voor de GA-werkwijze. Duidelijk is dat men een kritische opstelling verwacht van de collegae (determinant 14) en meer twijfel nog daarbuiten (determinant 15). Verder is van belang dat deze 3 beroepsgroepen van nature een sterke individuele autonomie kennen, in alle opzichten; de rechter en de advocaat zien dat als teken van (gewenste) onafhankelijkheid - evidence-based werken a.d.h.v. protocollen past daar niet goed bij. De advocatuur is standaard een-partijdig, wat ook vaak als teken van onafhankelijkheid wordt gezien.

Bij de open vragen van terrein 2 werd het volgende opgemerkt.

GA: Nazorg moet plek krijgen binnen rol van de advocaat (eigenlijk terrein 1). Admin+coördinatie vragen tijd; zijn onlosmakelijk onderdeel van protocollaire zorg, maar moeten wel betaald worden. casusregistratie kan beter (interactie met opstellers, admin).

Uniformering & standaardisatie zijn selling point van meervoudig partijdige advocaat. GA is geen concurrentievervalsing, belang van *oplossen* van complexe zaken staat centraal (stelt dus inhoudsdoel voorop, en niet alleen het procesdoel); probleem: deel advocatuur vindt overlegmodel bij scheiding - vanwege financiële consequenties - ongewenst. Ander, fundamenteel probleem: advocaat hanteert net als rechter alleen procesdoelen met als geloof/premissie dat dan de beste uitkomst vanzelf resulteert.

GW: Er is spanningsveld plafondbudget en casus-uitkomstdoelen. Er is zorg over te grote toestroom (lang niet altijd GW nodig). Overweeg HBO-inzet. Training vragenlijsten, en kwaliteitsinteractie vragenlijsten. Continuïteitsvragen voor de GW-component spelen vaak geen rol voor de GW-als-zzp'er, maar wel voor de planner van GAGW-koppels.

RE: Cruciaal voordeel in het werkproces van rechters is dat de informatieverzameling niet tijdens het rechtbankproces plaatsvindt, met allerlei procedure-elementen die snel vertragen vooral in een conflictsetting, maar een slag eerder met de GA in een de-escalatiesetting. Komt rechter ook beter aan rechtspreken toe. De GA-aanpak past bij een dynamische opvatting over de rol van de rechter, ook als problem-solver. Verder biedt het de rechter meer ruimte voor kind-aandacht, ook in samenwerking met de andere professionals. De rechter ervaart het werken als een stuk effectiever, met meer aandacht voor inhoud omdat het procesgevecht minder op de voorgrond staat.

Het derde terrein bestrijkt de plaatsbepaling van de GA-werkwijze in de eigen organisatie. Daarbij gaat het om de werkwijze *zoals uitgevoerd in de GA-pilot*. Inmiddels zijn er kleine aanpassingen overwogen (bijv. rond nazorg), en bij integratie in gemeentelijke zorg - zoals in recente projecten - zien we dat er niet alleen aanpassingen in de manier van werken zijn, maar ook dat de aansluiting aan de gemeentelijke organisatie (een 4e stakeholder) van belang is. Er zijn duidelijk bij sommige determinanten grote twijfels over de huidige realisatie van de doelen c.q. haalbaarheid. Men mist bekrachtiging van het directe eigen management, en hogerop in de keten. Onzekerheid over de financiën, de rechtens het meest; zij missen ook bepaalde voorzieningen (hoewel het in de pilot verder voortreffelijk ging) - niet duidelijk is wat hier speelt.

Maar van alle 29 determinanten zijn er 2 die er negatief uitspringen, beide op dit terrein: gebrek aan coördinatie en turbulentie/interferentie met de eigen organisatie. Deze punten hebben zo'n lage score, dat interpretatie nodig is, en een eerste inventarisatie van oplossingen - immers deze 2 determinanten kunnen implementatie blokkeren.

Bij de open vragen van terrein 3 wordt het volgende opgemerkt.

GA: Er is in het algemeen een dunne GA-bezetting; men vraagt zich waarom financieel zo moeilijk wordt gedaan (bv voor betalen vanuit toevoeging) als zoveel bespaard wordt. De administratieve vergoeding is te laag.

Financiële transparantie ontbrak volgens enkelen in de pilot, en ook de handboek info is niet makkelijk toegankelijk. Ook in toekomst coördinatie hard nodig, niet alleen voor experiment: is nu onduidelijk wie dat gaat doen. Wens: centrale website met alles.

GW: Terugkerend: de GW is doorgaans zzp'er, want niet-therapeutisch. Gelijke verantwoordelijkheid, dus gelijke beloning is gewenst (cf. GA). Er moet volgens een GW wel enige rem zijn op 'luxe' van GAGW (nu kosteloos); dus altijd stukje cofinanciering (draagkracht). Te veel liefdadigheid, juist omdat succesvol! Kost meer tijd dan tijd(geld)budget van uitgaat. Standaardisatie van formulieren zou gewenst zijn (ook buiten de GA). Meer materiaal (dan handleiding). Onduidelijkheid over de proeftuin-wensen/eisen wat betreft online info. Door de zzp-basis van de meeste GW's, is er weinig coördinatie van inzet. Eigenlijk is voor GW soort aanhaak-organisatie gewenst. Afgrenzing naar JB acht een hunner gewenst.

RE: Het huidige tijdbudget is vaak te krap; als de rechtbank directie zich zuiver procesmatig opstelt en intern georiënteerd (dus geen kosten- of leedbesparing elders meenemend), en ook niet op inhoudsdoelen wenst te worden afgerekend, dan is GA moeilijk te verkopen aan de rechtbank. Dat verandert als door het succes voor cliënt en rechtbank (zaken worden ook echt afgesloten) de rechtbankdirectie maatschappelijk succes meeneemt en het effectief werken van de rechtbank als zodanig, met meer arbeidssatisfactie.

Cruciaal is verder het inspelen – met de GA-registratie - op digitalisering die dan wel plaats moet kunnen bieden aan de inhoudelijke filosofie van de GA-werkwijze.

Het vierde terrein gaat over de wettelijke en politieke inbedding; hoewel er wel hobbels worden onderkend, is de ernst daarvan - in de praktische ervaring van de pilot-groep acceptabel.

Bij de *open vragen van terrein 4* wordt het volgende opgemerkt.

GA: De procedure moet geborgd worden, ook als de gemeente een grotere rol krijgt; hier ligt een borgende taak voor het ministerie zowel voor de aanpak als via financiering. Strategisch nietsdoen leidt tot verdwijnen van de werkwijze in de la. Een belangrijke kwestie, ook principieel is het actief formuleren in de gedragsregels voor advocaten dat - in deze context - de GA-werkwijze met haar meervoudige partijdigheid niet strijdig is met onafhankelijkheid.

GW: Hadden geen aanvullende opmerkingen.

RE: De procedure 'GA-werkwijze' en m.n. de kwalificatie 'GA' vraagt bescherming vooral nu evaluatie op effect zo gunstig is; enerzijds tegen beunhazen (uitvoering door niet gekwalificeerden), maar ook tegen het half uitvoeren van de procedure. Bevordert ook goede, gemarkeerde plaatsbepaling in het rechtbankproces.

Van deze antwoorden hebben we de volgende interview-vragen afgeleid.

4. Interviewvragen

Aangegeven in rood cursief de tijdsindicatie van het interview, uitgaande van 19.15-20.30u

Terrein 1 duidelijkheid en volledigheid

[19.15]

Checkvraag 1.0: onduidelijkheden wat betreft numerieke beeld, en de open tekst?

Vraag 1.1: wat zijn de belangrijkste elementen die nog missen dan wel die beter/scherper moeten worden omschreven? Wij kwamen tegen: nazorg, financiering, goede triage/instroomregeling, afgrenzing GW, duidelijkheid of - als mediation niet lukt - ook niet-complexe scheidingen GA kunnen krijgen. *Aandacht voor perspectief GA, GW, RE.*

[19.20] hoe moet de info over de GA-werkwijze richting professionele organisaties, nascholing, universitair curriculum e.d. worden uitgedragen? En hoe richting partijen die de aanmelding kunnen doen (als men ergens beginnen wil?

[19.25] Vraag 1.4: what is next? De GA-werkwijze verbeteren (bv triage, nazorg) of varianten ontwikkelen (bv GA-light zonder GA of zonder GW, GA voor VT?, inzet HBO, aanpak lichte gevallen, verwijspatroon als GA-stop of GA-ongeschikt]

Terrein 2 betekenis voor het eigen professionele functioneren

[19.30]

Checkvraag 2.0: onduidelijkheden wat betreft numerieke beeld, en de open tekst?

Vraag 2.1: Hoe kan het imago van betrokken professionals met GA in hun bagage vooral t.o.v. de externe collegae en t.o.v. professionele buitenwereld (incl. ministerie, RvK etc.) worden verbeterd.

In het bijzonder: hoe kan de onafhankelijkheids-angel uit dit imagoprobleem worden gehaald?

Terrein 3 plaatsbepaling van de GA-werkwijze in de eigen organisatie en daarbuiten

[19.45]

Checkvraag 3.0: onduidelijkheden wat betreft numerieke beeld, en de open tekst?

Vraag 3.1 Langs welke weg kan bereikt worden dat hoger management (excl. GW, dat zzp werkt) veel nadrukkelijker ook GA-werkwijze borgt?

Hoe kan bereikt worden dat de situatie van nu op niveau van kantoor/rechtbank/psycho-bedrijven/JB (nl. gedoogd, maar geen pleitbezorging) verandert in tenminste gelijkwaardige optie.

Vraag 3.2 Moet de GA-werkwijze een optie zijn die op den duur elk kantoor moet [kunnen] aanbieden (ook al staat men er niet achter; vergelijk abortus in alle ziekenhuizen). Of meer een minimum-aanbod per regio? Of per rechtbank? Of per grotere gemeente? Wiens probleem is het eigenlijk, deze disseminatie?

Vraag 3.3 In dit verband: Welke mogelijkheden zijn er om de inbedding van de zzp'er GW te vergroten (zzp-netwerk?).

[19.55] Vraag 3.4 Welke mogelijkheden zijn er om de operationele coördinatie duurzaam te beleggen? Daarnaast de coördinatie op strategisch/voorwaardenscheppend niveau (incl. onderwijs).

[20.00] Vraag 3.5 Hoeveel tijd (absoluut, %) moet worden gerekend voor de administratie en registratie? Per fase? Is transparante bekostiging hiervan na te streven?

[20.05] Vraag 3.6 De positie van de GA-werkwijze zou baat hebben bij een veel ruimere website, waar je met al je vragen terecht kan, als ook voor registratie en voor raadplegen van data. Wie is aan zet? Opzet?

Terrein 4 betekenis voor het eigen professionele functioneren

[20.15] Vraag 4.1 welke combinaties van financieringssystematiek en organisatorische inbedding zijn levensvatbaar? Wat moeten de RvR en het min J&V prioritair doen?

Vraag 4.2 wat is de route naar erkenning van de GA-werkwijze als zijnde onafhankelijk wat betreft de advocaatzet (meervoudige partijdigheid).

Gewicht van de 4 terreinen in de overall-beoordeling van het implementatie succes cf. de MIDI

	Gewicht		GA	GW	RE
Terrein	1	25%	3,9	3,9	4,3
	2	25%	3,9	3,9	4,4
	3	25%	3,2	3,0	3,3
	4	25%	3,1	3,8	3,2
Totaal			3,6	3,6	3,8

Hierboven staan de totaalscores over de terreinen voor de 3 verschillende professionals.

[20.20] Vraag 5.1 Bij deze totaalscores krijgt elk terrein evenveel gewicht. Hoe zou u vanuit uw professioneel perspectief deze 4 terrein gewichten toekennen; ook elk terrein even zwaar? Hoe?

[20.25] Vraag 5.2 Zijn er - met de kennis van nu - andere stakeholders, die allesbepalend zijn voor implementatiesucces GA? Welke? Stand van zaken?

[20.30] eind

5. Werkwijze interview

Het interview duurt 90 minuten (max 120). Tijd per thema: 20min-20min-30min-10min, met 10 minuten voor afsluiting. Veel hangt af van de voorbereiding door de deelnemers. De vragen volgen 1 voor 1. Beurtelings krijgen de 3 stakeholders als eerste het woord.

Er is ca 10 minuten per vraag voor de 3 stakeholders bij elkaar. Het vraagt grote discipline!

Beurt voorbij laten gaan mag ook, door bv actief in te stemmen met het reeds gezegde.

De verslaglegging vindt plaats a.d.h.v. notulen en een bandopname. Gezien de tijdsdruk wordt niet een afzonderlijk verslag van het interview gemaakt, maar wordt dit verslag een afzonderlijke paragraaf in de RIGA-eindrapportage. Daarin wordt steeds nagelopen: verificatie, interpretatie, consideratie en weging, en inventarisatie oplossingen. Bij de consideratie is belangrijk of een kritische factor van onevenredig grote betekenis is, met name indien negatief (bottleneck, absolute voorwaarde).

Het interview heeft een relatief grote betekenis, omdat de verslaglegging van andere experimenten (bijv. bijzonder curator, kindvertegenwoordiger, etc.) geen systematische empirische studie hebben * informatiedocument?

